

DOM IN SVET

LETO XVII.

1904.

ŠTEV. 9.

VSEBINA.

	Stran
Bogdan Vened: V smrtni senci. Baltiška povest. (Dalje)	513
Silvin Sardenko: Dve rajski zvezdi	525
Janko Lokar: Jovan Jovanović zmaj. Književna črtica	526
Anton Medved: Job. Svetopisemska zgodba. 21., 22., 23.	534
Fr. S. Finžgar: Iz modernega sveta. Roman. (Dalje)	536
Silvin Sardenko: Kelih nedolžnosti	544
V. R.: Brez žice	546
Anton Medved: Trnolje. 3.	551
Ksaver Meško: Lastovkam naproti. Potopisne črtice	552
J. K.: Nekaj o naših imenih. Rodbinski priimki in krajevna imena na Slovenskem, napravljena iz imen svetnikov	562
Književnost	565
To in ono	566
Šah (na ovitku).	

SLIKE.

Sv. Mihael. Rafael Sanzio. — Jovan Jovanović Zmaj. — Žetev. Oton Iveković. — Kozaki se vozijo na sibirski železnici. — Kozaki v boju. — Aleksandra, ruska carinja. — Ruski car Nikolaj II. — Japonski obed. — Japonci naskakujejo ruske utrdbe ob reki Jalu. — Jakob Kubata. — Ruske vojašnice v Mukdenu. — Japonski admiral Kamimura. — Ruski minister Pleve. — Otvoritev „Aljaževega doma“ v Vratih.

Cenjenim naročnikom!

Cenjene naročnike, ki so še kaj na dolgu za l. 1903., opetovano nujno prosimo, da ta zastanek čim prej poravnajo, ker sicer upravništvo ne more pokriti ogromnih tiskarskih in upravniških stroškov. Posebej še prosimo one p. n. naročnike, ki te dni prejmejo posebne opomine, da se jim čim prej odzovejo.

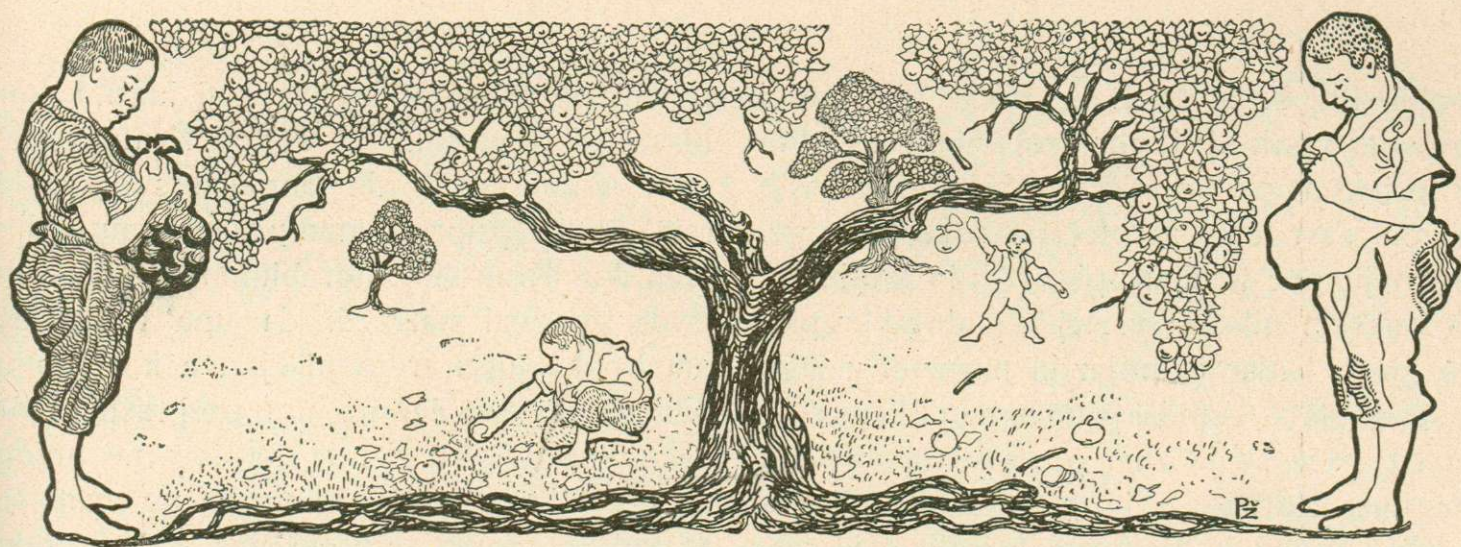
Upravništvo „Dom in Sveta“.

Listnica uredništva. Nekaj tiskovnih napak zadnje številke naj blagovolijo čitatelji popraviti. Str. 491. naj stoji mesto „zaraditega“ — „zaradi tega“. Str. 492. mesto „bledi, napol“ — „bledi napol, napol . . .“ Str. 492. mesto: „malopolitiški“ — „malo politiški“. Str. 493. mesto: „ljubezen, ki je resnica“ — „ki je pesnica . . .“ — G. prof. Št. v K.: Srčna hvala Vam za Vašo naklonjenost, ki ste jo ohranili v Rusiji svojim rojakom. Posebno nas veseli, da se z Vašimi literarnimi nazori strinjamo. Za „pošlost“ nismo mogli najti slovenskega izraza; zato smo oni, sicer zelo zanimivi oddelek izpustili.

„Dom in Svet“ izhaja prvega dne vsakega meseca.

Urednika: **dr. Mihael Opeka** za leposlovje, **dr. Evgen Lampe** za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: „**Marijanišče**“. — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Naročnina: 9 K, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 2.5 dolarja, za Italijo 11 lir, za Nemčijo 10 mark. Sprejema lastništvo in upravništvo v „Marijanišču“

BOGDAN VENED:

V SMRTNI SENCI.

BALTIŠKA POVEST.

XVII.

Kričači žerjavi! Hahaha! Kako hitro, mrzlično naglo, so jo popihali proti jugu! Kar čez noč so izginili in preminili iz naše sosesčine. Že vedo, zakaj. Hahaha! Naš slovenski sever jim je kajpada premrzal, naš severni zrak prerezek, preoster: jedek kot kačji strup, oster kot ravnokar nabrušeni nožič. Da, da. Dih naših severnih kačic kaljenk, naših puščic ni nič kaj prijeten, nič kaj krepilen in nič kaj zdravilen. In mrzli objemi orjaškega severnega medveda tudi niso posebno prijetni za slabotne repnatopuhle prsi hripavih saksonskih žerjavov. Hahaha! Ti prešerni saksonski žerjavi mislijo, da se jim bode na nemškem jugu vse bolje godilo kakor pri nas na severu. Ali se motijo! Naša severna kopja so premrzla za vroče njihove junaške prsi. Topli jug jim bode pa zatrdno pregorak. To bode za nje pretopla kopelj v pretopli nemški krvi. Hm, kralj Henrik je sicer največji razposajenec in razuzdanec, kar jih obseva nebeško solnce, a takih žerjavov nepripripravov, kakor ste vi, v svoji deželi vendar

ne bode maral. Bodete že videli; on vam bode že pokazal in dal, kar vam gre. Kaj ti pravim, vojvodič Magnus? Kmalu jo bodeš moral tudi ti iz njegovih zemelj hitro popihati v svoje rodno gnezdo, ker ti dih in pih njegovih puščic prav zatrdno ne bo povšečen. Vrnil se bodeš v svoje gnezdo, a jaz se le bojim: preveč dimast, ožgan, ožigosan in — ogorčen. Pa — kar kdo išče, to najde. Hodi srečno po — nesrečo!“

Tako je govoril bodriški nadknez Krut, ko je oni dan izpred Labinbrega zapazil, da so Saksonci izginili z drugega brega Labe reke in jo mahnili proti jugu, proti kraljevskodemškem ozemlju. Kam pak drugam?

Pa se je hudo motil.

Saksonski vojvodič Magnus je delal čast svojemu imenu: bil je res velik, velik po postavi, po opravi, po zvijačah in spletkah in po uspehih svojih.

Otec Ordulf je imel smolo na vsakem bojnem polju, kamor se je prikazal. Kadar se je lotil kakega nasprotnika, je osramočen, ožigosan in zato seveda ogorčen moral zbežati domov — pred smolosolzečimi smrečicami, puščicami in kopji. Vedno se je osmolil, tako da so se že njegovi lastni rojaki vojniki norčevali iz njega in se mu

rogali. Kaj še le tujci! Še nikoli ni prinesel iz vojnega pohoda lovor-venca zmage. Vedno je prinašal od kopriv najedene in od njih strupa zasedene in otečene roke in noge. Srečo je pač imel na plesiščih in igrališčih, na bojiščih nikdar; vselej jo je dobil krepko po glavi, kadar je pojezdil nasproti zmagi, nasproti slavi. Vsikdar je bil ugnan v kozji rog.

Drugače se je znal postaviti njegov sin Magnus. Združeval je pa v sebi tudi res izredne vrline in lastnosti, prirojene in pridobljene. Tekmoval bi lahko z močjo Herkula orjaka, z drznostjo Ajanta junaka, z lakovostjo in zvitostjo mnogoizkušenega potnika Odiseja, z lepoto košatolasega trojskega Parida, z junaštvom vojnika Marta, s prožnostjo božanskega strelca Apolona in s srečo Cezarjevo — vsaj v mladostnih svojih vojnih pohodih.

Po izredni svoji pogumnosti, drznosti in vojni darovitosti je zaslovel že v zgodnji mladosti pri svojcih in sosedih. Lepo se je izkazal, lepo se je postavil zadnjič, v prvi polovici Gospodnjega leta 1066, ko je tako sijajno zmagal prej skoraj vsemogočnega bremensko-hamburškega nadškofa Adalberta: napadel ga je v njega hamburški stolici in po kratkotrajnem napadanju prisilil, da je pobegnil iz svoje škofije v Goslarsko mesto in sklenil z njim za njega nadškofovsko visokost naravnost sramotno premirje, dragoceno plačano mirovno pogodbo. Zlasti je pa pokazal te svoje vrline zadnjič proti Krutu, proti Bodričem.

S številnimi praporci se je kar naenkrat prikazal na levem bregu Labe reke pred bodriško posadko v Labinbregu. Pa samo zato, da bi malo malce oplašil in ostrašil Krutove Bodriče in jih pripravil v strah, v zadrego in zmedo.

Ravnal je po zvito sestavljenem načrtu: novega bodriškega nadkneza Kruta najprej lepo izzvati, izvabiti, da pridrvi s svojimi voji doli k Labi reki v Labinbreg, da zavre Saksoncem prehod čez most, potem ga pa lepo prevariti in za željno pričakovano zmago oslepariti. Nekaj dni bode strašil na levem Labinem bregu ob Baltiški trgovski cesti,

potem pa naenkrat krenil proti jugu, kakor bi se bil premislil, pač spričo Krutove številne vojne, in bode popeljal svoje voje rajše proti nepripravljenemu nemškemu kralju Henriku. Krutovim morebitnim oglednikom bode že znal natvezti, da upa trdno, da mu bo na jugu sreča milejša, kakor bi mu bila na severu, ker na jugu prej raste lovor kakor na severu. Toda na jug ne pojde daleč; s kraljem Henrikom se ne mara še za enkrat zaplesti v bojni ples. Krenil bode kmalu, čim se bode prepričal, da je Krut razpustil svoje voje, proti vzhodu, pregazil Labo in se razlil kot pomladanski hudournik po južno-vzhodnih bodriških krajinah. In bogat bode plen, plen ljudi: mladcev in mladenk, in plen blaga . . .

In izteklo se mu je vse po volji, vse po zvijačnem načrtu.

Ko je v tihi noči s svojimi praporci tiho izginil izpred Labinbrega in krenil proti jugu, je kmalu izvedel, da je Krut razpustil večino svoje vojne izpred obmejnega mesta Labinbrega na domove, sam pa odšel proti severu v Ljubek mesto. Pa nalašč je s svojci še nadalje prodiral skozi pokrajino drevljansko proti jugu. V Gorski, ki so jo Nemci prelevili v Bergen, se je ustavil, nekaj časa počival, potem pa jadrno zavil ob Dumi rečici proti vzhodu, proti Jezi reki. Ob nji je korakal proti severu preko Ostrova, Lojhovica in Vojkama v Ljauncij, od tod pa črez Labo reko v Domič. In odtod? Od tod je razposlal svoje oddelke v bodriška nepripravljena, nič zla sluteča selišča. Kot krilate žuželke so se razpršili njegovi voji, kot požrešne kobilice so skakali in letali okrog, kot roji brenčečih bučel so zbrenčali sedaj sèm, sedaj tjà, — iskajoč medu, plena. Kakor blisk, ki hipoma preleti vso velikansko razdaljo med vzhodom in zahodom, so švigali saksonski vojniki iz sela v selo. Pidrli so v selo, je oplenili, prebivalstvo pa iztrebili: staro pomorili, mlado zarobili. Seljani, možje in mladci, so sicer kot levi branili sebe, svojce in last. A zaman. Proti pretežni premoči se zaman bori eden sam. Mnogo psov lovi brezskrbno še tako močnega volka.

Kakor sela je vojvodič Magnus oplnil in iztrebil tudi gradove in pokrajinska mesta, kar jih je padlo v usta njegovemu meču. Strah je šel pred njim, opustošenje za njim.

Knezovič Budivoj, ki se je s svojci tudi udeležil njegovega vojnega pohoda, ga je zaman prosil in zaklinjal, naj postopa vendar malo milejše, naj ne požiga kar od kraja belih sel in naj ne mori negodnih otrok in onemoglih starcev.

„Pobratim!“ mu je opetovano govoril. „Lepo te prosim: drži vendar za uzdo svoje vojnike. To ni več vojna, to je roparsko plenjenje in morjenje. S takim nastopanjem meni samo škoduješ. Kako si bodem pridobil zaupanje Bodričev rojakov, ko vidijo, da naše ljudi ti, moj zaveznik, moriš in pobijaš kot lokavi lovec krotke srnice ob studeni vodici! In to tudi ni krščansko, ni človečansko.“

A njegove prošnje so bile bob v steno. Svojce je pač držal nazaj, kolikor je le mogel; Magnus se pa ni dal pregovoriti. „Boga zahvali“, mu je odgovarjal vojvodič, „da ti pobijam in iztrebljam nasprotnike ter rušim in razdiram njih kraguljeva gnezda. Čim menj nadležnih muh, toliko okusnejši duh prikuh. In nikar mi ne govori, da je naše ravnanje nečloveško, nekrščansko. V pravični vojni je vse dovoljeno, tudi rop in plen. In kdo pravi, da je greh ruvati ljuliko iz pšenice! Mrčes in ljulika če se prej iztrebi, boljše je. To je še koristno, nujno potrebno delo. In delavec je na vse zadnje tudi vreden plačila, jaz tudi — plena.“

In Saksonci so se dalje razsipali in razlivali po krajini kot ognjeni prameni, kot deroča povodenj. Tja do Plana so pridrli z ognjem in mečem; potem so jo pa z bogatim plenom z isto hitrostjo, s kakršno so bili pridrvili v deželo, pobrisali nazaj proti Labi. In prešli so jo, preden so jih dohiteli pri Labinbregu stoječi bodriški voji, ki so po kresovih in po slih zaznali o Magnusovem napadu v vzhodne bodriške pokrajine pa jadrno skakali in dirjali na pomoč in v jez saksonski povodnji. Magnus se je

znal zvito izmuzati in je s plenom srečno, še pravočasno pregazil Labo.

Saksonski vojvodič se je zadovoljno smejal na povratku domov, smejal kakor lakotni sivi volk, ki je srečno prišel do okusnega kosila, lepe divjačine srnjačine, si vihal brke kot dihur, ki si je v temni noči nakradel vse polno jajčkov, in se režal kot lisica, ki je podavila najlepše piščance.

Knezovič Budivoj je bil pa bolj žalosten kot vesel. Sicer je Magnus delil z njim plen pobratimsko. Precej deleža, denarja in blaga — ljudi zarobljencev sploh ni hotel — je dobil; vendar ni bil prav vesel. Neki glas mu je v srcu neprestano govoril, da ne bode dobrega kruha, če bode mesil moko s takim človekom, kakor je Magnus . . .

Človek bi na prvi pogled mislil, da dremlje, s tako pobešeno glavo, tako leno, zaspano je knezovič jezdil nekega popoldneva iz Bardevika po baltiški trgovski cesti proti severu. Dremal sicer ni, pač pa je bil zatopljen v globoke, resne, žalostne, malokaj obupne misli. Kaj bode z njim? Kakor se kaže — nič! Nekateri človek ima res smolo, prav kakor bi bil rojen pod smolnato zvezdo. Zakaj se mora potikati po tujih krajih — sin velikana Gotšalka? Zakaj pohlevno čakati, kdaj bode padla zanj kaka mrvica kruha z bogate Ordulfove in Magnusove mize? Kaj mu pomaga naslov ‚bodriški knezovič?‘ Nič. Hudobni in hudomušni svet se lahko le še huje norčuje iz takega knezoviča slabiča, kakor iz kakšnega navadnega, preprostega smrtnika, ki mu rojenice ob zibelki nikdar niso pele pesmi o prestolih knežjih, vojvodskih, kraljevskih. Kdo sedi na lepem bodriškem prestolu, ki ga je imel po očetu zasesti on? Tujec. On se mora pa klatiti po tujem svetu kot kakšen propadli klativitez, kot deseti brat. Ko bi se imel vsaj kaj boljšega nadejati! Ali kaj, ko vidi pota svoje bodočnosti vsa omegljena in na nebu svoje prihodnosti ne vidi nobenih zvezd!

V take misli vtopljen je nesrečni knezovič klonil glavo vedno globlje. Ko je pa pojezdil že precejšnjo pot, je to svojo klonečo

glavo naenkrat dvignil. Vzdramil ga je topot bližajočih se konjičev. Dvignil je glavo, dvignil pogled, in kaj je videl? Trije jezdeci so mu v diru peketali nasproti. In ti niso bili opravljeni v obleko saksonsko, tudi ne v obleko bodriško, ampak v obleko — rujanskih vojnikov. Gledal je, gledal in se strmeč vpraševal: — Kako si upajo Rujanci na saksonska tla? Čudno! Jih bodem pa jaz ustavil in vprašal, kaj delajo, kaj iščejo tu, če si jih doslej nihče ni upal. Če so prav trije; toliko poguma in oblasti še imam. —

In že itak počasi stopajočega konjiča je ustavljal k še počasnejši hoji in se z desnico krepko prijemal držaja mogočnega meča, visečega mu ob boku.

Pozorno je motril prihajace. In čim bližje so mu prihajali, bolj široko je odpiral oči, kakor človek, ki se je ravnokar zbudil iz globokega spanja, pa se mu je zazdelo, da vidi pred seboj na pol znane obraze.

„Mati ljuba, to sta Gojnik in Godimir, naša nekdanja vojnika, telesna stražnika!“ je končno dejal skoraj na glas. „Vkljub svoji rujanski obleki sta ravno onadva. Obleka se lahko preobleče, obraz in postava pa ne tako lahko. Prav ta dva sta. Samo kdo je oni mladi, lepi vojniki sredi med njima? Obrazka je tako nežnega, dekliško nežnega in meni tako znanega . . .“

Toda že se mu ni bilo več treba popraševati in ugibati: že so ga prihajachi jezdeci srečali. Nič se ga niso bali; smehljali so se; zatrdno so tudi oni njega že prepoznali. Ko so prišli do njega, so se ustavili in ga pozdravili resno vojniško, doteknivši se z z desnico vsak svoje kučme soboljevke.

„Pozdravljen, knezovič Budivoj!“ je izpregovoril po tem nemem pozdravu eden izmed prihajacev.

„Ti tukaj, Gojnik! In to je Godimir, tvoj sosluživec?“

„Da, gospodar!“

„In drugi tvoj sosluživec?“

Na to vprašanje pa Gojniku že ni bilo treba dati odgovora.

Knezovič Budivoj je že zdrsnil s konja, skočil k mlademu, lepemu vojniku, vjel nje-

govo roko, jo nežno poljubil in presenečeno radostno vzkliknil:

„Ti tukaj, Slavica! Kdo bi te bil pričakoval! Bog te vzprejmi!“

„Bog tudi s teboj!“ je odgovorila Slavica, smehljajoč se nekam čudno, skrivnostno, zagonetno.

„Kako da si prišla le sem?“

„Prišli smo tebe pozdravit. In čemu še, bodeš že še izvedel. Za danes ti samo to zadostuj, da smo prišli le-sem z nameni prijateljskimi; in če se bili sploh ne upali in ne prišli v to deželo. Pelji nas na svoj stan; utrujeni smo že.“

„Iz srca rad. Kakor ukazuješ. Pa skočimo zopet v stremen.“

Rekel in storil.

„Pa to bi vendar-le rad vedel, kako, po kaj ste prišli vi trije semkaj. In v tej obleki!“

„Po kaj smo prišli, sem ti že dejala, da bodeš izvedel kasneje; kako pa smo mogli priti v tej obleki k vam, naj pove Gojnik. Junače Gojnik, povej knezoviču Budivoju, kako smo prišli čez Labo!“

In ko so počasi jezdili proti Bardeviku, je Gojnik pripovedoval z izrednim veseljem in osoljenimi dovtipi, kako so mogli priti v taki obleki čez mejo.

Do Labinbrega jih sploh ni nihče ustavljal. Saj kdo bi si jih sploh upal ustavljati in zadrževati — Krutove rojake! In bili so tudi ‚namazani‘: Slavica s češminovcem, Gojnik s sajami, Godimir pa je bil črn kakor oglje.

Pred Labinbregom so jih vojniki, stoječi na straži ob Labi, sicer morali ustaviti in pobarati, odkod in kam. Dali so se radovoljno prijeti: Gojnik je imel pripravljenih vse polno spletk, zvijač in izgovorov za vse slučaje. Labinbreški zapovednik ga je takoj spoznal, ko so dospeli do meje, spoznal izza prejšnjih časov, z dvora Gotšalkovega. Pa pretkani mladec je znal sebi in spremljevalcema hitro pomagati iz zadrege, zapovednika pa imenitno preslepiti:

Od nadkneza Kruta samega, je začel dopovedati, prihajajo. Gotšalkovega sina so namreč zapustili in stopili v službo novega nadkneza bodriškega.

Sedaj gredo od Kruta poslani, k bodriškemu knezoviču Budivoju, pa le z zvijačnim namenom: k Budivoju gredo kot nadknezovi odposlanci, v resnici pa gredo v saksonsko zemljo kot ogledniki. Budivoju bode natvezel, da je nadknez Krut sedaj voljan z njim skleniti premirje, mirovno pogodbo: Da bode odslej vladal med njima mir, mu je pripravljen odstopiti nekaj gradov in selišč na zahodu svoje knezovine. Ko bodo pa Budivoju to natvezali, bodo natančno opazovali namere njegove in nakane Saksoncev.

In zapovednik jim je verjel in jih mirno pustil črez Labo.

Od Labinbrega sèm so jih sicer Saksonci večkrat ustavili, skoro v vsakem selu, seveda imajoč jih za ogleduhe ovaduhe. A Gojnik jih je umel vselej prevarati in oslepariti.

„Hola, Krutovci!“ so zavpili koj že v prvi vasi saksonski kmetje, ravnokar napajajoč pri občinskem vodnjaku živino. „Stojte! Kam greste?“

„V stran, nesramneži, potepini, grdini, lopovi, roparski sinovi!“ je zagrmel nad njimi pogumno-osorno Gojnik. „Pojdite z nami, vi nepridipravi, če hočete izvedeti, kam gremo!“

„Oho, tako pa nas ne bodo pitali kleti Rujanci na naših tleh! Mladci, po njih!“ je zakričal skozi okno bližnje hiše neki starec.

„Kaj? Vi se upate ustavljati pobočnike-odposlance velikega kneza rujanskega, idoče z važnimi poročili k vojvodu Ordulfu in bodriškemu knezoviču Budivoju?“ je dalje grmel Gojnik nad mladci, ki so priskočiii in prijeli njih konje za uzde. „Čakajte, vi lopovi, bodem že povedal vojvodu Ordulfu, kako lepe podanike ima. Sicer pa, kdo bi se izgovarjal in zagovarjal pred takimi malo-bridneži, kakor ste vi! Druže Godimir, naredi nam pot skozi to tolovajsko druhal!“

In Godimir je, kakor še vedno, izpolnil Gojnikovo povelje na mah. Malo se je sklonil, zgrabil z orjaško svojo desnico hlapčiča, ki je bil skočil k njegovemu konju, ga dvignil kvišku in ga zarinil na bližnji vrt,

s tako hitrostjo, s tako lahkoto in spretnostjo, s kakršno zarine otročiček-brezsrajčnik kamenček v vaško lužo. Potem je pa zamahnil s svojim težkim, s svincem napoljenim kijem, izpodbodel konja, — pa je bila precej narejena gaz skozi napadalce-ustavljače. Spričo njegove orjaške postave, moči in drznosti in pač tudi pod vplivom Gojnikovih bahaških besed so Saksonci naglo odskočili v stran.

„Da bodete vedeli, s kom imate opraviti: Z rujanskim medvedom!“ je vihteč svoj kij kričal Godimir, ko je pustil Slavico in Gojnika jezdit naprej, sam pa nekoliko časa še ostal zadaj — kot zadnja straža pred morebitnimi zahrbtnimi napadalci.

Toda teh ni bilo volja iti za njimi in jih še dalje nadlegovati. Jim pač ni dišala Godimirova gorjača. „Rujanska“ vojniška trojica je brez ovire odpekerala iz vasi.

In tako ali podobno se je znala trojica prebiti tudi skozi druge saksonske vasi, skozi druge saksonske ustavljače-zavirače. In je srečno dospela do svojega cilja, do Bardevika. — —

Knezoviča Budivoja ušesa so bila pri tem Gojnikovem pripovedovanju široko odprta, to je bila istina; še širše je pa odpiral svoje oči — odpiral in jih upiral v tik njega jahajočo lepo Pluzonovo hčerko. Kar pojedel bi jo bil rad z očmi: to se je bralo iz njegovih vročih, koprnečih pogledov, s katerimi jo je neprestano obšineval.

Ko je Gojnik končal potopisne črtice, ga je knezovič pohvalil, da se je tako izborno znal povsod izlizati, potem pa precej, sedaj bolj tiho, ljubeznivo, zopet vprašal Slavico, kaj jo je vendar prineslo v Saksonce. Pluzonova hčerka je pa, zopet skrivnostno se smehljaje, samo to odgovorila, da se je izpreobrnila in se popolnoma posvetila krščansko-narodni stvari. Potem se je pa zopet zavila v skrivnosten pajčolan molčečnosti in v tem pajčolanu zavita je ostala tudi v Budivojem stanu v Bardeviku cel večer. „Bodem že jutri povedala več; le bodi eno noč radoveden!“ mu je smehljaje dejala, odhajaje v spalnico — — —

Mak v pšenici ob obsipajočih ga solnčnih jutranjih žarkih nikoli ne dvigne in ne nosi rdeče svoje čepice tako ponosno-veselo, kakor je drugo jutro nosil glavo pokoncu knezovič Budivoj. Hm, kako bi je ne nosil visoko! Slavica, dražestna Pluzonova hčerka, ga je prišla obiskat. Z nameni prijateljskimi, kakor je dejala. In vesela je videti. Zatržno je Kruta popustila pa se zopet k njemu obrnila. Hm, kako ne bi bil človek takega dejstva vesel! Ko ne bi begal drugih ljudi, bi zavriskal na glas, da bi se slišalo v deveto vas! — —

„Slavica, kako sem danes vesel!“ je govoril Pluzonovi hčerki bodriški knezovič strežeč ji pri zajutruku. „Lahko rečem, da tako še ne zlepa kdaj. V žalostnih dneh zapuščenosti je človeku tako prijetno, če se ga spomni znano bitje, in še posebno, če se ga spomni, če ga obišče ljubljeno bitje. In tako, od mene ljubljeno bitje si ti, Slavica. Slavica, kaj ne, da smem iz tvojega obiska opravičeno sklepati, da me imaš zopet rada?“

„Da. Zopet.“

„Res? Slavica, ali te smem nekaj vprašati?“

„Svobodno.“

„Kako je pa s Krutom?“

„Kaj misliš?“

„No, ali sta še v onem, recimo naravnost: v ljubavnem razmerju?“

„Ali ga ljubim? Sovražim ga ne, kakor sploh nikogar ne sme sovražiti kristjan.“

„Slavica, povej mi po pravici: Ali še občuješ z njim?“

„Odslej ne bodem več. Kako bi bila drugače prišla k tebi?“

„Hvala Bogu vsevišnjemu! Torej si zopet moja, vsa moja, kakor si bila nekdanj?“

„Tvoja. Toda v tistem pomenu ne, kakor ti misliš.“

„V kakšnem pa, prosim?“

„Danes ti bodem povedala vse odkrito. Jaz bodem tvoja pomočnica, a nikdar ne tvoja... veš, kaj mislim reči!“

„Nikdar ne moja — ženica?“

„Pogodil si. Nikdar. Pa čemu bi govorila po ovinkih? Čuj, knezovič Budivoj:

Tvoja v tvojem smislu ne morem več biti, kakor tudi ne Krutova in nobenega drugega človeka ne. Srca ne morem deliti. Oddala sem ga drugemu ženinu, Kristu Spasitelju. Pozemsko ljubav sem položila na žrtvenik Gospodov, naj na njem zgori kot žgavna in spravna daritev v čast vsevišnjemu Bogu, da se zopet milostno ozre na bodriški narod, mu odpusti njegov zločin, odpad ter ga otme pogube in izpelje iz smrtne sence.

Pomočnica tvoja pa bodem. Pomagala ti bodem, da prideš zopet na prestol svojega očeta, velikega nadkneza Gotšalka, da izpodrineš in preženeš Kruta in zopet vzpostaviš v deželi Kristovo blagovest.

In kako ti mislim pomagati?

Sicer sem ženska, od lastne matere razdedinjena sirota, vendar upam in imam trdno vero, da ti bodem pomagala na bodriški prestol.

Moj naklep je — in zato sem prišla, da ti ga razodenem — ta-le: V Bodričih je še veliko kristjanov, vsaj skritih, Nikodemov; te je treba preroditi, predramiti, da vstanejo in pridejo na dan, pridejo k sebi. In to nalogo — njih oživljenje, prerojenje — bodem prevzela jaz. Razglas in poziv damo v bodriško zemljo, naj vsi možje in mladci, kar jih je še pristašev Kristovih in nadkneza Gotšalka oziroma njegove rodbine, skrivoma zapusté domača ognjišča in uskočijo sem v Bardevik k tebi. In ta razglas in poziv poneseš v bodriško zemljo jaz sama. Nič me ne glej čudno! Vem, kaj misliš reči: da bode to vendar skrajno nevarno, da je nespartmetno, nesti lastno kožo na trg. Pa jaz se zanašam na Boga; on bode moj ščit. In ko privabim in privedem k tebi dosti za vojno sposobnih Bodričev, napademo nekega lepega dne Kruta. In sicer z dobro premišljenim načrtom: danski kralj Sven Astridson prijadra s severa — to storiti je voljan, saj ravno to sta prišla povedat Gojnik in Godimir —, mi, to se pravi ti, tvojci in zavezniki Saksonci, ga primete pa z juga. Sedaj se je treba le še zgovoriti s Saksonci. Kje je sedaj vojvoda Ordulf?“

„V Glinu. In tam je sedaj tudi vojvodič Magnus.“

„Dobro. Spremi me k njima!“ — —

In spremil jo je v družbi Jaroslavovi, Gojnikovi in Godimirovi.

In zopet je zašumljal nad zemljo ‚en lep večer‘, in zašuštela ‚ena lepa noč‘.

Saksonski vojvoda Ordulf je z vojvodičem Magnusom v Glinu-Lunenburgu vzprejel Slavico, potem ko jo jima je predstavil, pravzaprav odkril Budivoj, in jo velprijazno častil z vsemi častmi, s kakršnimi se vzprejemajo in počeščevajo ljudje knežjega kolena. Njej in njenim spremnikom na čast je priredil sijajno večerjo, po večerji pa oskrbel lepo podoknico. Pod okni vojvodskega gradiča je svirala in godla saksonska vojniška godba, in so peli pevci, veste: tisti sloveči nemški potujoči pevcigostosevci. Pripeli so bili, menda je hotel to slučaj, ravno tisti dan iz Bremena, pa so hitro prišli s svojimi popevkami počaščevat vojvodove goste in sebe, kajpada, — pogoščevat.

In bil je res lep večer, bila je lepa noč.

Pri grajskih oknih so sloneli v mešanih skupinah vojvodovi gostje, po večerji pa gledali improvizirano veselico podoknico pa poslušali poskočno godbo in zvonko popevanje.

Knezovič Budivoj je bil Pluzonovo hčerko znal zvijačno odpraviti od Ordulfa in Magnusa, pri katerih je prej stala, na tiho ji zašepetavši, da bi rad sam govoril z njo. In Slavica se je opravičila pri vojvodu in vojvodiču pa šla z Budivojem k drugemu oknu. Pa ko sta tam ob oknu sama slonela in gledala in poslušala podoknico, jima kar ni mogla pa ni mogla beseda iz ust; ni mogel pa ni mogel steči pogovor. Gledala sta, poslušala in — molčala.

Ali obema je prišel v spomin oni, današnjemu podobni večer, ki sta ga pred leti doživela tam daleč, daleč, tam gori v ljubkem mestu Ljubeku ob rojstnem dnevu pokojnega nadkneza Gotšalka, oni lepi, nepozabni večer, ko sta se prvič vzljubila, z ljubeznijo ne zgolj sorodniško, z ljubeznijo

mlade, zaljubljene in po stalni združitvi hrepeneče dvojice.

Tudi tačas je gorelo nebo z neštetiimi zlatimi lučcami, prav kot nocoj. Podobno kot tukaj nocoj je takrat v Ljubeku nepregledna množica stala pred knežjim gradcem s plamenicami v rokah. Tudi tačas so svirali godci, ah, tisti krasni bodriški vojniški godci. Tudi tačas so donele pod nebo lepe, navdušujoče, uspavajoče, vonjave popevke. Seveda so bile te lepše, saj so bile bodriške narodne! Tudi tačas sta sama slonela ob oknu. In kaj se je takrat zgodilo? Prva ljubezen se je bila takrat spočela v njiju srcih. Prva ljubezen, v človeškem življenju tista roznata, rožmarinovo zelena in hkrati nageljsko rumena ‚zarja zarjanica, božja poslanica‘, ki človeku rodi kar najbolj zelene cvetice nadice, kasneje pa preraja, obnavlja ter zapušča najslajše spomine in — skomine...

Obema je menda prišel v spomin oni lepi večer, Slavici in Budivoju. Budivoju zadržno, saj to je kmalu izdal in očitno povedal na glas.

Prijel je — kakor takrat v Ljubeku — Pluzonovo hčerko vznemirjeno - strastno za desnico, ji prav tako globoko, s pogledom pomladansko-toplim, pogledal v oči in tiho, z dihom večernega zefira šepetajoč šepnil:

„Slavica, ali se spominjaš onega večera v Ljubeku?“

„Da.“

„Ali ni bilo takrat prijetno?“

„Bilo. Saj je nocoj tudi, ne?“

„Je. Vendar... Slavica, veš, kaj sem ti takrat rekel: Katero cvetko bi najrajši utrgal za bodriški prestol?“

„Vem.“

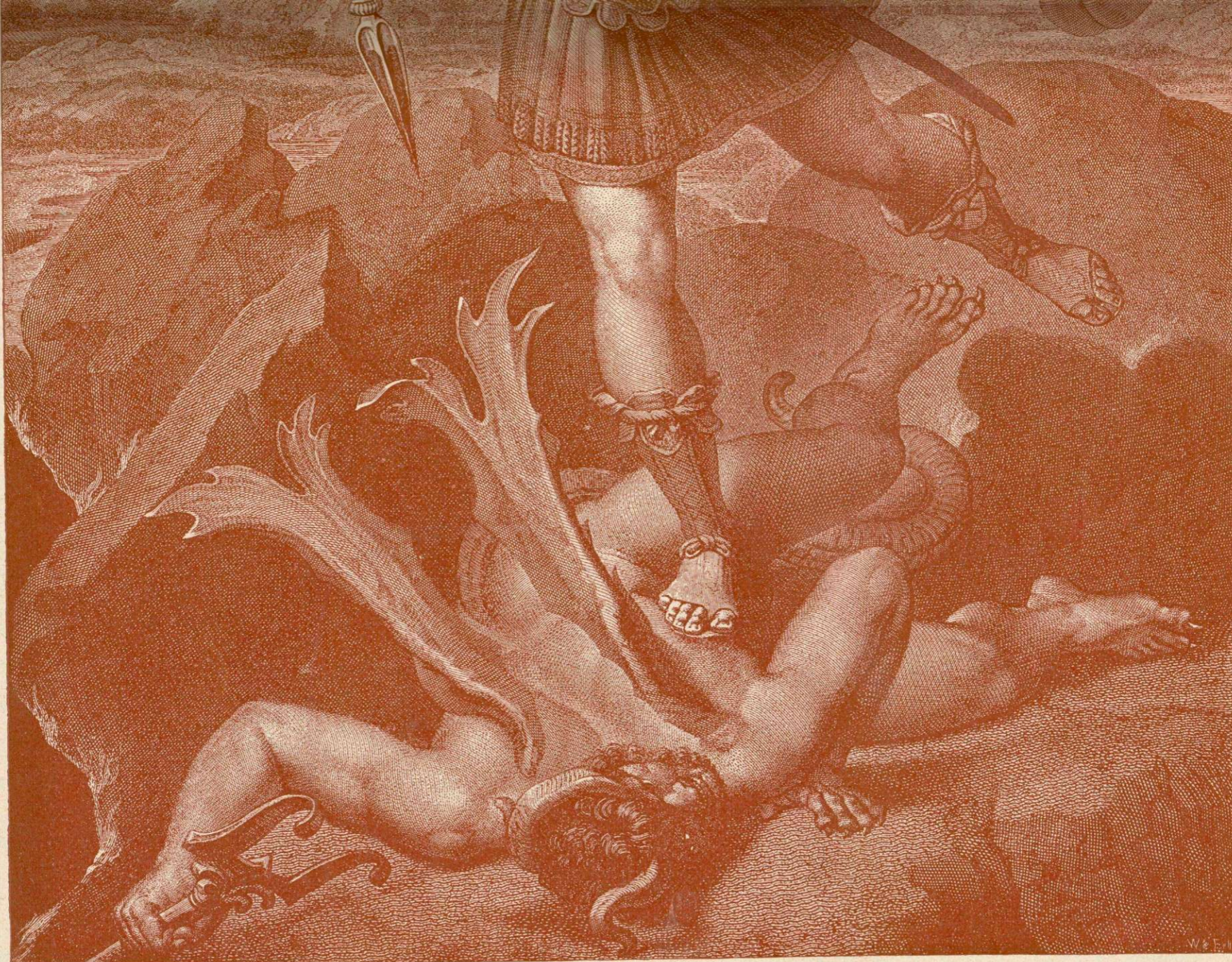
„In veš tudi še to, kakšen odgovor si mi potem dala?“

„Tudi to dobro vem. Na tvoje vprašanje, ali bi hotela postati bodriška kneginja in tvoja žena, sem ti zašepetala, da hočem, da bodem.“

„In sedaj nisi več teh misli?“

„Ne. Zakaj ne, sem ti že povedala. Prosim: nikar me nadalje ne izprašuj in nadleguj

SV. MIHAEL.

RAFAEL SANZIO.

v tem oziru! Saj me poznaš: kar enkrat sklenem, za kar se enkrat zavzamem, od tega ne odjenjam za nobeno ceno ne. Kakor sem ti že dejala: tvoja ženica ne bodem, drage volje pa tvoja pomočnica. Povem ti še enkrat, da prej ne bodem mirovala, dokler ti ne priborim bodriškega prestola, da bodeš potem znal ceniti mojo ljubezen do tebe, ljubezen pravo, očiščeno, ožarjeno. Potem pa, če se mi to posreči ...“

„Kaj potem?“

„Potem? Potem bodeš lahko sam vršil in dovršil lepo vseslovensko kulturno delo, za katero ti bodo hvaležni pozni rodovi. Potem bodeš ti z božjo pomočjo srečno preobrazil in prenovil obličje bodriški zemlji in jo odel v odelo krščansko. Jaz pa ...“

„Kaj misliš narediti ti?“

„Obleči se v obleko redovniško.“

„Slavica!“ je zdajci krčevito, bolešno vzkliknil Budivoj.

„Kaj hočeš?“

„Ah, ne bodi teh misli mračnih, temnih, neljubih! Postani rajše moja! Kraljevala, carovala bodeš ob moji strani ...“

„Bodi konec besed! In — bodi vesel, zibaj se kakor jaz — v zelenih nadah rožmarinovih!“ — — —

XVIII.

Ali so pa letos predrzni ti tatinski, roparski ljudje v Bodričih! Kaj takega pa še od pamtiveka ne! Tega vendar ne dela gozdna divja zverjad. Potuhnjenih hijen tukaj ni, krvolokov tigrov tudi ne. Lisjaki in lisice pa tudi ne zmorejo kaj takega. Veste, po vaseh ne zmanjkuje noč za nočjo piščancev ali pitomih zajcev. Ljudi, možakov in mladcev. Vsako jutro pogrešé katerega. Kdo ga je vzela? Noč menda ne. V zemljo se pa tudi menda niso vdiral: če bi se zemlja odpirala, bi vsa sela in seljane požirala, ne samo poedincev. To morajo delati tatinski roparji v odelu človeškem. Žival ne more imeti toliko pameti, da bi tako modro, preudarno izbirala plen. Zakaj izginevajo samo odrasli mladci in možaki? Zakaj ropar ne ugrablja brhkih deklet in

lepih rdečeličnih otročičev? Kvečjemu, če jih kakšna vila planinka mami in zmami in privabi z gorskimi zelišči v goro, ali jih grda Ježibaba odnaša v daljnodaljno šumo v pičo svoji gozdni zverjadi! Te bi že bile sposobne za tako delo!

Toda bodriških možakov in mladcev niso ukradli, niso ugrabili tatinski roparji, ni ugrabila tatinska divja zverjad in jih tudi ni omamila in k sebi pričarala vila planinka ali ovarala grda Ježibaba.

Omamljala in omamila jih je skrivnostno tajna trojica v vojniški, rujanski narodni noši.

Od Labinbrega sèm je prišla. Podnevu je jezdila polagoma, lagodno, kakor bi se ji nikamor ne mudilo. Ali kakor bi si ogledovala neznano deželo, knezovino kronovino svojega rojaka Kruta. Ponoči pa — no ponoči jih ni videlo dosti oči — —

Če so se podnevu ustavili v kakšni gostilni, da pokrepčajo konje in sebe, je najmlajši vojniki navadno molčal. Tako tudi vojniki stari. Drugače pa nju rusasti drug sosluzivec. Ta si je menda posodil jezik od stare blebetulje srake. Bil je izredno zgovoren in gostobeseden, imeniten zabavač. Popraševal je radovedno in z vidnim zanimanjem o krajevnih razmerah, kakšno je tukaj življenje, kako so zadovoljni z novim svojim nadknezom, njegovim rojakom. Gostilniki in gostje so hvalili Kruta na vse pretege. On ga je pa tudi koval v zvezde. In ker je bil oblečen on, kakor tudi spremljevalca sosluzivca, v vrlo lepo rujansko obleko in se je videlo iz vsega njihovega nastopa, zlasti pri plačevanju v gostilnah, da niso nikakor revni, ampak imajo dosti, dosti pod palcem, se nobenemu gostilniku in nobenemu gostu ni videlo čudno njih vedenje in zvedavo popraševanje. In tudi to se seljakom ni zdelo čudno, če so proti večeru krenili v kak gradič, h kakšnemu vlastelinu.

„Morajo biti pač imenitniki, posebni zapupniki Krutovi, da tako slobodno gredó v grad našega gospodarja!“ so šepetali kmetje, ko so jih videli iti v kak gradič. „Gospôda je gospoda: nikjer ji niso pota zastrta in ovrtá, vrata nikjer zaprta.“ — —

V dotičnih gradovih, ki jih je obiskavala ,rujanska' vojniška trojica, se je pa slišalo vse drugačno šepetanje.

Ta ,rujanska' trojica — kdo so bili? Pluzonova hčerka Slavica, stari zapovednik Jaroslav in Gojnik.

Dogovorili so se bili za to ,šetnjo' v Bardeviku, po Slavičini osnovi.

„Gojnik gre z menoj v bodriško zemljo“, je dejala Pluzonova hčerka. „Kot Deborin spremljevalec! Bodriško krščansko ljudstvo treba najprej vzdramiti, dvigniti. Vojvoda Ordulf in vojvodič Magnus sta pa ravnokar izvedela, da se hamburško-bremenskemu nadškofu Adalbertu zopet odpirajo vrata v kraljeve dvorane nemškega kralja Henrika. Seveda morata biti sedaj na preži in straži. Budivojenci morajo torej počakati nekoliko. Med tem časom pa bodem jaz spravila na noge v Bodričih vse, kar je krščanskega. In potem udarimo po Krutu; mi z juga, danski kralj Sven pa s severa. Vojnik Godimir pa ponese kneginji Siriti in danskemu kralju to poročilo: naj počaka, dokler se južni njegovi zavezniki ne oborožijo in očilijo. Kdaj bodo mahnili proti Labi in čez njo, mu bodo že sporočili po vojniku Gojniku, da bode lahko istočasno in pravočasno pridrivil s severa. Godimir se bode že kako pretolkel skozi Holzacijo in Šlezvig k njemu; zakaj po tem potu naj gre, je bolj varno; če ne ravno varno, vsaj bolj brez skrbi! Gospoda Tugumira in Slavino bomo že mi obvestili o najnovejših dogovorih in dogodkih. In tudi obljubljeni spominček bode Slavina lahko poslala knezoviču Henriku drugo pot...“

In po Slavičini volji je vse obveljalo. Godimir je odšel, sicer s srcem bolj žalostnim kakor veselim, proti Holzaciji. Slavica, Gojnik in Jaroslav pa čez Labo, čez Labinbreg.

Stari zapovednik Jaroslav je namreč odkrito dejal, da se ne spodobi, da bi šel Gojnik sam s Slavico: zato gre on z njima.

Knezovič Budivoj je sicer tudi na vsak način hotel in silil z njimi, pa mu Slavica ni pustila: njegovega življenja bi bilo škoda;

naj le ostane doma; bodo že drugi zanj opravili, kar treba.

In za Godimirom je nekega lepega dne iz Bardevika po Baltiški trgovski cesti v smeri proti Ljubeku odšla tudi lepa trojica: Slavica, Gojnik in Jaroslav, seveda tudi poslednji v noši rujanskih vojnikov: hitro so mu jo bili oskrbeli, dali napraviti.

In sreča je šla z njo.

Seveda v času, ko je vsled zadnjih saksonskega napadov v deželi kar mrgolelo razno-pisanih vojnikov, ni ta trojica vzbujala nikake posebne pozornosti in nikakega suma. Razen v gostilnah, kjer so se morali ustavljati zaradi krmljenja konjičev in svoje pokrepčave, se pa pri navadnih seljakihi sploh niso oglašali s svojimi sporočili in s svojo — blagovestjo.

Nihče jim ni napravljajl neprilike. Pač pa se je premnogo oko še dolgo oziralo za lepimi ,rujanskimi' vojniki; zlasti za najmlajšim lepim mladcem — za mladenko Slavico.

Vedli so se pač preišljeno pametno: preprosto kot golobje, zvito kot kače. Ker sta se Gojnik in Jaroslav vedla napram temu mlademu vojniku nekam hlapčevsko-vljudno in prijazno, so tolmačili srečujoči in tu pa tam jih videči seljaki, da mora biti mlajši vojniki bogatega kolena, kak imeniten boljar, kakega bogatega rujanskega velmoža sin.

In ustavljajli so se, vsaj ob večerih, najrajši v gradovih veljakov. Seveda so se v svoji previdnosti zglašajli samo pri takih, ki ki so jih poznali že od prej za pristaše Kristove vere in privržence Gotšalkove rodbine.

In vzprejeti so bili navadno povsod prijazno in gostoljubno; tudi tam, kjer jih niso takoj prepoznali: že zato, ker so bili viteško vljudni vojniki prihajajči rojaki nadkneza Kruta. Če so jih pa kje prepoznali, ali so se sami dali spoznati, so vlastelini tu radostno ostrmeli, tam preplašeno, vsaj izprva, vpraševali, kaj pomeni njih obisk. A ko jim je Slavica z zgovornimi besedami, z žarečimi očmi svetega navdušenja razlagala svoj načrt, so končno vsi pritrdili in obljubili pomoč: bodisi v novcih ali z vojniki, seveda skrivoma.

Pa v gradičkih niso govorili samo z grajščaki vlastelini. V teh gradičkih so v lepih mesečnih nočeh šepetali, sedaj tu, sedaj tam tudi s prostaki seljaki, ki so jih bili gospodarji povabili na njih prošnjo k sebi. Seveda samo take, ki so o njih vedeli, da v njih srcu še gori, vsaj tli, vsaj pod pepelom, krščansko prepričanje.

Pa so šepetali, tiho, skrivnostno, kakor šepetajo v tihi noči tihi bori, tihi mecesni, tihi lesi.

Šepetali so, šepetala je najbolj Slavica. In kakšen je bil uspeh tega šepetanja? Zmanjkalo je sedaj tega, sedaj onega možaka in mladca, sedaj v gradu, sedaj v selu. Sosedje so ugibali, kam so izginili, kam prešli, a najčešče še domačini dotičnega pogrešanca niso vedeli, da je šel skrivoma doli k Labi reki in čez njo, v Bardevik k Budivoju knezoviču.

Drugi pristaši Gotšalkove rodbine so pa prihajali z novci na pomoč.

Slavica in njena spremljevalca so bili teh uspehov kajpada zelo veseli. In ravno vsled teh uspehov so vedno bolj drzno hiteli naprej. Pa bi jo bili skoraj zato silno nalleteli in se v grdo zanjko ujeli. In kje? Pred Vranovem.

Le malenkost lučajev pred Vranovem se je 'rujanski' trojici prigodilo, da jo je pred večerom iznenada uhitela bliskovita, gromovita nevihta. Namenjeni so bili k gospodu Tugumiru, pa so morali nameravano pot ustaviti.

„Vse zastonj! Tukaj moramo vedriti; premočeni in premraženi smo že itak preveč!“ je dejal zapovednik Jaroslav.

Pa so se ustavili pred preprosto krčmo na južni strani Vranovega.

V veliki sobi, 'v hiši', je gorela velika luč, in iz nje je bilo slišati več glasov.

„Poizkusimo na drugi konec, v stransko sobico, da bodemo sami“, je rekel Gojnik. „Čakajta, prosim, takoj vprašam, oziroma naročim.“

Jaroslav je peljal konje v hlev.

Sama je ostala pred hišo Slavica. Že ji je bilo dolgčas — pod kapom. Kar je prišla

na prag iz hiše mlada zlatolasa deklica, menda pogledat, kakšno je vreme, ali se je že zvedrilo ali ne.

V svitu bliska je spoznala Tugumirovo Slavino.

„Ti tukaj, Slavina?“

„In ti tukaj, gospica Slavica!“

„Kdo je pa notri, v sobi?“

„Tatka.“

„In kdo še?“

„Več ljudi. Med njimi tudi tista Vanda, ki ste zadnjič pri nas govorili o nji, in z njo gospodična Radoslavova iz Vranovega. Obiskat jo je prišla, šli sta na izprehod, pa ju je prehitela in ustavila nevihta, kakor nas.“

„Dobro! Pa ne smeš v sobi povedati, da smo mi tukaj! Mi gremo v stransko sobico. Pridi čez četrte ure k nam; previdno seveda, tajno, skrivoma.“ — —

Gojnik je Slavici in Jaroslavu hitro preskrbel sobico in večerjo; seveda tudi sebi. In šli so v stransko izbico in večerjali. In ko jih je gostilnik vprašal, kam so cenjeni gostje namenjeni, je rekel Gojnik, da v Vranovo in potem v Velegrad, h Krutu nadknezu.

Zlatolaska Slavina je šla pa na drugi konec h kotni mizi, kjer je sedel tatko Tugumir, pa mu v uho nekaj zašepetala.

„Kdo je pa danes prišel?“ je na glas vprašala v drugem kotu z Radoslavovo hčerko kramljajoča Vanda. Ne da bi pogledala Slavine in Tugumira: saj že prej ni hotela izpregovoriti z njima ni ene besedice.

„Kdo je prišel?“ je vprašala drugič, ko Slavina ni dala odgovora; vrnil se je bil namreč ravno gostilnik.

„Trije vojniki v rujanski noši“, je ponizno vdano odgovoril očka gostilnik.

„Stari, mladi?“

„Dva mlada, eden pa bolj postaren.“

„Ti, jaz jih grem pa gledat skozi okno“, je rekla Radoslavova hčerka Vandi in šla vun.

Ko se je vrnila, je Vandi, naslonivši se na njeno uho, nekaj šepetala, nakar je posadnikova hčerka vstala in tudi šla vun.

„Res je ona. Krasno. Hodiva! Račun!“
je velevala posadnikova hči.

„V takem vremenu?“ je opomnil gostilnik.

„Kaj nama mar vreme! Nama se mudi.“

Nihče v gostilni ni razumel teh besed tako razumno in razločno kakor zlatolaska Slavina.

Šla je vun koj za Vando in Radoslavovo — poslušat, poizvedavat, kaj misliti narediti.

In slišala je in kar je slišala, hitro prišla povedat ‚rujanski‘ trojici. Pa je Gojnik dejal: „Ujče Jaroslav, družo Godimir, naredimo Vandi mi zasedo, šolo učilnico!“ — —

(Dalje.)

SILVIN SARDENKO :

DVE RAJSKI ZVEZDI.

In Milost je po mnogih dnevih
Ljubezen spet objokano
na samem srečala nekje;
nad njima le objokano
nebo je zrlo v toplih sevih.

Ljubezen je tožila vdano:
Jaz nisem več nikjer doma!
Povsod . . . povsod . . . in tam in tod
pregnali so me iz srca,
zaprli vrata so za mano.

Zagledala se je v daljave,
samo še tihih par besed
zatreslo se ji je na ustnih:
Nazaj k Očetu pojdem spet,
moj dom nebeške so višave.

A Milost jo je na kolenih
prosila: Vrni se nazaj!
Povej mi, kdaj bi solzni svet
posmejal za trenutek vsaj
brez dihov tvojih se iskrenih! . . .

In kakor zarja rujnosvita
po zornem polju se razlije,
Ljubezen se je razplamtela,
še vedno polna poezije
le v srcih vernih sije skrita . . .

JANKO LOKAR:

JOVAN JOVANOVIĆ ZMAJ.

KNJIŽEVNA ČRTICA.

I.
Vuk, čigar mentor je bil bistro-
umni Kopitar, je pokazal
srbskim književnikom pravo,
k prosveti vodečo pot na
narodni podlagi, P. P. Nje-
goš in Branko Radičević¹⁾
sta jo pa uglasila. Njima so
sledili drugi... na vseh straneh so vstajali
klicarji naroda in mu oznanjali po dolgi, v
političnih in družabnih odnošajih utemeljeni
smrti dan vstajenja, dan življenja. Med njimi
se je oglasil štiri leta pred Radičevićevo
smrtjo Zmaj, ob katerega grobu plaka rav-
nokat slovenski jug.

Zmaj Jovan Jovanović se je rodil v No-
vem Sadu, znanih „srbskih Atenah“, 23. no-
vembra 1833. Na mestu rojstne mu hiše se
dviga zdaj ponosno poslopje srbske velike
gimnazije. Očetu je bilo ime Pavel, materi
Marija. Jovan pa ni bil njen edinec.

Pavel Jovanović je bil mestni svetnik in
župan novosadski. Mesto mestnega sena-
torja je bilo za časa municipalnega zistema,
ko so bila svobodna kraljeva mesta tako-
rekoč male republike, vrlo ugledno. Poleg
tega je dobila rodbina Jovanovićeve plem-
stvo, ko je vladal cesar Leopold II. Modra
kri pomaga še dandanes marsikomu, takrat
je imela pa še več magičnih sil v sebi. Jo-
vanovići so bili pravzaprav v Novem Sadu
priseljenci. Zmajev ded se je bil namreč tja
priselil od sv. Tomaža. Bil je majhen človek
ta-le ded, pa so ga bili nazvali pri sv. To-

¹⁾ Branko Radičević, roj na Brodu v Slavoniji,
je umrl na Dunaju l. 1853. Sam je izdal dve zbirki
pesmi: I. l. 1847., II. l. 1851., obe na Dunaju. Ostalino
je izdal kot tretjo knjigo njegov oče v Temešvaru
l. 1862. Vse tri knjige so izšle skupaj v Novem Sadu
leta 1867. Brankov oče sam je prevel Schillerjevega
„Viljema Tella“ (Dunaj 1847).

mažu „Kiš-Janoš“ t. j. mali Ivan. Ime se je
obdržalo i v Novem Sadu, tako da je znal
tu malokdo za ime Jovanović. Zmaja samega
niso klicali sošolci na srednji šoli drugače
kot „Joca Kiš-Janoš“; ta prišvrk mu je ostal,
ko je bil že na vseučilišču. Omenjeni ded
je bil arhivar v Novem Sadu. Kar se tiče
plemstva, omenim, da se je Zmajev oče še
podpisaval „plemeniti“. Zmaj sam je bil
demokratskega duha in je opustil privesek
„pl.“, dasi sta izkušala vcepiti oče in mati,
oba aristokratskega mišljenja, isto naziranje
tudi deci. Mladi Jovan je moral nositi roka-
vice in slamnik. To mu je bilo seveda hudo.
Njegovi sodrugi, ostali novosadski paglavčki,
so letali gologlavi in bosonogi po cestah in
ulicah, se valjali po prahu in se v trenutkih
posebno židane volje tudi ometavali ž njim.
Jovan pl. Jovanović pa je moral čuvati roka-
vičice in beli slamniček. Tudi še nekaj dru-
gega mu je delalo zgago v otroških letih.
Domače služkinje, večinoma Ogrke, so ga
klicale „ifjur“ — gospodič. Novosadski nepri-
dipravi so izvohali ta lepi naslov, in pri prvi
priliki se je čulo, ko so se naveličali iger,
od vseh strani: „Ifjur... ifjur...“ Z drob-
nimi prstki so kazali na nadebudnega ifjura.
Ta jo je pa plakajoč ubral domov...

Kot deček se je Zmaj mnogo sukal okrog
tetke. Naučila ga je marsikako staro junaško
pesem, med drugimi pesem o Sekuli junaku.
Mnogokatero pripovedko o vilah in roje-
nicah ali pa zgodbo o opevanih hajdukih
je čul iz njenih ust. Prva učiteljica sta mu
bila oče in tedanji novosadski svečenik
Djordje Vuković. Iz njegove mladosti si pri-
povedujejo še sledeče: Nekako okrog leta
1840. se je ustavil po stari navadi Sima Mi-
lutinović Sarajlija¹⁾ na potu iz Pešte v Beli-

¹⁾ Sima Milutinović se je rodil v Sarajevu leta
1791. Učil se je v Belem gradu, v Karlovcih in Se-

grad v hiši Zmajevoga očeta. Odhajajoč se hoče posloviti tudi od malega Ivančka. Toda ta spi. Hočejo ga zbuditi, kar pa ne pripusti Sima. Skloni se k dečku in ga poljubi na čelo.

To je bilo Zmajevo posvečenje v pesnika.

Odločen za šolo je obiskoval po dovršeni osnovni šoli novosadsko gimnazijo, nadaljeval je srednješolske nauke v Halašu, dovršil pa v Požunu. Za tem je študiral pravo na peštanskem, praškem in dunajskem vseučilišču. Vendar so ga zanimale bolj naravoslovne vede, zlasti zdravilstvo. Kot akademik je bil Zmaj veseljak. Nikdar ni ‚kvaril‘ družčine, ampak je šel, ako je bilo treba, zadnji domov. Rad se je izkazal kot ‚Bačvanin‘, kakor pri nas marsikdo, da je ‚Dolenjec‘ ali list štajarskih vinorodnih goric. Tako n. pr. so pili nekoč pri dijaški zabavi vino, a vode niso smeli primešavati. Zdaj že pokojni Ivan Bosković prinese steklenico vode in vpraša z resnim glasom vsakega tri poti: „Ali se odrečeš satanu?“ Vprašani je moral odgovoriti: „Odrečem se“, — šele na tretje vprašanje: „Odrekel sem se.“ Ko pride Bošković do Zmaja, odreže se ta hitro na prvo vprašanje: „Odrekel sem se, odrekem sem se, odrekem sem se.“

L. 1861. mu je umrl oče. V isti dobi so se zgodile važne izpremembe. Avtonomija ogrskih municipijev se je vrnila. Na podlagi izpremenjene uprave je bil izvoljen Zmaj v Novem Sadu za mestnega podbeležnika. Toda prah aktov mu ni prijal. Niti leto in dan ni ostal v službi mestne uprave.

V letu očetove smrti ga je očarala Jevrosima Ružica Ličaninova, Novosadkinja, ‚to rumeno čedo (dete), melem (balzam) naših rana, to proleće živo sred jesenjih dana‘. Vzel jo je za ženo. Ta ljubav je spomina vredna zaradi tega, ker je neposredni povod

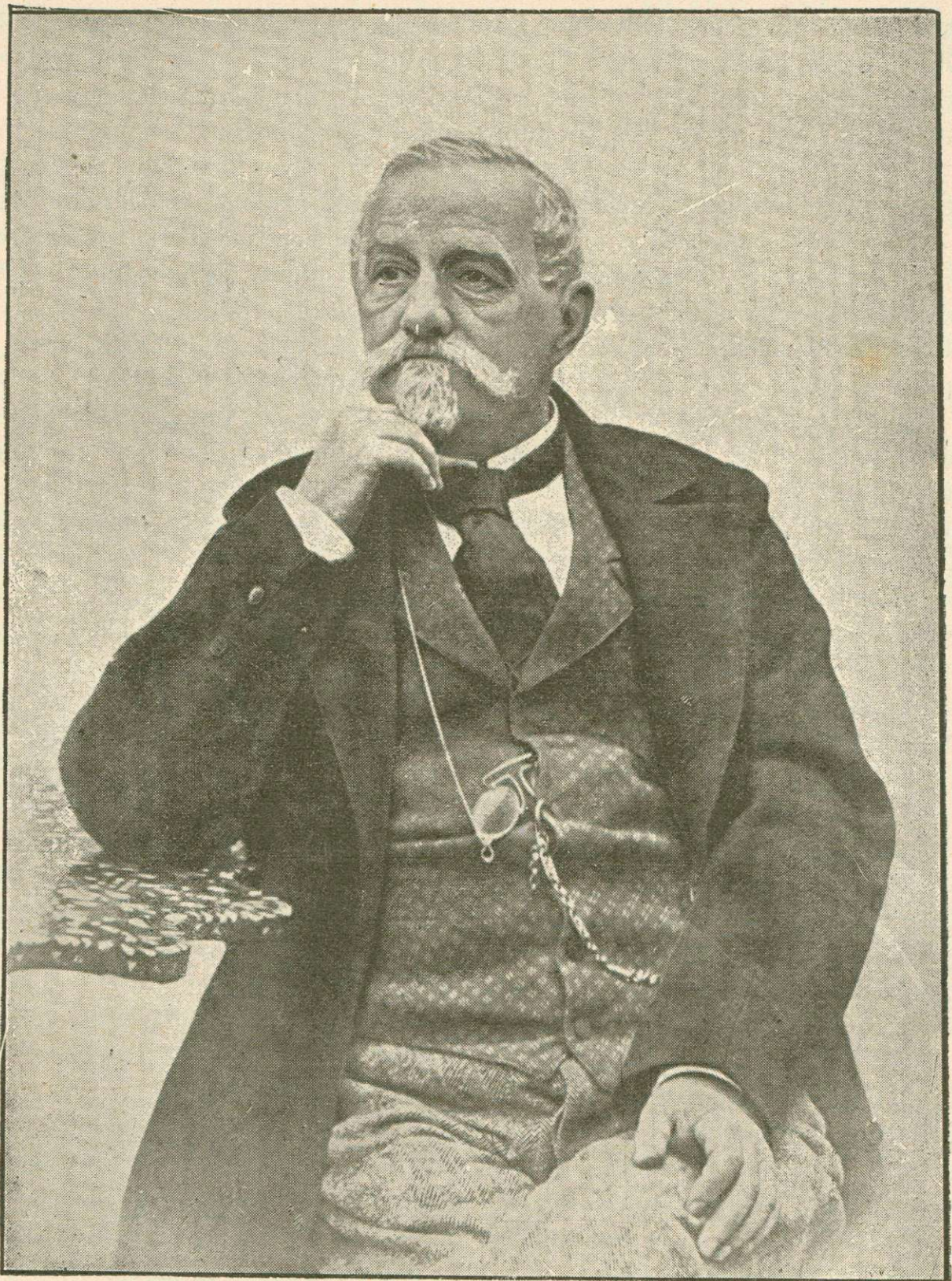
gedinu. Bil je učitelj poznejšemu črnogorskemu pesniku in vladiki Petru Petroviću Njegošu (1813—51). Umrl je v Belem gradu. Šel je po najlepšem potu, da postane pravi narodni pesnik srbski, a učeni klasicizem ga je zmel nekoliko.

najlepših Jovanovičevih pesmi „Djulići“ (Rože; djul je turška beseda in pomeni toliko kot roža), ki so izraz čiste, srečne ljubezni, in ciklusa „Djulići uveoci“ (Uvele rože), prekrasnega izliva pesnikovega srca ob smrti ljubljene družice. Ciklus je poln nežnosti in globoke melanholije, kakor jo zmore le jugoslovanska duša. Teško mu najdeš para v srbo-hrvaški literaturi.

Leto pozneje (1862) se je izpraznilo nadzorniško mesto v „Tekelianu“, srbskem zavodu v Pešti. Jovanović poprosi zanj, češ to bi bila najlepša prilika, da dovršim zdravniške študije. Tedanja upraviteljica „Matica Srbska“ ga imenuje v resnici v začetku leta 1863 za nadzornika. Tako je postal Zmaj iznova dijak. Na svojem novem mestu je bil ognjišče na peštanskih velikih šolah učeče se mladine. Izbrala si ga je za predsednika društva „Preodnici“. Toda čez sedem let (1870) se zahvali za nadzorništvo in odide v Novi Sad kot praktičen zdravnik. Služboval je na raznih krajih: v Pančovi (tu mu je umrla žena l. 1872.), Karlovcih, St. Futogu, kjer so mu pokopali hčerko Smiljano¹⁾, v Kamenicah, na Dunaju, v Belem gradu, Zagrebu in drugod; ponekod je služil po večkrat. Nikjer se mu ni slabo godilo, a nikjer ga ni dolgo strpelo, dasi je živel povsod v časti in spoštovanju. Z Dunaja se je vračal početkom maja l. 1889. v Sremske Kamenice. Novembra l. 1890. je bil že v Belem gradu. Zapustil ga je avgusta 1898 in odrinil v Zagreb. V Beligrad je bil pozvan kot dramaturg narodnega gledališča, kateri časti se je pa odpovedal pozneje vsled prevelikih poslov na pozorišču in tudi zaradi drugih neprilik.

Smrt ga je dotekla v Kamenicah 14. junija l. l. kot nestorja srbskih pesnikov. Leto poprej je gledal slavlje sedemdesetletnice svojega rojstva...

¹⁾ Junija 1899 so ji postavili po požrtvovalnosti „Srbske ženske zadruga v Futogu“ ob veliki udeležbi naroda (prisotni so bili vsi učitelji s šolsko mladino) graniten spomenik na grobu z nadpisom: „Smilja Jovanović Zmaj-Jovina, rođj. 1872. godina, umrla 1873, maja meseca.“

JOVAN JOVANOVIĆ_ZMAJ.

II.

Ob petindvajsetletnici Jovanovičega književnega delovanja so mu poklonili Srbi iz Novega Sada srebrn lovorov venec s svilnato trobojnico, na kateri so bila z zlatom uvezena od L. Kostića naročito za to priliko spevana slova :

Naše želje, naše tuge i tvoje su bile,
te zato je danas naša slava tvoje vile!

Stiha predočujeta precejšen del vsebine Zmajevih pesnitev. Vse one kaplje krvi, ki so iztekle iz ran njegovega naroda, so kapljale tudi iz njegovega srca . . . Delil je s Srbstvom gorje in jad, veselje in radost. Globoko v duši je čutil, da

gdje je bola, gdje je jada,
pjesma blaži;
gdje se klone, gdje se pada,
pjesma snaži . . .

Najvažnejši dogodki¹⁾ v povestnici Srbov, njihova stremljenja, njihovi trudi in napor, njihovi boji z notranjim in zunanjim sovragom — : vse se zrcali v Jovanovičevih poezijah.

Oj, Srbijo, postojbino divna,
i junaci, diko i ponose,
oj, slobodo, pogaženi cvete,
srpsko ime, porušena crkvo ...

To je obupen, žalosten vzklik o Kosovem, kjer je bila zapečaten usoda Jugoslovanov.

Toda pesnikovo obzorje ni omejeno na srbske meje, tudi ne na slovansko zemljo samo. On poje i pesmi kakor: „Pariz pade“, „Milostljivi Evropi na grobu ustreljenih komunistov“ itd.

Ravnokar omenjena tvarina se prilega v prvi vrsti epiki. Ista zavzema v resnici v Zmajevih delih velik, prevelik prostor. Po številu njegovih epičnih pesnitev bi mu moral prisoditi odličen epičen talent, dasi ni imel tega nikdar v posebni meri. Največja hiba njegove Muze je ravno ta, da se je prerad posluževal epičnih snovi in zašel tako v bojne pesmi, kakor da bi hotel opravičiti ime Zmaj z bojevitostjo, z zmajevskimi proizvodi. To je čutil tudi sam, ko je pel:

Ja bih bio pesnik mira,
mrska mi je bojna truba —
bio b' mekši od leptira,
golubiji od goluba.

Ja bih bio pesnik mira,
jer to duši mojoj prija,
pesnik sloge, pesnik sreče
i idilskih harmonija.

Ja bih bio pesnik mira, —
al' nasilje mira neće ...

I ja moram, kletvo moja!
želet' mača, želet' krvi,
moram želet' grozna boja,
oh, da barem padnem prvi!

(„Ja bih bio ...“)

In tak je Zmaj v resnici: pesnik mira, pesnik sreče, skoz in skoz lirski duša, pesnik čuvstva in nastrosenja. V tem zadnjem se

¹⁾ Prim. „Vidov dan“, „Srbska vojska se približuje Kosovemu“ in slične.

razločuje od patetičnega in reflektujočega Preradovića. Lazar Kostić, Jovanovičev sodrug in eden najodličnejših srbskih književnikov, pravi v svoji l. 1902. izišli, 453 strani obsegajoči monografiji o Jovanu Jovanoviću Zmaju (Zmajovi): „Stvorio ga Bog, da bude slavulj ...“ Kot slavec je Jovanović v istini velik, občudovanja vreden. Najsrečnejši se mi zdi v onih pesmih, kjer opeva ljubav.

To je ono čuvstvo, ki dremlje globoko v človeških dušah in ga prebudi pri materi smehljajoče se detetce, pri mladeniču pogled črnih mladenkinih oči.

Kako mehko zvené na primer granesi:

Noćca bajna, nema tajna,
samo zvezda šapće sjaj;
srce čuje slatke struje
tihomirni uzdisaj.
Po uzdasij' plove glasi
vasionu obli poj —
vse uzdiše... više... više
o ljubavi večitaj.

A tiho, otožno se glasi pesem zapuščenega dekleta:

Što je pala siva magla?
Poslao je Bog,
da ne vidim kitne svate
nevernika mog.
Ne diži se siva maglo,
zakri zgažen cvet,
mojih jada, mojih suza,
da ne vidi svet. —

Zmajeva lirika je včasih burna in zanosna, včasih mirna in blaga; zdaj je vesela in radostna, zdaj zopet otožna in polna temnih slutenj in črne boli. Čujte pesem v „Jeseni“:

Šeta starac perivojem
zabrinuto¹⁾.
Još je lišće na drvetu, —
al' je žuto.
Šetao je, umoren je,
pak je seo.
Još po neki cvetak vidi, —
al' uveo.

Još sve tice ne odoše
daljne pute;
eno jedne, druge, treće, —
ali čute²⁾.

¹⁾ zabrinuto = v skrbeh.

²⁾ čútiti, tím, v. impf. = molčati.

I ne boli srce više, —
samo brídi¹⁾;
još bi s' našla suza koja,
al' se stidi.

Lirika mu je podobna potoku: vrví in peni se čez skalovje, šumi in žubori, a v kotanjah in dolinicah se plazi tiho in po lahko, brez šuma in žuborenja...

Omeniti je treba tu še neke druge strani Jovanovićeve Muze. To so njegove satirične pesmi. Z bridko satiro je posegel v družabno in politično življenje svojih rojakov, vihtel brezobzirno bič in dosegel ne redko znatne vspehe. Kljub brezobzirnosti se je čuval pamfletizma. Srbi vedó ceniti to njegovo delovanje in mu pojejo navdušene hvalospeve. Satira mu je večinoma ostra, le tuintam se nam zdi želo pretopo. Morda izvira to odtod, ker je treba poznati pri taki vrsti poezije natanko razmere in osebnosti, kraje in one fine nitke, ki prepletajo človeško družbo. Mi smo pa kolikor toliko oddaljeni od Zmajevih mest. Kot zgled iz te pesniške panoge Vam bodi: „Šta rade?“ (1867):

Iz Srbije pitaju nas:
„Šta rade Madjari?“
Na miru su — A kod vas
šta rade žandari?

Neka živi napredak!
Neka živi slavlje!
Lepo je to pitati se
za junačko zdravlje!

Ako pa hočete izvedeti, kaj je prava narodna filozofija, narodni humor, berite:

Oj, Bože moj!
Haj, da su mi, haj, da su ti
dva djumišli²⁾ grada,
koji vrede punu vreću
najvećih dukata, —
oj, Bože moj!
Pa da jedan caru damo,
a drugi veziru,
da nas ovde u kolibi
ostave na miru,
oj, Bože moj!

¹⁾ brídjeti, brídím, v. impf. = lat. prurio, nem. jucken.

²⁾ djumišli, adj. indecl. = srebrn.

Nikakor ne smemo pozabiti Jovanovićeve otroških pesmi, ker so mu baš one ne malo pripomogle do splošne popularnosti. Evo vam ene z naslovom: „Vetar.“

Ja sam vetar, dižem prah,
zar vas nije, deco, strah!
Sad sam dete kao vi,
pa čarlijam¹⁾ koje gdi²⁾;
sad sam vihor, momče holo,
igram kolo naokolo;
sad vam cićim³⁾ kao guja⁴⁾,
sad sam vetrić, sad holuja,
zatvorite prozor, vrata,
da vas vetar ne zamlati⁵⁾;
ja sam vetar, dižem prah,
zar vas nije, deco, strah!

Srbski listi stavijo Zmaja v vrsto prvih svetovnih detinskih pesnikov. To je pretirano. Precej njegovih pesmi za otroke je ali prevedenih iz drugih književnosti ali jim je vsaj misel tuja. Tudi je v otroških pesmih prevelik pedagog. Mlade Srbe in Srbkinje hoče vzgojiti za vrle rodoljube. Vedno iste poučujoče snovi se pa kmalu naveliča otrok. Rodoljubje je tudi krivo, da govori njegova deca preresno, pa tudi premodro.

Mislim, da mi ni sila posebej naglašati, da je hodil Zmaj tudi v veliko, neizčrpljivo šolo narodnih pesmi. Čaru, ki je premagal srca tujih, neslovanskih narodov, ki ometa vajo z blatom najraje vse, kar je slovanskega, se umevno ni mogel ustavljati. Udaril je ob strune — in zazveneli so pravi narodni akordi. Zadivljen jih poslušaj. Tako n. pr. v „Ludjanem Stojanu in oblakinji vili“:

Puče puška ludjana Stojana,
tek onako, da se šenluk⁶⁾ gradi.
Leti djule⁷⁾ zvizdom i fijukom,
pak pogodi u oblaku vilu,
pogodi je baš u desno krilo.
Vila pade, a Stojan dopade⁸⁾.

¹⁾ čarljati, čarljâm, v. impf. = pihljati.

²⁾ gdi = gdje.

³⁾ cićati, cîm, v. r. impf. = glas ci... ci posnemajoči glagol.

⁴⁾ guja f. = kača.

⁵⁾ zamlatati, tam = podreti, k tlom pritisniti.

⁶⁾ šenluk m. = veselje.

⁷⁾ djule, leta n. = kroglja.

⁸⁾ dōpasti, — padnêm, v. pf. = priteči.

Kad zagleda oblakinja vila,
kakove su oči u Stojana,
kakvo lice, kakve obrvice,
vila zbori¹⁾, a srce joj gori:
„Oj davori, ljudjani Stojane,
što ne slomi oba dva mi krila, —
s jednim krilom ni momom²⁾ ni vilom!“

Na važnem mestu stoji Jovanović v srbskem slovstvu kot prevajatelj iz tujih literatur. Srbom sicer ne manjka sličnih predstavljavcev, vendar se skoro gotovo ne more kosati doslej nihče v tej stroki z njim. O tem kaj več v naslednjem poglavju! Tu omenjam še, da je Jovanović nazadoval v zadnjih desetih letih kot pesnik in spesnil — odkrito rečeno — marsikaj, kar mu ni na čast.

III.

Jovanović je zbudil pozornost takoj pri prvem nastopu. Zanimanje je rastlo od dne do dne, nazadnje so kritizirali celo kritike o njem, in sicer ne samo z dvema ali tremi stavki, ampak v člankih, ki so bili čisto daljši kot kritike same, kar deloma lahko pripišemo gostobesednosti naših bratov onkraj Kolpe. Kritika ga je splošno hvalila in mu odkazala končno prvo mesto na srbskem Parnasu. Šele v najnovejšem času so se pričeli oglašati nasprotni glasovi. O Ljubomiru Nediću n. pr. je že poročal „Dom in Svet“ l. 1903. na strani 253. Jaz opozarjam še na že imenovano Kostičevo študijo o Zmaju. Ako je kdo poklican, govoriti o srbskih literarnih razmerah in še posebej o Jovanoviću, je sigurno Lazar Kostić. Temeljito poznavavec angleške, francoske in nemške književnosti, je doma i v domačih razmerah. Res je, da prijema na nekih mestih Zmaja prerezko, toda kljub temu je knjiga jako poučna. Glavno napako Jovanovićevo vidi v tem, da je „silom navalio, da bude zmaj“, dasi ni imel zmožnosti za to.

Zmaj Jovanova dela so izšla večinoma že vsa v zbirkah; nekateri v teh izdajah se nahajajoči proizvodi celo posebej (glej na

¹⁾ zboriti, rím., v. impf. = govoriti.

²⁾ moma = devojka; v bulgar. splošno mesto dekle.

primer ‚Djulići‘ i ‚Djulići uveoci‘). Izšli so ali pred zbirkami ali za njimi. Prva velika izdaja je prišla na svetlo pred dvaindvajsetimi leti. Naslov se ji glasi: „Pevanija Zmaj - Jovana Jovanovića. Odabrane celokupne umotvorine u pesmi i prozi sa obširnim životopisom Zmaj-pesnikovim. 1849—1882. Divotizdanje srpske knjižare braće M. Popovića kod ‚Svetog Save‘. U N. Sadu 1882.“ Str. 612.

Tej izdaji so sledile druge knjige in knjižice. V njih se nahajajo tudi prevodi, največ od J. Aranyja („Toldi“ in „Toldijeva smrt“ — dva znamenita epa), M. Jokay-a, Aleksandra Petöfija, Kolomana Tothe, Bérangerja, H. Fallerslebna, F. Freiligratha, Goetheja, Grüna, R. Hammerlinga, Heineja, ljubljenca Zmajevih mladih dni, Lenaua, Lessinga, S. H. Mosenthala, J. G. Seidla, Uhlanda, Lermontova, Nekrasova, Polenskega, Puškina. Jovanović je prevedel tudi Tennysonovega „Enocha Ardena“ in Madácsevo „Človeško tragedijo“. Prevajal je tudi iz našega slovstva. Prešernov moto je prestavil tako-le:

Dugo sam se nad'o
i strahovo mlad;
izgubi se strava¹⁾,
izgubi se nad.
Srce je mirno — ali
nije srečno sad;
natrag želi stravu,
natrag želi nad.

Dokaj prevodov je izdal samih zase (glej „Pesme Mirza Šafije“). Prevajal je vestno, v elegantnem slogu; mestoma presegajo prevodi izvornike. Iz prevedenih stvari se ne dá sklepati na Jovanovićevo okus; prestavljal je pač, da seznanj svojsce s tujimi proizvodi.

Nasprotno so prevajali Zmaja na tuje jezike, zlasti na nemščino²⁾, madjarščino in francoščino (prim. pripovedko „Vidosava Brankovićevo“).

Zmaj Jovan Jovanović je bil izdajatelj, urednik ali pa vsaj sotrudnik lepega števila srbskih listov. „Srpski Letopis“, „Sedmica“, „Danica“ in drugi vedó o tem. V „Rado-

¹⁾ strava f. = strah.

²⁾ Tudi Zmaj sam je poizkušal tu in tam prevesti kako svojo stvarco na nemški jezik.

vanu“ je priobčeval detinske pesmi. Urejeval in izdajal je beletristični list „Javor“, humoristične in satirične liste, kakor „Žiža“ (= plamen, iskra), „Starmali“ (= pritlikavec), „Zmaj“¹⁾. Tiskal je šaljive koledarje, pisal šaljive igre (prim. „Šaran“ — karp; igra se še dandanes v srbskem gledišču). V zadnji rusko-turški vojski je pokrenil z julijem leta 1877. v Novem Sadu „Ilustrovano ratno kroniko“, ki je prenehala z bojem vred februarja 1878. Kronika je prinašala v listku ponajveč Jovanovićeve šaljive stvari. — V humorističnem časopisu „Mesečaru“ je objavil pod uredništvom Dimitrija Mihajlovića l. 1860. travestijo Subotičeve balade „Sabljamomče cvet-devojče“, naslovljeno: „Čemerdeka i Pelen-baka.“ Šaljivi list „Komarac“ je urejeval l. 1860. in 1861. z Djordjem Rajkovićem. Ako mu niso ugajala kje tla za izdajanje lista, se je preselil drugam. Mladinski mesečnik „Neven“ (= to, kar ne zvone; tolažilno ime za izdajatelja!) je urejeval neprestano od l. 1880., l. 1891. je prenehala list. Iznova je začel izhajati v Zagrebu l. 1898., kamor je šel i Jovanović za njim. Pa tudi tu je začel kmalu tožiti o slabem zanimanju. Po različnih istočasnih listih je raztresenih precej od njega prevedenih ali predelanih zdravstvenih člankov. V „Orlu“ je sprožil l. 1875. celo vprašanje, ali naj mrtve sežigajo ali pokopavajo. Spisal je tudi „Kuhinjsko kemijo“. „Matica Srbska“ mu jo je nagradila; če je pa zagledala luč sveta, mi ni znano.

Zmajevo delovanje je torej vsestransko. Ako napiše kdo pri nas vsaka tri leta dve strani, že kričimo: „Naš neumorni, sila delavni rodoljub X. Y.“ Ta „epitheton ornans“ zasluži po vsej pravici Jovanović. Srbska vlada je vpoštevala to in mu naklonila štiritisoč dinarjev letne nagrade. Leta 1899. je

¹⁾ Naslov lista (pisan seveda v cirilici) se čita lahko „Zmaj“ ali „3. Maj“. 3. maja 1848 je formuliral namreč srbski narod svoje zahteve za osiguranje narodnosti. — Ko je pričel Jovanović l. 1864. v Pešti izdajati „Zmaja“, so se zgrinjali oblaki nad srbskim narodom, in ostrih pušic ni bilo nikdar odveč. Po tem listu so nazvali urednika Zmaj, kar je sprejel sam ter se je vedno podpisaval tako.

praznoval petdesetletnico, odkar je počel orati srbsko literarno ledino. V vseh srbskih mestih so se osnovali odbori, da proslavé dostojno ta narodni praznik. Razpisavali so nagrade za najboljše „zmajevke“, himne v pesnikovo čast, izdajali so njegova dela, n. pr. „Djuliće“¹⁾ in „Dečje pesme“²⁾ — te v 8000 iztisih, — in pozivljali ljudstvo, naj časti njega, ki mu je ustvaril geslo:

„Ustaj, živi, bori se, ne kloni!“ . . .

naj praznuje praznik učitelja mnogih mladih pisateljev³⁾.

In Srbi so razumeli ta oklic. „U ovim ne baš najlepšim danima sadašnjice srpske slavlje ovo narodno hoće zar da pokaže, da još nije sve satrlo bezumlje mahnit⁴⁾, da narod živi . . .“ piše „Brankovo Kolo“ št. 24. l. 1899.

Tudi izven srbske narodne meje se je slavilo ime Jovanovićevo. Celo srbska omladina v Parizu je priredila „Zmajev večer“.

„Čika Jova-Zmaj“ nazivajo njega, katerega je pozdravil Ljubomir F. Nenadović v „Srbskih ilustrovanih novinah“ l. 1882., št. 35. s sledečimi besedami:

Ni jedna te vila natpevati neće!
Pokupio ti si svo najlepše cveće.
Ta stotine tvojih divotnih pesama
nad meću se samo sa sjajnim zvezdama.
To je niz bisera iz dubine grudi,
to — kucanje srca miliona ljudi.

Pa vendar se je oglasilo za „Snohvatice“ kljub agitaciji tako malo, malo predplačnikov, da nam je njihovo število nerazumljivo . . .

To označuje drastično žalostne srbske razmere.

¹⁾ „Zmajovini Djulići i Djulići Uveoci. U spomen pedesetogodišnjice pjesnikova književnoga rada izdao odbor za proslavu.“ 1899. Štampa srpske štamparije u Zagrebu. Str. 207. Cena 3 krune.

²⁾ „Dečje pesme Jovana Jovanovića Zmaja.“ Izdala srpska književna zadruga. Sa 112 sliki. Beograd. Štamparije kraljevine Srbije 1899. Str. 155.

³⁾ K. D. M je posvetil knjigo „Plitvička jezera i njihova okolina“ (Sa 66 slika i 2 karte. U Zagrebu. Štampano u srpskoj štampariji 1899. Str. 183. Cena 3 krune) „duhovnom štitu roda srpskoga i velikom učitelju malih.“

⁴⁾ mahnit, a, o = budalast.

Itak se kaže pri Jovanovičevem slavlju napredek. Bili so nedavno časi, ko so praznovali zaslužni srbski književniki na tihem petindvajsetletnice in na tihem legali v grob...

Zmaj Jovan Jovanović je gotovo markantna prikazen slovanskega juga. O njegovi smrti so poročali med brzojavkami celo nemški časopisi, ki molče najrajši o slovanskih duševnih delavcih, zlasti če so avstrijski Slovani. Pesnik Jovanović je bil navdušen narodnjak, ne samo Srb, nego tudi Slovan. Ljubil je svoj rod ter mu izkušal zapeti i pesem, katera ga naj bi sokolila na potu za čast in svobodo. Toda tako zanosne himne kot je Nikole I.:

Onam', onamo! za brda ona,
govore, da je razoren dvor,
mojega cara onamo, vele,
bio je negda junački zbor...

ali pa

Onam', onamo! za brda ona
Milošev, kažu, prebiva grob:
onamo pokoj dobiću duši,
kad Srbín višé ne bude rob —

ni spesnil. Dosegel ni črnogorskega kneza 1) niti v „Narodni himni“. (Za Srbijo. Napisana 1865, vsled poziva iz Belega grada 2), niti v „Himni pančevačkog srpskog crkvenog pevačkog društva“:

Pojmu bogu! Njemu poje
nebo, zemlja, zvezdokruzi ...

Še največ zanosa kaže „Bojna pesma“ (1876):

U boji!
Za narod svoj!
Da crnoj noći svane,
da jarko sunce grane,

1) Nikola I. je odlikoval Zmaja o priliki proslave petindvajsetletnice njegovega slovstvenega delovanja z viteškim križem reda kneza Danila za „nezavisnost Crne Gore“. Iz pisma, ki mu ga je pisal, omenjam: „... Želim Vam još dugi slavan život, te da postanete, kao što ste već u veličini pjesništva, drug onijem slavnijem pjesnicima italijanskog naroda, koji su sretni bili, da opevaju jedinstvo njegovo.“

2) Da se ne dá pozvati Apolon, kažejo prologi, slavnostne pesmi itd. našega slovstva.

da Srbín lance zdere,
i tešku kletvu spere,
kletvu sa srama svog —
pa da nas vidi Bog!
Za narod svoj
napred —
u sveti boji! — U boji!

Kot Slovan je zagovarjal slogu med Srbi in Hrvati, opominjal šoviniste k vzajemnosti in nastopal vedno pomirjevalno. To so priznali ob njegovi smrti Hrvatje, katerim je bil vedno ljub gost v Zagrebu. Da pokaže, da ne pozna razlike med Hrvati in Srbi, je popustil včasih cirilico in objavil nekatere svoje pesmi z latinico v hrvaških listih. Vendar se je vsikdar odločno postavil za Srbe, kadar je mislil, da je treba. Starčevićim učencem, ki so izdali nedavno oklic na hrvaško mladino, da naj nikar ne hodi v Prago študirat, ker se navzame tam slovanske solidarnosti in popustljivosti napram Srbom, je posvetil pesem: „Nema Srba!“ vele Starčevići veliki Hrvati“ (1866). Tu se vprašuje:

.....
A ko je ono što s' u Crnoj Gori
za slobodu bori?
A ko je ono, tužna li mu mati,
što u suznoj Bosni za krst časni pati?
A ko je ono oko Drine, Save itd.

Končuje pa:

Ne bojte s' u napred za ime Hrvata,
Srbín zna bratskije prigrliti brata!

Jovanović piše vobče lep jezik, najlepši v „Djulićih“ in njihovem pendantu. Tehniki in rimam pa bi lahko ugovarjali ponekod.

Z Zmajem je umrl mož, ki je znal, da je rešitev Južnih Slovanov v delu in ne v praznem besedičenju in ponašanju z deloma mitičnimi kralji, tudi ne v sklicavanju na svoje narodno pravo, ko ni nikogar, ki bi se ganil in ga preiskal. Ko zahteva nasprotnik: Pokažite nam svoje pravo! — takrat pa se moramo zatekati k troham, ki so jih v naglici zmašili naši za narod vneti predniki pred kakimi štiridesetimi leti. V delu sedanosti je bodočnost!

ANTON MEDVED:

JOB.

SVETOPISEMSKA ZGODBA.

21.

Job pa je odgovoril in je rekel:
 Besede moje, prosim, poslušajte,
 naj bodo mi za vaše tolažilo.
 Da govorim, prostost mi polno dajte,
 smejajte se potem, če prav ni bilo.
 Prepiram se s človekom mari? Ne.
 In vendar lahko tožim po pravici.
 Pred mano ostrmite, glejte me
 in zagradite potok govorici!
 I jaz, kadar se spomnim, se prestrašim,
 trepet prešine mi meso, kosti.
 Zakaj pa ne delé z življenjem našim
 hudobneži trpljenja, ne časti?
 Njih zarod daleč se ne razkropi,
 na domu raja žlahtnikov obilo.
 Njih hiše varne so pred vsako silo,
 in Bog nad njimi šibe ne vihti.
 Njih hlev govedo plodno napolnjuje
 s teleti zdravimi, njih črede hitre
 po polju skačejo in se igrajo.
 Ob gostih boben se glasi in citre,
 piščali glas raduje jim srce.
 V dobrotah svoje dneve prežive,
 in hitro padejo pod črno grudo.
 Bogú vevajajo na zemlji s hudo:
 Pojdi od nas! Kaj mari nam je znanje
 odlokov Tvojih! Kdo je Vsemogočni,
 da bi služili Mu brez kraja točni?
 Kaj nam pomaga k Njemu vse žebranje?
 Ker njih imetje v Božji je usodi,
 hudobnih svet od mene daleč bodi!
 O kolikrat ugasne zlobnim luč,
 nad nje se privali povodenj grda
 in Bog jim pošlje bolečino srda.
 Pred vetrom bodo, kakor suho pleve
 in kot od piša razneseni prah.
 Njegovi deci Bog prihrani reve.
 Kadar bo grešnika on pokoril,
 spozna, v čegavih rokah slep je bil.
 Končanje vidijo oči njegove,

od srda Vsemogočnega bo pil.
 Kaj mari mu po smrti hiša bodi,
 ko broj njegovih mesecev odplove!
 Kdo li Boga modrosti bo učil,
 ki vse na zemlji in na nebu sodi?
 Umrje eden bogat, zdrav, močan.
 Dade njegove črede mleka mnogo,
 kosti so z mozgom mu povlažene.
 A drugemu ugasne bedni dan,
 veselja prazen in napolnjen s togo.
 In vendar bosta skupaj v prahu spala,
 gomazen črvov ju bo pokrivala.
 Jaz vem, da vstaja vam krivičen dvom,
 da govorite v svojih sodbah zlobnih:
 Povej nam, kje je zdaj glavarjev dom
 in kje so prebivališča hudobnih?
 Vprašajte potnike, spoznate koj,
 da govor njih bo takšen, kakor moj!
 Hudobnik je prihranjen v smrti dan
 in bode k dnevu srda pripeljan.
 Kdo graja vpričo njega pota slaba
 njegova? Kar je storil, kdo povrne?
 S častjo ponesejo ga v grob odtod
 in čast mu v spomeniku ne utrne.
 Prijeten bil je kremenom Kocita.
 Njegova smrt jih nič ne spreobrne,
 za sabo vleče zdaj jih, kakor prej.
 Čemu bi me tolažili poslej?
 Zastonj! Dognano je, da govor vaš
 pred svetom vsem je in ostane laž.

22.

Odvrne Elifaz mu, Temanejec:
 Bogu primerjati zemljan ne dá se,
 ima naj tudi polno znanje zase.
 Pravičnost tvoja kaj Bogu pomaga
 in kaj življenje tvoje mu dolaga
 brez madeža? Mar se bo tebe bal
 svariti te in s tabo v sodbo priti?
 Preveč si, glej, si že krivic nabral.

Zakaj izmaknil si zastavo bratom,
zakaj si plenil in razgaljal nage,
popotnikom si krčil hladne vlage
in lačnih nisi krmil s svojim zlatom?
Možé mogočne le si k sebi vabil,
ubogih, praznih vdov pak si pozabil,
sirotam si ogrenil tesni stan.
Zategavoljo si z vrvmi obdan
in nagel strah te bega z vseh strani.
Ti mislil si, da ne uzreš temè,
in da povodnji mož te ne požre.
Ne pomniš li, da višje kot nebo,
nad zvezdami povzdignjen On živi?
Pa praviš: Ve li Bog o meni kaj?
On sodi slepo, kakor skoz megló.
Oblaki so njegovo skrivališče.
— Zadeve naše — mar prevdarja kdaj?
Med kraji zadnjimi neba se šeta,
Mar hočeš se držati zlega sveta,
po katerem se ravna ničvredni ljud?
Pred svojim časom ta je bil pobran,
in stališ mu s potopom pokopan.
Bogú je rekel: Pojdi proč od nas!
Nad Njim mu rasla misel je ohola,
dasi napolnil mu je z blagom hram.
Na takov rod spomina me je sram.
Pravični bodo videli s prestola
hudobnih kazni in se radovali,
nedolžni bodo jih zasmehovali.
Rekó: Napuh njihov je zdaj razdrt,
ostankom njih zadal je ogenj smrt.
Podaj se mu tedaj in mir imej!
Najbolji sad imel boš za naprej.
Sprejmi iz ust Njegovih zákon sveti,
v srce položi govor razodeti!
Do Vsemogočnega skesan se vrni,
nikar s hudobnostjo domú ne skrvni —
in Bog postavi zopet te nazaj.
Iz krémena bo hiši temelj tvoj,
zlata, srebra ovije te sijaj,
sovražnik trepetal bo pred teboj.
Takrat se bodeš veselil obilo
nad Vsemogočnim, k Njemu svoj obraz
povzdignil in ga prosil srčno milo,
da zvesto bi izpolnjeval ves čas

obljube svoje. Bog usliši glas.
Kar skleneš, srečno vse se ti zgodi,
sijala luč ti bo na vse poti.
Zakaj ponižnega le čaka čast,
in kdor oči poveša, bo ozdravljen.
Nedolžen bo odrešen in v oblast
po svojih čistih delih bo postavljen.

23.

Job pa je odgovoril ter je rekel:
Še zdaj je bridko govorjenje moje,
trpljenje večje, kot vzdihujem sam.
Kdo dá mi, da Ga najdem in spoznam,
da stopim v Njega najsvetejši hram?
Pravico vpričo Njega bi razložil
in jasno vse z dokazi Mu potožil.
Da slišal bi odgovora besede,
da bi razumel iskro Božje vede!
Z močjo veliko se ne pravdaj z mano,
ne tlači s težo svoje veličine!
Kar prav je, zoper mene, razodeni,
in pravda sladka naj ostane meni!
Naj idem proti vzhodu, ni mi dano,
da javi On se, ki nikdar ne mine.
Obrnem k vzhodu trudni naj korak,
na levo krenem naj — kaj je storiti —
na desni tudi ga zakriva mrak.
A Njemu moji poti niso skriti.
Poskušal me je z ognjem, kot zlato,
v stopinje sem Njegove stopil varen,
Njegove poti držal se samó.
Genil se nisem od zapovedi
Njegovih ustnic, v srci sem ohranil
vse, kar mi glas Njegov je bil naznanil.
Pa On je sam, kdo more li njegove
odpraviti globoke misli, kdo?
Karkoli duša hoče Mu, stori.
Kadar na voljo Svojo me prizove,
vse več pokaže nad menoj moči.
Zato pred licem sem Njegovim plašen,
in ko Ga premišljujem, ves prestrašen.
Vso srčnost mojo mi razgnal je Bog,
in Vsemogočni mi duha je zbegal,
poginil nisem radi teh nadlog
in mrak ni mójih lic teman oblegal.

(Dalje.)

FR. S. FINŽGAR:

IZ MODERNEGA SVETA.

ROMAN.

XXIII.

Dr. Sluga se je vračal iz tvornice. Kakor slučajno je srečal vse uradnike. Z vsemi so se vljudno pozdravili. Ali zdravnik je dobro čutil, da so bili vsi ti pozdravi tista puhla zunanja fraza, ki človeka ne razveseli, ampak mu dá za-ušnico, da je jezen sam nase in na onega, s katerim se je srečal. Vsak pogled ga je zmagovalno bičal in se mu je režal v lice, češ, čemu pišeš, kar te ne peče! Ponavljal si je sicer stoično: Kaj me brigajo? Kljub temu pa ni mogel sebe nalagati, da mu je vendar stvar zelo neljuba. Vzlovoljen je šel po belem pesku proti stanovanju. Potoma je naletel na Klešmana. Ko se je z namršeni obrvmi ozrl v tiste zelene oči, slišal je iz njih kakor krohot gavrana, ki zafrfotá nad brezdom, v katerem čuti plen. Klešman je oblastno korakal mimo njega. Dvignil je leno svojo roko, da bi prijel za klobuk. Toda pokrivala ni dvignil. Drugekrat bi bilo zdravniku čisto vseeno, naj ga uslužbenec pozdravi ali ne, toda danes je bil slabe volje.

„Klešman!“

Rezko ga je pozval. Klešman se je vstopil predenj s široko razkoračenimi nogami in ga predrzno gledal.

„Ali me poznate?“

„Poznam!“

„Zapomnite si, da zahtevam od vas dostojnosti. Dokler sem tvorniški zdravnik, me pozdravite, ali se me pa ognite, kar mi je mnogo ljubše. Razumete?“

Klešman je dvignil klobuk in nekaj zamrmral. Njegove oči so se posvetile in satansko pomežiknile, da se je dr. Sluga hitro obrnil in šel dalje. Ko se je obrnil proti

altani direktorjevega paviljona, je zagledal Pavlo, ki se je v tem trenutku obrnila in z dvignjeno glavo odšla skozi vrata.

„Ta tudi!“ — — —

Zdravnik je hitel v stanovanje in najraje bi bil zmetal knjige, instrumente in pohištvo v majhen kovčeg, zaloputnil vrata in zbežal odtod kakor delavec, ki gre s culico na plečih v široki svet.

Bil je jako razburjen. Dolgo je hodil po sobi s povešeno glavo in se trudil z vso močjo svoje volje, da se umiri in razbere pametne misli. Polagoma je uvideval, da je popolnoma nepotrebno vsako razburjenje. Če se je zameril, izvira zamera iz dobrega dela, katero je hotel izvršiti. Če ga torej pravzaprav kolegi zaradi tega prezirajo, ker se je potegnil za Petra, bodi. Saj pride dan, ko bo hodil on z dvignjeno glavo, dočim bodo drugi trepetali in se spominjali današnjega dne. Zdravnik je bil kmalu miren glede uradnikov. Ali drugače je bilo glede Pavle. Dobro je vedel, da ga je gledala z altane, ko je zavrnil Klešmana. In tega dejanja se je kesal. Zdelo se mu je, da se je ponižal na nivó oholega korporala, ki pozove prostaka sredi ceste predse, ker ga ni primerno pozdravil. To je videla in čula Pavla. Kaj si bo mislila? Ali se ni obrnila s studom od njega in mu s tem očitala oholost in sirovost? In gotovo je direktor doma povedal, kako so mu soglasno odbili prošnjo za Petra, in direktor je brez dvoma zabavljajl čezenj. In gledal je v duhu njeno ponosno dvignjeno glavo, ki je z napol odprtimi očmi gledala prezirljivo nanj in mu očitala plebejstvo.

Zdravnik je bil čedalje bolj razburjen. Vojskoval se je s srcem. Vsi zadnji dogodki so prihajali predenj. Nazadnje si ni vedel

ŽETEV.

OTON IVEKOVIĆ.

drugače pomagati, da se je oklenil Prosenca in njegove apodiktične sodbe: Pavla ni zate!

„Dovolj! Bedak, malo razburjenja, nekoliko podraženi živci vsled lepe ženske — bà — ali je to že ljubezen?“

Zdravnik se je polglasno zasmel samemu sebi, sedel v naslonjač in odprl knjigo.

Komaj je prečital pol strani, kar prileti skozi okno majhen šopek in obleži prav pri njegovih nogah. Vinko se je izprva nekako radostno začudil, ali hitro se je zopet ozlovoljil in jezno zamrmral: Kako so predrzni ti otroci! Prepričan je bil, da so vrgli šopek iz vrta kontrolorjevi otroci, ki so se igrali često z direktorjevim malim sinom. Saj se je že parkrat primerilo, da je priletela žoga skozi okno. Ali tedaj ga ni ujezilo. Vselej jo je smehljaje pobral in jim jo vrgel v nastavljenе majhne roke ter še obstal pri oknu in se veselil njihove igre. Danes ga je pa pograbilo. Z nogo je sunil šopek in stopil k oknu, da ga zapre.

Tedaj pa zagleda pod oknom velike proseče oči Almine.

„Gospod doktor, lepo vas prosim, ne bodite užaljeni! Verjemite, da ne vem, zakaj sem storila to otročarijo.“

Zdravniku je bilo to jasno in odkritosrčno lice, te široko odprte, proseče oči kakor tiho zavetje, katerega bi danes ne mogel dobiti nikjer, ko ga je vse šibalo in pehalo od sebe. Sklonil se je hitro nazaj, pobral šopek in se naslonil na okno.

„Gospica, ko bi Vam mogel povedati, kako hvaležen sem za ta trenutek! Šopek spravim za spomin na vesel trenutek sredi prav bridkih ur!“

„Vse vem, gospod doktor! Ne zmenite se za to, saj ste mož! Z Bogom!“

Alma je odšla po peščeni stezi. Njena hoja je bila ponosna in odločna, kakor da bi pri vsakem koraku zadonelo izpod elegantnega čeveljčka: mož — mož — mož.

Ko je krenila na desno in postavila nogo na stopnico, ki je vodila iz vrta v paviljon, je za časek obstala in se ozrla na zdravnikovo okno. Vinko se ji je priklonil — ona je odzdravila in izginila.

Dr. Sluga je približal šopek vijolic, da se je dotikal ustnic, in je pil iz njega vonjavo. Kakor bi hotel poljubiti drobno cvetje in ga prositi odpuščenja, ker ga je sunil z nogo. Natočil je v kristalno čašico vode, del vanjo vijolice in jih postavil predse na pisalno mizo. Obsedel je pri njej in srce je pričelo pogovor z nemim cvetjem...

Trda noč je že ležala tistega dne po zemlji. Peter je sedel v podstrešni sobi in gledal predse na široko razgrnjeno polo. Njegov obraz se je zadnje dni, odkar so ga odpustili iz tovarne, silno zmračil. Cele dni je tičal doma in bral razne liste in drobne brošure. Pisal je mnogo pisem, dogovarjal se z voditelji delavcev v raznih tovarnah in jim pojasnjeval krivice, ki se godé. Od vseh strani je dobival obširne odgovore. Vsako pismo je pretuhtal od stavka do stavka, primerjal je razne nasvete in iz vsakega posnel, kar mu je najbolj ugajalo. Nocoj je zopet pričakoval dvanajstorico, da ji dá navodila in da jim hkrati prebere obširno pritožbo na šefa tvorniškega podjetja — barona Pinkelesa. Koliko je Peter pisal, črtal in dostavljal, preden je bilo dogotovljeno zanj velikansko delo: dolga pritožna spomenica! Nocoj je ležala pola na mizi, skrbno prepisana brez popravkov in brez črtanja. Treba je bilo le še podpisov. Te pa naj bi predstavili ti, ki so nocoj povabljeni na posvet.

Krog desetih zvečer so zakrulila vežna vrata in strme, slabotne stopnice so škripale pod težkimi nogami prihajavcev.

Peter je hitro odprl vrata in posvetil z lučjo, da so lažje prišli v sobo.

Bile so to umazane postave, ki so ob slabi svečavi budile grozo. Peter je vsakemu posebej stisnil desnico, in možje so mrmrali pozdrav:

„Naša moč!“

Globoki, raskavi glasovi so doneli v nizki in ozki sobici zamolklo in grozeče. Ko so se prestopali po podu, se je tresel plamen svetilke na mizi. Vsi so ročno posedli naokrog: po postelji, na skrinjo, na stole, drugi po tleh. ‚Dvorana‘ je bila natlačena. Nekdo je hotel zapreti okno.

„Pusti, brate!“ je začel Peter.

„Zadnjikrat smo bržkone zbrani tako na skrivaj. Poslej izpregovorimo tako glasno, da se bo čulo po vsem svetu. Tovariši, pogledajte pisma — Peter je pokazal kup zloženih listov — sama ljubezen je v njih. Prav vsi so mi odgovorili, neznanci, ki bivajo daleč in nas ne poznajo. Poznajo pa našo in svojo bedo. In zato nas ljubijo in nam dajejo modrih nasvetov. Povem vam jih kasneje. Najprvo pa preberem tehtne besede, ki sem jih sestavil na barona; poslušajte pazljivo, ker vsak bo podpisan in zastavi s tem vse za resnico. Pozvani bomo na odgovor, treba nam je biti odločnim in pripravljenim na še večje krivice. Če kaj dosežemo, ne vem. Toda ve naj svet, da smo bili voljni in pripravljeni si mirnim potom izprositi pravic.“

Nato je Peter začel brati s tehtnim in počasnim poudarkom stavek za stavkom. Po sobi je donela samo njegova beseda in tuintam se je čul vmes kratek kašelj, kakor bi se kdo pripravljaj, da še ostreje pove isto stvar. Bilo je nekaj svečanega, kakor bi vojskovodja bral pogoje miru, katere misli poslati sovražniku, dasi dobro ve, kako je cela stvar samo navidezna in da je obenem, ko odide poslanec s pogoji, tudi že treba prijeti za meč in ga izdreti iz nožnice.

Ko je Peter prebral, se je ozrl vpraševaje po zaupnikih. Videl je povsod ogenj v očeh, ki je žarel pod umazanimi obrvmi, ki je švigal že vun izpod čela in želel, da izbruhne z vso silo in grozo. Petrovo obličje je žarelo v slovesnosti kakor svečniku, ki v imenu ljudstva poklada dar na žrtvenik. Mož za možem se je dvignil in s težko roko podpisal listino. Nekateri so se podkrižali. Vsaka krivenčasta črka je bila kakor silen udarec s pestjo, ki pušča sled, kamor zadene.

Peter je skrbno zvil podpisano spomenico in jo dal v zavitek. Dvignil je zavitek proti tovarišem:

„Bratje, to bi bilo naše upanje in bi moralo biti, a — žal — prepričan sem, da ni. Torej dalje!“

Na obrazih zborovavcev se je pojavil porogljiv smeh, ki je dokazoval isto nevero v prošnjo in glasni vzklik: Čemu bi prosil kakor dete milosti, če imaš v roki moč in meč? Udari!

„Ker berem tudi vam z obraza, da nimate upanja, zato vam kratko podam nasvete. Ali so vsi delavci obveščini o našem namenu?“

„Vsi vedó!“

„Ali je med njimi kaj nasprotnikov?“

„Nikogar ni! Kakor en mož udarijo, kadar bi bilo treba.“

„Dobro! Ali pa znajo skrivati naše sklepe!“

„Izvrstno! Nihče ne zagodrnja, delajo ponižno in pridno. Nadzornika smo slišali, da se je hvalil, češ, kakšen red je napravil, ker je zapodil hujskača Petra!“

„Saj ima prav. Red je napravil, ki uredi njega in nas. Povejte torej vsem, naj štedijo pri vinarju. Treba si je odreči vsak priboljšek ob nedeljah, da bomo v štrajku lahko izhajali. Zakaj lakota premaga vse sklepe. Če pa ustavimo delo le za par dni in gremo potem kot lačni kužki zopet ponižno v tovarno, da dobimo kosce kruha, tedaj zmaga zopet nadzornik in ne mi. In prične se še gorje življenje. Počakati pa je treba tako dolgo, da pride bogato naročilo. Takrat bo treba zopet delati čez uro — in to bo trenutek, da zakričimo: Ne več — dovolj je tlake! In sedaj tovariši zopet na delo. Če bi bil kdo pozvan ali sumničen, naj se hlina in ponižuje do tal. Vso krivdo naj zvali name, naj govori zoper mene, samo, da sebe reši!“

„Ne, nikdar, nikdar! Zoper Petra ne govorimo.“

Soglasno je zagromelo po sobi, nekateri so se dvignili s sedežev.

Petru je lice zažarelo v mogočnem ponosu. Kakor vojvoda je pogledal na tovariše in rekel slovesno:

„Zato sem vam hvaležen. Bratje, to je dokaz ljubezni. Toda ker vas ljubim še bolj kot vi mene, vam strogo ukazujem: Vi morate!“

To povelje je izrekel tako odločno in z glasom, kateremu pristuje brezpogojna pokorščina.

Vsi so zopet posedli, kakor bi jih železna roka pritisnila nazaj, in brez besedi so kimaje pritrdili ukazu.

„Sedaj, tovariši, lahko noč!“

„Prosim besede“, se oglasi najmlajši.

„Govori!“

„Izvedel sem za izdajavca, ki je naznanil naš shod ob Črnem bajerju.“

Vsi so stopili korak bliže k mladeniču.

„Petra je izdala Korta!“

„Korta! Vlačuga, pijanka, potepuhinja!“

Kletve so se vmešavale med zmerjanje in pesti so se krčile.

„Kako si izvedel?“

„Znano mi je bilo, da se potepa ob nedeljah često po onem gozdiču. Zato sem jo sumil. Snoči jo dobim in jo zvabim seboj ter ji kupim žganja. Ko se je opila, mi je vse povedala. Storila je zato, da je dobila denar od Semena in da se je zmaščevala nad Maretko, ki jo je baje oštela. Sedaj mi je obljubila, da gre do Semena in mu pove, da je bilo vse laž in da je poslej nam na službo!“

„Ali si ji kaj povedal? Pijanka je, propalica!“ Peter se je tresel. Prepričan je bil, če ve Korta, ve kmalu tudi Seme.

„Niti besedice! Nasprotno je pa trdila ona, da Semena zastrupi ali zadavi — no, prazne besede!“

„Dobro je, da vemo! Pazite nanjo!“

„Naša moč!“

„Naša moč!“ je odgovarjalo dvanajstero temnih glasov...

Peter je slonel na oknu in gledal v brezvezdnato noč, v katero so se porazgubljali težki koraki.

— — — — —

Prav ob isti uri sta sedela pod platano v tihem šepetu Seme in Klešman. Seme se je vrnil iz mesta in vratarja pozval iz sobe v park.

„Ali ste že kaj naredili zoper zdravnika? Sedaj je lahko, ker je užaljen ravnatelj zaradi Petra.“

„Gospod nadzornik, danes je že en slučaj. Delavca Marka žena je obolela. Napisal sem listek in čakal, kdaj je šel zdravnik na izprehod. Potem sem šel do stanovanja in prašal po njem. Ker ga seveda ni bilo, sem nesel listek v pisarno in povedal, da ga ni doma!“

„To je bilo dobro! Še par takih listov, in to se odpošlje baronu Pinkelesu. Poznam ga, takoj mu odpove službo!“

„Če pa danes zopet pridejo ponj?“

„Skrbite, da pridete tedaj, ko ga zopet ne bo doma! Pred ljudmi se jezite, da je to strašen človek, ki hodi le krog bolnikov, ki dobro plačujejo, za delavce se pa ne meni. Treba je dobiti prič, ki bodo potrdile tožbo.“

„To je že lepo in ugodno. Toda pri delavcih ne bomo dosti opravili. Zadnje dni občuje zelo veliko z njimi. Bolnikom daje podporo in k vsaki ženski, če le zakašlja, gre že na dom pogledat. Kaj ko bi moja žena zbolela na videz prav tedaj, ko bi se odpeljal k daljnemu bolniku? Tedaj ga lahko petkrat kličem in nazadnje naročim družega zdravnika — to se pravi — samo po zdravila grem. Tako imamo dve tehtni priči: ženo in zdravnika!“

„Klešman, ti imaš možgane, vredne za muzej! Tako naredite! Troške plačam jaz in — še kaj povrhu!“

Klešman je zamlaskal z jezikom in počasi pljunil na tla.

„E, gospod nadzornik, morda imate doma kaj malega zoper žejo. — Tako me nekaj črviči...“

„Pojdite z menoj! Konjak vas ozdravi!“

Seme je vstal in se obrnil proti vhodu. Tiho je stopal, glavo pa nepremično imel obrnjeno v razsvetljeno okno pri kontrolorjevih. Dvigal se je na prste, ko je hodil, kakor bi rad zrasel do okna, kjer bi potrkal in vzdihnil: Luci, Luci!

Klešman se je gugal za njim in dobro lovil njegove poglede. Ko se je Seme zadnjič ozrl na okno in potegnil vase sapo, kakor bi vzdihnil, pokazal mu je Klešman za hrbtom jezik.

XXIII.

O polnoči je rezko zatrepetal zvonček nad zdravnikovo posteljo. V hipu je bil dr. Sluga pri vratih. S svečo v roki je stal pred durmi kontrolor. Njegov obraz je bil skoro skremžen na jok, oči je imel rosne.

„Lepo vas prosim, gospod doktor, pomagajte. Gerti je silno slabo!“

„Tako sem pri vas!“

Zdravnik se je naglo oblekel in šel k kontrolorjevimi. Niti za trenutek ni mislil, da je to tista družina, ki ga prezira, da je Gerti tisti otrok, ki je povzročil razpor. Klicala ga je dolžnost in ljubezen do bolnika, in to mu je bilo tako vzvišeno, da bi z isto skrbjo obvezaval tolovaja, ki ga je pred kratkim napadel, kakor najboljšega prijatelja.

Ko je vstopil, mu je prišel nasproti zopet kontrolor. Luci je stala ob postelji bolne hčerke. Kontrolor je mirno in prijazno pozdravil gospo, ki je bila razburjena, da se ji je tresla roka. S solznimi očmi je le mimogrede proseče pogledala zdravnika, pa jih takoj pobesila in se obrnila k hčerki.

Zdravnik je takoj pričel z diagnozo pri deklici, ki je kipela v hudi vročici, nemirno prijemala za odejo in z zbeganim pogledom zrla krog sebe. Šepetaje je popraševal potem dr. Sluga po mogočih vzrokih. Ali pravega ni izvedel. Oba sta trdila, da je sicer popoldne tožila za glavobolom, pa da je zvečer zaspala — a se naenkrat prebudila tako silno bolna. Zdravnik je po raznih simptomih spoznal, da je Gerti opasno bolna. Zamislil se je nekaj časa, potem je napisal recept in velel, naj gre kdo takoj v mesto. Sam je pa šel v domačo lekarno iskat za prvo pomoč potrebnih zdravil.

Kontrolor je hitel k vratarju, da ga pošlje v mesto. Ali soba je bila prazna. Kakor besen hiti nazaj po svršnik, da bi šel sam v mesto. Tedaj pa sreča Klešmana, ki je dokaj težak prišel iz Semenovega stanovanja. Kontrolor ga je zgrabil za ramo in ga grozovito potresel. Klešman se je naenkrat streznil vsled strahu, zagrabil listek in ko-

račil proti vratom. Kontrolor je šel do vrat za njim, odklenil in ga skoro pahnil skozi duri.

„Bežite — tecite, za nazaj vzemite izvoščka!“

Klešman je odsopihal, da se mu je kmalu pocedil pot po zaripelem obrazu.

Dr. Sluga se je kmalu vrnil. Sam je dal Gerti zdravila, nato je zopet sam pripravil mrzlih obkladkov. Luci ga je gledala ob strani postelje. Videla je, kako rahlo in spretno obvezuje deklico, kako ji prikladno vzravna vzglavje. Videla je, kako se je večkrat obrnilo oko Gerti hvaležno na zdravnika. Bolestni izraz ji je polagoma ginil iz oči. —

Zdravnik je zasledoval pojave bolezni. Čedalje bolj je bil prepričan, da je bila diagnoza prava in da naročena zdravila kmalu odstranijo vsako nevarnost.

Ko se je vrnil Klešman, je zopet Vinko sam dal zdravila. Čez dobro uro je maksimalni termometer pokazal ugodno znižanje vročine. Ukazal je popoln mir. Svetilko so zastrli, Gerti je mirno dihala in zaklopila oči. Luci, kontrolor in zdravnik so sedeli tiho pri mizi nekoliko od posteljice. Luci je šepetaje rekla zdravniku, naj gre morda počivat. Vinko je pa čutil, da je to le oblika vljudnosti in da ga njene črne oči, katere so nekoliko še vlažne v poltemi žarele kakor dva velika črna diamanta, iskreno prosijo, naj še ostane. Rekel je gospe, da je to njegovo največje veselje, če more biti bolniku na službo. Pogledal je zopet k bolnici in svetoval, da se umaknejo v sosedno sobo. Sedli so v obednico. Luci je prinesla peciva in buteljko, kontrolor je ponudil najfinejših cigaret. Govorili so šepetaje in tako domače, brez napetosti, kakor ne bi bilo nikdar najmanjšega nasprotstva med njimi. Luci se ni mogla zdržati in je vsak časek tipala brez-slišno v sosedno sobo. Zdravnik je Gerti obnovil obkladke in ji dajal ob gotovih presledkih zdravila.

Ko se je že daniilo, se je poslovil Vinko, češ da pride krog osme ure zopet pogledat. Ko je poljubil kontrolorki roko, mu je

stisnila Luci z mehкими prsti njegovo desnico. Zdravnik je čutil v tem pritisku vso iskrenost globoke hvaležnosti, ki biva v materinem srcu. Ves gnev, ki ga je zbudila preje ista ljubezen do otrok, se je pretopil v gor-koto prijateljstva, in doslej koketni ponos lepe Italijanke je bil skromen in hvaležno vdan, da je bil dr. Sluga očaran. Nikdar še ni pomislil, da je kontrolorka tako krasna ženska, in tudi nikoli zares ni bila lepša, kakor danes, ko ji je utripalo srce na licih brez krinke in formalnosti. Pri vratih je naročil kontrolorju, da mu je drago, da pošlje po navadnega družinskega zdravnika, da se posvetujeta, in on potem drage volje pusti zdravljenje.

Kontrolor je ugovarjal z vso odločnostjo in ga prosil, da še dalje skrbi za Gerti in da poslej nikogar drugega ne mara nego njega.

Vinko Sluga se je vlegel na divan, misleč, da še nekoliko zadremlje. Pa ni mogel zaspati. Deloma je bil vesel uspeha in pač tudi ponosen, kakor je vsak, ko se mu posreči težavno delo. Poleg tega je še bolj razmišljal, kako je velikodušno dokazal, da je njegova vest čista in da prav to dobro delo mora biti za ponosno kontrolorko večje ponižanje, kakor če bi jo odurno preziral. Naravnost slast je čutil v srcu, da se je v trenutku tako premagal in storil onim, ki so ga žalili, več, kakor je zahtevala njegova dolžnost.

In zares je to vplivalo pri kontrolorjevih čudovito. On -- prava furija, dobrega srca, pa za vsak vpliv tako dovzeten, da se je zaletaval iz ekstrema v ekstrem, on je poljuboval Luci od veselja, kakor bi poljubi veljali zdravniku.

„Izvrsten človek! Najboljša duša! Ljudje ga ne poznajo! Kak zdravnik! Prvi na svetu! Pa ga črnijo, nevoščljivci. Ha, ta Seme, on je smet, piškavega oreha ni vreden! Še enkrat naj pozabavlja! Perbacco, Luci, ko ozdravi Gerti, mu kupim darilo, da bo svet govoril o njem!“

Kontrolor se je razvnel in si poiskal konjaka za zajutrek; Luci mu je branila in mu

ponujala kave. Toda on je hotel konjaka, ker se je najbolj prilegal razdraženim živcem. Luci sicer ni ugovarjala soprogu, ali s ploho hvalospevov tudi ni prišla na dan. Sodila je mirno in trezno s tehtnostjo previdne ženske, ki svet pozna. In ta njena sodba je bila trdna in jasna, da je razlika med Semenom in zdravnikom tako široka, da je ni mogoče premostiti. Njen ponos ni sicer dovolil, da bi kar naenkrat vneto govorila o tistem, katerega je pred kratkim črtila, za katerega je imela često zabavljice na jeziku. A vedela je, da je več vreden en moški poklon tega moža, kakor dolga deklamacija na tleh klečečega Semena.

Ob osmih se je pripeljal družinski zdravnik, jako ugleden in visoko cenjen mož v celem mestu. Pogledal je k deklici, prebral recepte; tehtno je pogladil sivo brado in prikimal.

„Izvrstna diagnoza! Dr. Sluga bo v kratkem najboljša naša moč!“

V tem je prišel Vinko v sobo. Zdravnika sta šla v posebno sobo in se kratko posvetovala. Vinko je nato napisal še neka zdravila in potem je spremil starejšega kolega do voza.

Pri vozu mu je rekel zdravnik-svetnik: „Čestitam Vam! stvar ni bila lahka. Upam, da Vas čaka lepa bodočnost in da boste človeštvu s svojim talentom mnogo koristili.“

Po tovarni se je hitro izvedelo o bolezni kontrolorjeve hčerke. Prvi je izvedel Seme, kateremu je šel povedat Klešman in ga rotill, naj se zlaže, da sta urejevala mesečne zapiske. Kontrolor da je bil strašno jezen.

Ko je nadzornik zvedel o bolezni Gertini, se mu je zbudilo prvi trenutek resnično sožalje. Hitro se je oblačil, da gre čim prej do kontrolorjevih in izrazi iskreno sočutje. Toda ko se je domislil, da je bil dr. Sluga cele polnoč v bližini Luci, zbudila se je njegova strast in nebrzdana jeza. Vsa tragika nenadne nevarne bolezni je izginila pred njegovo umazano domišljijo. Videl je zdravnika kako sloni ob postelji in pomaga Luci, ki ogrinja hčerko. In med tem se dobrikajo doktorjevi prsti roki kon-

trolorke. Oba hkrati se pripogneta k hčerki in razpuščeni lasje Lucije se dotikajo senc zdravnika. In še dalje so divjale njegove misli in se razrivale, kakor volkodlak v poltenost. Obsedla ga je besna ljubosumnost, popolnoma neutemeljena nevoščljivost. In naj se mu posreči, da Gerti hitro okreva, tedaj je on korak bliže srcu Lucijinemu, on je tekmeč, ki ga prekosi. Slep! Aqua destilata — to je bilo glavno zdravilo bržkone — pa njemu bo koristno, njemu, ne pa deklici! Ne, ne, proč moraš, če ne, pa pred cev moje pištole. Tako ne živim več, raje... Nadzornik je pogledal na revolver, ki je visel ob postelji.

Nato se je odpravil h kontrolorju. Izkušal je umetno nabrati obraz, ki bi kazal razburjenje, sočutje in globoko žalost. V pred-sobi je srečal kontrolorja.

„Ali je res? Ah, jokal sem, veruj mi, prijatelj, jokal sem, ko sem čul o boleznih tega zlatega otroka. Iskreno sočutje!“

„Hvala lepa, Egon“, mu je segel kontrolor precej mrzlo v roko. „Upamo, da ni več nevarnosti!“

„Kako mi je drago! Raje bi videl, da sam umrjem, kot to nebeško bitje!“

„Bilo je res nevarno, toda naš zdravnik, Egon, naš zdravnik ti je veleum, prvi veščak v deželi. To je potrdil svètnik — kaj ne Luci.“

Gospa je prišla iz sobe iskat sveže vode za obkladke.

Nadzornik je prijel za posodo, a tako, da se je dotaknil obeh rok kontrolorke.

„Prosim milostna, pomagam!“

Tedaj ji je že poljubil roko.

„Saj ne znate. Dr. Sluga, da, ta razume, vi ste prenerodni!“

„Kaj ne, Luci, kako ga je odlikoval svètnik!“

„Meni zadostuje to, kar sem videla. Taka požrtvovalnost — in celo proti nam, ki smo mu bili krivični! Pri meni mu je zagotovljen hvaležen spomin za vedno!“

Kontrolorka je ošinila Semena s pogledom, ki je rekel:

„Beži, beži, revček!“

Nadzornik je nekaj jecal in se prestopal z noge na nogo, potem je še enkrat ponovil par sočutnih fraz in odšel. Kontrolorka se je kljub resnemu dogodku v družini nasmehnila za odhajajočim Semenom. Ona je vedela dobro, kako bodo učinkovale njene besede. Znano ji je bilo kot pravi ženski, da jo Seme ljubi blazno. In sedaj je hotela priliti tej strasti še olja, da zažge v srcu ljubosumje. Dasi Semena ni ljubila, vendar ji je ugajala njegova ljubezen, kakor ugaja vsaki ženski, če vidi, da jo kdo ljubi, da ga boli vsak prijazen pogled, ki velja drugemu, naj je še tako navaden in brezpomemben.

Seme se je prišedši v sobo v resnici kar zgrudil na stol. Kakor kaotično valovje so bruhale misli po njegovi glavi in vmes je donel s tankim glasom, kakor bi bilo plat zvona njegovi ljubezni, izrek gospe: „Doktor Sluga, da, ta razume, vi ste prenerodni.“

Nekaj časa je visel na stolu, brez moči, brez volje, kakor lupina na sredi veletoka, kakor bi mu kdo z enim udarcem presekal vse mišice in bi se sesedel živ mrlič na tla. Polagoma je ponehaval splošni pritisk na živce, plamen si je prebodel pot skozi sleme, strast je buknila in Seme je planil škrtaje z zobmi kvišku, zagrabil revolver in ga visoko držeč prisegel.:

„Pri vsem peklu prisegam, da moraš odtod, če ne, je konec tvojega in mojega življenja!...“

(Dalje.)

SILVIN SARDENKO:

KELIH NEDOLŽNOSTI.

1.

Dragotina,
ti nedolžno moje dete,
po srebrnem glasu tvojem
te vrstice so posnete.

A čemu sem
odposlal na dan jih beli?
Morebiti, da bi verzi
tvojo hvalo peli?

Pa kako bi
misliti na hvalo mogli,
ko jih strah in misel tesna
stražita na vsakem vogli?

Glej, bojim se,
da ob nekem dnevu vročem
ti zvenela bi kot roža,
dasi praviš: Cvesti hočem!

2.

Mnogokaj že takih
rožic sem poznal
in za njih nedolžni
raj sem trepetal.

Mnogokdaj me preje
ni zapustil strah,
da je bila mnoga
poteptana v prah.

3.

Dragotina,
ti še nisi
šla čez trnje bridkih skušenj
in usode
meč je tvoje
še gotovo nenabrušen.

V tvojih smehih
se zaupnost
razodeva ljubezniva,
in v besedah
mehkih tvojih
lepa duša se razkriva.

A ne zabi!
So metulji,
ki hité na cvet najrajši,
ko najlepše
se razvija,
kadar vonj mu je najslajši.

4.

Seveda... ako bi nedolžnost
otročka bila le igrača:
okrogla, prožna, nezdroljiva,
ki vedno spet se k tebi vrača,
naj si jo vržeš kamor drago.

Pa ni!... Nedolžnost je tančica
iz najfinejših niti tkana
kot v logu biserna meglica:
od vetra slednjega ugnana
izjoka se kot rosa v travi.

Še angeli bi jo ranili,
da ne bi božja moč edina
navekomaj jih ohranila;
pa ti je ne bi, Dragotina,
če pozabila bi nebes!

5.

Vse nove steze tvoje
do zadnjih trav so shójene,
kot bile bi osmójene
od žarkov šolnca vročega.

Le steza ena sama
drugače je obsojena,
med vsemi najmanj shojena,
in to je steza v božji hram...

In jaz sem prosil zate,
naj bela spet bo steza ta,
kot rimska cesta vrh neba
obsevana od samih zvezd.

6.

In pravijo, in jaz verjamem,
da včasih, kadar si na samem,
otožna nekam hrepeniš.

A ko si sredi šumnih rajev,
obraz kipi ti od smehljajev,
nikamor več si ne želiš.

In najglasnejša si med vsemi...
A to veselje bo, verjemi,
postalo ti še velik križ!...

7.

Včasih poješ celi dan,
kak je lep dekliški stan — —

Ali včasih drugo poješ:
V tihi grob bi legla spat
in na cvetje bi mi grobno
med prišle čebele brat.

Pravile bi sestram svojim,
kaj je sladkega medu
na gomili!... a v gomili —
kaj je sladkega miru!

Draga, pusti smrt v grobeh,
dokler še si v mladih dneh!

Poslušaj, Dragotina, me!
Če celi vrt zeleni
za vašo hišo odcvete —
le ti, le ti ne zveni!...

8.

Kakor nageljnov se cvet
tihoma razpoči,
ko ga jutro razcvete;
v moje misli snoči
— tiho si prišlo, deklè.

Spomnil sem se tvojih dni,
mladih dni veselih;
kakor da bi pred seboj,
videl rožni kelih,
v kelihu pa čist napoj.

In bodoči dnevi tvoji —
morda neubežni?!
Kakor mah bi razmeten
golobičji videl nežni...
kjer je jastreb našel plen...
— — — — —
Draga, naj ne bo to res!!

9.

Med vsemi lepoticami
na svetu nedosežna,
nobena med cvetlicami
nikjer tako ni nežna.

Nje cvet je praznik majski,
od solnca pozlačen,
nje rosa dihi rajski,
nje vonj je božji sen.

In v ustnih se ji smeh topí
kot bi srebro pretakal;
a ko se ona zasolzi,
kot angel bi zaplakal.

Prinesli so iz raja,
k nam v gosti jo samó:
med deco se sprehaja —
Nedolžnost ji rekó.

V. R.:

BREZ ŽICE.

o je prvič naznanil Italijan Markoni svetu, da je iznašel nov način, po katerem je mogoče brzojavljati brez žice, niti občinstvo niti strokovnjaki niso hoteli verjeti. Saj smo že tako vajeni brzojavnih žic in drogov, da si elektrike brez žice skoro misliti ne moremo. In vendar so mnogoteri poizkusi zadnjega časa pokazali, da je tudi to mogoče, da še več: V rusko-japonski vojski že vidimo, da obe vojskujoči se stranki rabita brzojavljenje brez žic z velikim uspehom.

Opisati hočemo nekoliko načinov, po katerih je mogoče brez naravnostne žične zveze z elektriko pošiljati v daljavo znamenja ter jih sprejemati. Ozirali se bomo le na take naprave, ki so jih v zadnjem času z uspehom uvedli v uporabo, ali ki so po svojem bistvu velezanimive, pa še premalo dovršene, predvsem pa na brzojavljenje z električnimi valovi, katero imenujejo po iznajditelju tudi Markonijevo telegrafijo.

Da bo mogel vsak čitatelj slediti in umevati delovanje električnih tokov in valov, moramo najprej pojasniti osnovne zakone, ki urejajo vsak pojav elektrike.

Le-ta se nam prikazuje v najrazličnejših oblikah: Kot strelo jo pozna že ves človeški rod, statično ali mirujočo elektriko so opazovali že stari Grki na jantaru, ki so ga imenovali „elektron“, odkoder izvira tudi ime „elektrika“, galvanične tokove so raziskali v teku XIX. stoletja, dočim so električni valovi in njih praktična uporaba plod zadnjih desetletij.

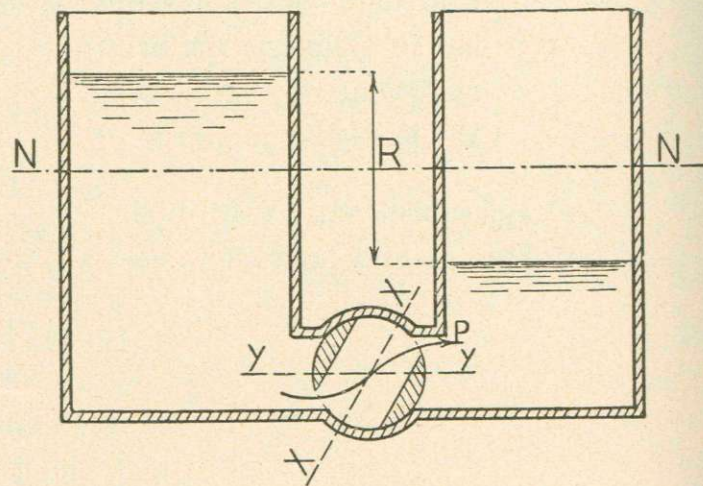
Vsi ti različni električni pojavi se vršé po istih zakonih, in so odvisni od istih vzrokov; da so jih našli in spoznali njih sodelovanje, je uspeh stoletnega truda naj-

genialnejših mož, kot so bili Galvani, Volta, Ohm, Amperè, Thomson, Maxwell, Hertz in cela vrsta slavnih fizikov.

Prirodni zakoni so enotni. Matematika, ki je podlaga fizikalni vedi, nam podaja izpeljave in zakone, ki veljajo tako za mehaniko, kakor za optiko, akustiko ali elektriko: Električni tok se ravna po prav istih zakonih, kakor tok vode, in akustični valovi se ne razločujejo matematično prav nič od električnih.

Če opazimo kak nov pojav, si ga torej raztolmačimo na podlagi pojmov, katere že poznamo; tako pridemo do umevanja novega pojava, in potreba je le še, da se ga privadimo, kakor se mora tudi otrok privaditi barv, da jih razločuje, čeprav mu jih kaže oko že prej, nego se je naučil jih spoznavati.

Iz navedenih razlogov rabimo tudi mi primero, ki se mnogokrat uporablja v elektrotehniko in nam bo olajšala spoznavanje količin, od katerih je odvisen električni tok, kakor tudi zakonov, po katerih sodelujejo te količine pri vsakem električnem pojavu.

Sl. 1.

Mislimo si dve posodi, deloma napolnjeni z vodo, kakor nam kaže slika 1. Zvezani sta s kratko cevjo, katero lahko zapremo

z ventilom. Če stoji voda v obeh posodah enako visoko, ne opazimo nobene izpremembe, ako odpremo ventil.

Če pa nalijemo v eno posodo več vode, nego v drugo, tako da stoji n. pr. v levi za višino R višje nego v desni, in odpremo ventil prav malo, tako da stoji v smeri XX , teče voda iz leve posode skozi malo odprtino ventila, v smeri pšice p v desno posodo; nastane torej vodni tok, ki traja toliko časa, da se zenači razlika R površin v obeh posodah, in stoji na obeh straneh voda enako visoko v višini NN .

S tem primerom si že lahko razjasnimo osnovni zakon za istomerne, konstantne, električne tokove — Ohmov zakon — in količine, ki v njemu nastopajo.

Ko smo nalili vodo v levo posodo za višino R višje nego v desno, smo s tem napravili neko delo, kakor pravimo v mehaniki: Dali smo vodi v levi posodi za višino R večjo potencialno energijo.¹⁾

Še enostavnejše posode, kakor za tekočine, imamo za elektriko, če se smemo tako izraziti. Tukaj zadostuje n. pr. že navadna kovinska krogla, da naberemo na njej nekaj elektrike.

Tudi tu porabimo neko mehanično silo, da spravimo elektriko na kroglo ali kondenzator (kakor se imenuje sploh vsaka priprava, na kateri lahko nabiramo elektriko); napravimo torej neko delo, ki ga imenujemo „potencial“. Kakor ima v mehaniki vsako telo gotovo potencialno energijo, tako ima tudi v elektriki vsako telo gotov potencial. Nas zanima tu le mejsebojno razmerje ali razlika potencialov; da jih moremo primerjati, pravimo, da imajo tista telesa, ki imajo isti potencial kakor naša zemlja, potencial 0 (nič), ravno tako, kakor pravimo o telesih na morski površini, da je njih višina „nič“ nad morjem.

¹⁾ To energijo bi lahko imenovali tudi mirujočo energijo ali energijo lege (Energie der Lage), kajti vsako telo ima nekako mrtvo energijo že s tem, da se nahaja v gotovi višini, ki se pa koj oživi, če izpodmaknemo telesu stališče, tako da pade. Čim višje se nahaja kako telo, tem večjo mrtvo energijo ima; ker pa nimamo absolutne mere za višine, nas zanima tudi le mejsebojno razmerje potencialnih energij.

V prejšnji primeri smo videli, da povzroča razlika potencialnih energij v obeh posodah vodni tok v zvezni cevi, če odpremo ventil. Z ventilom reguliramo tako rekoč upor, ki se stavi vodnemu toku; ta je toliko večji, čim manjša je odprtina ventila, in postane največji, če zapremo ventil popolnoma.

Iz tega vidimo, da vpliva upor na jakost toka; če je upor največji ali ventil popolnoma zaprt, sploh ne nastopi tok; če odpremo ventil in zmanjšamo upor, je tok toliko močnejši, čim manjši je upor, odvisen je pa tudi od površinske razlike R , in je toliko močnejši, čim večja je ta razlika.

Jakost vodnega toka je torej sorazmerna razliki R , ki bi jo lahko imenovali tudi napetost vode, in obratno sorazmerna upor.

Isti zakon velja tudi za električne istomerne tokove in je imenovan po velezaslužnem fiziku Ohmu.

Če zvežemo namreč dva kondenzatorja, ki imata različne potenciale, tako da je med obema neka potencialna razlika ali elektromotorična sila, s kovinsko žico, ki ima v vsakem slučaju gotov upor, se pojavi električni tok v zvezni žici, čigar jakost je toliko večja, čim večja je napetost in čim manjši je upor žice.

V praktični uporabi električnega toka moramo imeti gotove enote, s katerimi merimo posamezne količine. Sestavili so jih na podlagi „centimeter-gram-sekundskega“ merilnega zistema; saj vsaka enota, bodisi za katerikoli prirodni pojav, je sestavljena iz treh dimenzij: dolžine, mase in časa.

Napetost toka merimo z „volti“, jakost z „amperji“ in upor z „omi“. Predaleč bi zašli, če bi hoteli pokazati, v kaki zvezi so te enote z omenjenimi tremi dimenzijami; vsaj nekoliko se pa pouči čitatelj o teh enotah, če napravimo nekaj primer z Ohmovim zakonom.

Če zaznamujemo število voltov z v , amperjev z a in omov z o , potem napišemo lahko Ohmov zakon takole:

$$a = \frac{v}{o}$$

Ako imamo na razpolago električni tok z napetostjo 100 voltov, ga lahko porabimo za električno razsvetljavo. Žarnica, ki naj ima okoli 32 normalnih sveč svetlobe in ki je odmerjena za 100 voltov, ima okoli sto omov upora; po obrazcu

$$a = \frac{v}{o} = \frac{100 \text{ voltov}}{100 \text{ omov}} = 1 \text{ amper}$$

izračunamo, da porabi taka žarnica 1 amper toka.

Produkt iz $a \times v$ nam pove moč električnega toka, ravno tako, kakor merimo moč vodnega toka s produktom iz njegove hitrosti in jakosti. Hitrost vodnega toka je odvisna samo od napetosti ali višine padca, jakost pa od števila litrov na sekunde, tako da nam pove že produkt iz višine vodnega padca in števila litrov na sekundo učinek vodnega toka v eni sekundi. Če hočemo dobiti učinek električnega toka, moramo tudi tukaj upoštevati čas; produkt $v \times a$ imenujemo „watt“, naša 32 svečna žarnica porabi torej $100 \text{ voltov} \times 1 \text{ amper} = 100 \text{ watov}$, in če gorí eno uro, je napravil tok delo sto watskih ur. Število watskih ur plačuje odjemalec električnega toka; zapisuje jih avtomatično elektroštevec, ki ima nekoliko podobnosti z navadno uro.

Mnogokrat se govori o „kratkem stiku“ (Kurzschluß), ker lahko povzroči požar. To ne spada sicer k našemu predmetu, vendar ga hočemo na kratko razložiti, da se bolje seznanimo z Ohmovim zakonom.

Mislimo si žično omrežje za električno razsvetljavo! Kakor znano, obstoji to iz samih žičnih parov ali dvojic; obe žici vsake take dvojice sta skrbno izolirani druga od druge, ker vlada med njima napetost, ki jo proizvaja dinamo-električni stroj, n. pr. sto voltov, kakor v prejšnji primeri.

Če zvežemo tako žično dvojico z uporom, udari koj tok skozi njega, njegovo jakost pa določimo po Ohmovem zakonu, kakor smo prej izračunali za žarnico, ki ima 100 omov upora.

Po nesreči se včasih zgodi, da prideta obe žici po prav majhnem uporju v dotiko, n. pr. če je izolacija slaba in se obe žici

dotakneta druga druge; upor je v tem slučaju zelo majhen, recimo 1 om, in tok, ki udari skozi, znaša

$$a = \frac{v}{o} = \frac{100}{1} = 100 \text{ amperjev.}$$

Tako jak tok zadostuje, da se raztopé več milimetrov debele žice, od česar se gorljive stvari lahko vnamejo; glasni pok še poveča strah, ki ga povzroči nenadni požar. Vendar se kratki stik zelo redko primeri, če je izolacija žičnih dvojic dobra; vrhutega se lahko zabrani z brankami (Sicherheit).

Ohmov zakon, ki smo ga spoznali iz navedenih primer, velja samo za istomerne konstantne tokove; kakor hitro pa izpreminjajo ti svojo jakost ali celo smer, nastopijo nove količine, in Ohmov zakon potrebuje še dopolnitve, ki jo bomo lahko umeli, če se vrnemo k prvi primeri.

Mislimo si zopet, da stoji voda v levi posodi (slika 1.) za višino R višje nego v desni! Odprimo sedaj ventil hitro do polne odprtine v smeri YY , tako da je upor v zvezni cevi prav majhen. Vsled majhnega upora udari močen tok v desno posodo; ko dosežeta obe površini isto višino NN , ne prejenja tok, kajti vodna masa se je tako zaletela, da ne more v višini ravnotežja kar naenkrat obstati, ampak naraste v desni posodi za nekoliko višje, kakor je površina v levi. Posledica te nove površinske razlike je zopet tok, ki ima nasprotno smer; njegova jakost je v trenutku, ko se smer izpremeni, najmanjša, narašča potem do gotove največje količine, in pojema zopet do trenutka, ko izpremeni svojo smer. Največja količina toka pa je pri vsakem obratu manjša, kar je naravno, ker vedno nasprotuje upor v posodi in cevi, naj bo tudi zelo majhen, pretakanju; posledica je ta, da se voda sčasoma umiri.

Prav isto opazujemo pri navadnem nihalu, če ga poženemo, ali sploh pri vsakem periodičnem gibanju; v vseh slučajih je vzrok takega gibanja vztrajnost mase.

To vztrajnost opazujemo tudi v elektriki. Če zvežemo dve telesi, ki imata različen potencial, n. pr. obe oblogi vsakemu znane

lejdenske steklenice, ki smo jo napolnili z elektriko, z malim uporom, n. pr. s koncem bakrene žice, udari tako močan tok skozi, da ne more prejenjati v trenutku, ko sta potenciala obeh oblog steklenice enaka, ampak traja še nekaj časa. To pa povzroči, da dobita oblogi nasprotna potenciala: steklenica se takorekoč sama napolni, toda v nasprotnem smislu, in vsled tega nastane v žici nov tok, ki je prejšnjemu nasproten. Ta novi tok povzroči zopet sebi nasproten tok iz istega vzroka, in tako si sledé ti tokovi drug drugemu v nasprotni smeri; imenujemo jih zaradi tega izmenične toke. Jasno je, da bi trajali taki toki neprenehoma, ko ne bi bilo izgub vsled upora v žici itd.

Vzrok, da se pojavijo taki tokovi, je vztrajnost toka, ki jo imenujemo „samoindukcija“, ker takorekoč vsak tok sam inducira v nasprotni smeri sledečega. Vsled izgub trajajo na ta način proizvajeni tokovi le zelo malo časa, ali bolje rečeno: sledi si le malo tokov. Če hočemo uporabljati izmenične tokove, jih proizvajajo z velikimi dinamskimi stroji, ki nam dajejo poljubno jake tokove; ti periodično menjavajo svojo smer in jakost; rabimo jih lahko v iste namene, kakor istomerne tokove: za električno razsvetljavo, za prenašanje mehanske sile itd.

Njih jakost se pa ne dá določiti tako enostavno, kakor smo videli prej, iz napetosti in upora, ampak vedno moramo upoštevati samoindukcijo aparata, katerega hočemo s tokom napojiti; samoindukcija je odvisna od aparata samega, pa tudi od števila period toka, to se pravi, kolikorkrat v sekundi ta izpremeni svojo smer in jakost. Ker je stvar preveč zapletena, da bi pokazali, kako se matematično izračuni jakost izmeničnega toka, omenimo le še, da poveča v vsakem slučaju samoindukcija električni upor, in ker rase samoindukcija s številom tokovih period, ali kakor tudi pravimo, z njegovo „frekvenco“, postane lahko ta navidezni upor za mnogoperiodične ali visokofrekventne tokove tako velik, da se obnaša kovinska žica navita na vretenu, kakor izolator.

To dejstvo uporabljajo uspešno pri aparatih brezžičnega brzojava, ki deluje uprav z visokofrekventnimi toki.

Mnogo se je bavil z izmeničnimi, posebno visokofrekventnimi tokovi, znani Hrvat Nikola Tesla. Kake ideje so ga vodile pri tem, bomo spoznali pozneje, ko bomo proučili električne valove.

Visokofrekventni tokovi so tudi oni, ki jih opazimo, če sprožimo lejdensko steklenico z majhnim uporom; razločujejo se od navadnih izmeničnih tokov, ki nam služijo za električno razsvetljavo itd., in imajo razmeroma majhno frekvenco, tudi po svoji visoki napetosti.

Ta je tako velika, da vselej, kadar hočemo sprožiti lejdensko steklenico in hočemo napraviti stik obeh oblog s kovinsko žico, preskoči električna iskra, preden napravimo popolno zvezo. Ta iskra je samo vidni del izmeničnega toka v žici in mora imeti potemtakem sama tudi isti značaj.

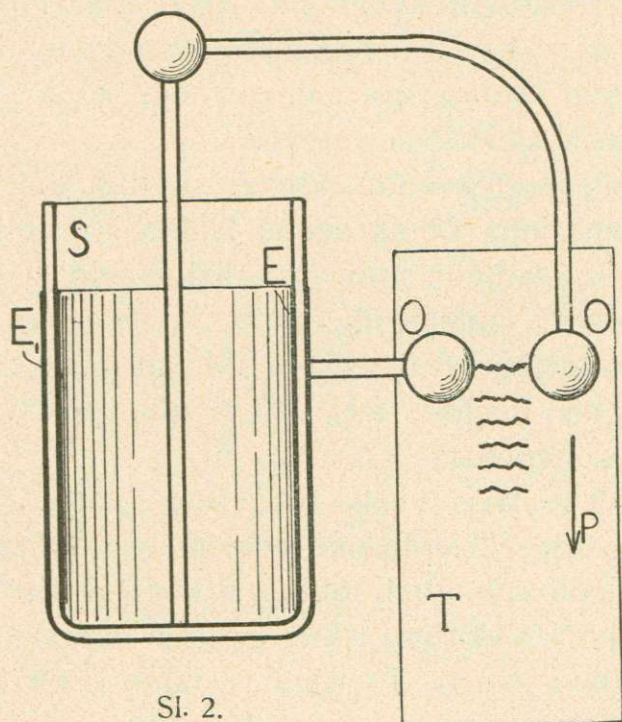
Prvi, ki je spoznal, da dobi taka iskra, če je upor zvezne žice majhen, značaj izmeničnega toka, je bil Thomson, ki je svojo trditev podprl z matematičnimi izpeljavami. Dejansko je to dokazal Feddersen, ko se mu je posrečilo napraviti fotogram take iskre.

Princip njegovega poizkusa nam kaže slika 2. E in E_1 sta obe oblogi lejdenske steklenice S ; vsaka je v zvezi po debeli žici s krogljama $O O$, med katerima preskoči iskra, če ju dovolj približamo. Zadaž za krogljama se premika z veliko hitrostjo svetlobno občutljiv trak T v smeri pušice p . Če sestoji električna iskra med $O O$ res iz posameznih tokov, ki si sledé drug drugemu, mora biti tudi iskra sestavljena iz posameznih bleskov, katerih podobe dobimo ločene na traku T^1). Ako vemo hitrost traka, s katero se je premikal, in seštejemo število fotografiranih isker, lahko izračunamo, koliko tokov si je sledilo v sekundi; na ta način določimo torej frekvenco iskre, ki je prav

¹⁾ Fotografijo take iskre po naravi priobčimo prihodnjič; na nji se dobro razločujejo temne in svetle proge.

velikanska, okrog 3 milijard na sekundo, ter je odvisna od veličine krogelj $O O$.

Ti dve krogli, med katerima oscilira električna iskra, tvorita takozvani oscilator,

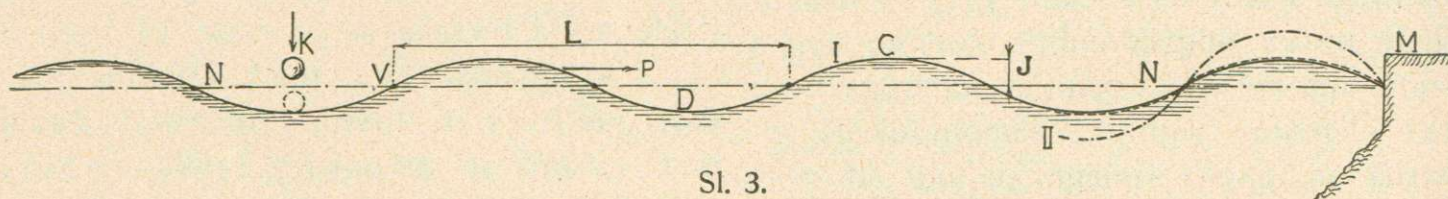

Sl. 2.

ki ima dostikrat posebno obliko, da je mogoče vplivati na značaj oscilatoričnih isker.

Na takih iskrah opazujemo še nekaj posebnega. Izmenično pretakanje elektrike v oscilatorju je že samo na sebi nekako valovanje elektrike, in ti električni valovi se širijo okrog oscilujočih isker na vse strani.

Nevenljivih zaslug za raziskavanje teh valov si je pridobil genialni Nemeč Hertz,

Sl. 3.

ki je, delujoč z najskromnejšimi sredstvi, postavil temelj danes že tako razvitemu brezžičnemu brzojavu. Njegove poizkuse si hočemo nekoliko ogledati, prej pa še proučiti, kako se širijo valovi sploh.

Vsakdo ve gotovo za kak majhen ribnik v zatišju, kjer ga ne vznemirja nobena sapica, čigar površina je gladka kakor zrcalo.

Na tak kraj se podamo, če hočemo videti, kako nastanejo in se razširjajo vodni valovi. Izberemo si v ta namen lepo okrogel, ne prevelik kamen, ter ga spustimo nekoliko

oddaljeno od brega na mirujočo površino. Kamen vtisne v površino dolino, krogin-krog pa se napravi valni hrib in ta se razširja ter teče navidezno proti bregu; temu prvemu valu pa sledi takoj drugi in tretji, in ko prvi doseže breg, pokriva že celo površino enakomerno valovje. Če si ga mislimo počez prerezanega, nam pokaže slika 3. njegovo podobo.

K je okrogel kamen, ki smo ga spustili v smeri navpične pušice na vodno gladino. Nastali val hiti v smeri pušice p proti bregu, toda le navidezno; če bi mislili, da se res pomika površina vode proti bregu, bi se motili. Prepričamo se lahko o tem, če vržemo v vodo lahek predmet, n. pr. zamašek; tega ne vzame val s seboj, ampak guglje se na istem mestu gor in dol; enkrat ga vidimo, da jezdi na valovem hribu, takoj nato pa se zopet pogrezne v dolino.

Iz tega razvidimo, da se lahko širi stanje vodne mase naprej, ta sama pa ostane na svojem mestu.

Prav tako si lahko razlagamo električni tok na podlagi *Maxwellove* etrske teorije. Eter, ki je prenašalec svetlobnih žarkov kakor tudi elektrike, ostane na svojem mestu, njegovo valovanje ali tresenje se pa razširja. V novejšem času izpodriva sicer to teorijo čimdalje bolj snovna tako-

zvana „ionska“ teorija, ki omogočuje tudi razlago Röntgenovih žarkov in več pojavov, ki so s temi v ozki zvezi. Iznajdba radija in njegovih čudnih lastnosti je sploh precej zmešala račune učenjakom, in kdo ve, kako novo presenečenje nam prinese najbližja prihodnost!

Vrnimo se k svojemu ribniku! V tem, ko so nam ušle misli za nekaj časa drugam, nam je pokazala površina njegova čisto drugo lice. Valovi, ki so hiteli prej na videz k bregu, stojé sedaj vsi na svojem mestu,

valni hribi skačejo sedaj z zamaškom vred gor in dol, ne premaknejo se pa s svojega mesta; med vsakim hribom in vsako dolino pa opazimo točko, ki miruje: imenujemo jo valni voz. Odkod pa ta izprememba?

Val, ki doseže breg M , tukaj ne izgine, ampak se reflektira ter teče zopet nazaj proti svojem izvoru; na tem potu pa se vjame z onimi, ki tečejo še proti bregu, ter tvori s temi združen, nov „stoječ val“ imenovan, ker se na videz ne premika.

V sliki smo zaznamovali prvotni val z I , in nastali stoječi val (pikasta črta) z II .

Dolžino med dvema hriboma ali sploh med dvema točkama, ki sta v isti „fazi“,

kakor na primer točke V , imenujemo valno dolgost. Če vemo valno dolgost in število valov v sekundi, katero lahko izračunamo, če seštejemo, kolikokrat pride zamašek na valni hrib v sekundi, izvemo tudi hitrost, s katero se širijo valovi proti bregu M .

Če ocenimo n. pr. dolgost vala na približno en meter, in naštejemo v eni sekundi tri valove, hiti val s hitrostjo treh metrov na sekundo naprej, in produkt iz dolgosti in števila valov je njegova hitrost. Ta osnovni zakon velja za vsa valovita gibanja in tudi za električne valove, s katerimi se hočemo v naslednjem baviti.

(Dalje.)

ANTON MEDVED:

TRNOLJE.

3.

Odkar je slavni Arhimed
vesel zaklical ‚hevreka‘,
hvaležen boštvom daroval
obilo hekatomb goved,
odtlej se tresejo še zdaj
vsi biki, voli, kadarkoli
iznajde kdo kak nauk nov.

Vi vsi, ki vzeli ste patent,
da smete peti, pisati,
izdajati vse vrste knjig,
med sabo se hvalisati —
ne tresete se nič, videč,
da vstaja tu in tam talent,
ki ni mu mari vaš patent,
ki bode živel dlje od vas?

KSAVER MEŠKO:

LASTOVKAM NAPROTI.

POTOPISNE ČRTICE.

V.

Na „Wurmbrandu“.

Wurmbrand je stal pripravljen in je čakal. Bil je lep dan, poln solnca in topel dovolj. Morje se je zibalo nalahko in se je lesketalo, da se je zdelo kakor velikansko ogledalo, ki se odbijajo v njem solnčni žarki. Popotnikov je bilo vrlo mnogo „Wurmbrand“ je ob tem času, v začetku aprila, vedno poln.

Takoj ob prihodu na parnik sem srečal na krovu postarnega gospoda, skrbno obritega, le ob ušesih je imel malo belo meliranih brčic. Oblečen ni bil posebno elegantno. Ko sva šla drug mimo drugega, me je gledal nekako čudno in se je smehljaj. Bil sem malo v zadregi. — Kdo je in kaj? Ali je duhovnik, ki potuje v civilni obleki? A v tem slučaju ga ne pozdravim, ker duhovnika v civilu ne pozdravim iz principa. Ali pa je kak pastor?

Razmišljal nisem dolgo. Pridružil se mi je kmalu duhovnik srednjih let, prijaznega lica in finega vedenja. Kartica njegova je slovela: Jules Richard, Aumônier du Pensionat des Religieuses de N. D. de Lyon. Via Alice, Triest. — Povedal mi je, da je rodom iz Burgunda. Razkazoval mi je s Francozu lastno ljubeznivostjo znamenitejše kraje na obrežju. Akvileje ni bilo mogoče videti jasno. Na obzorju so plavale nad morjem megle; bilo je, kakor bi se kadilo valovje, razorano od parnikov in ribiških čolnov, ali kakor bi nevidna roka sipala na vodovje srebrn prah.

Pri obedu je nama z gospodom Richardom pokazal kamerier sedeža ob stranski mizici ravno poleg gospoda, ki sem ga

omenil zgoraj. Zapletli smo se takoj v pogovor. Gospod je menil: „Ne vem, kam vas naj vtaknem po vaši obleki.“ — „Slovenec sem s Koroškega.“ — Po nekaterih opazkah pravi: „Jaz pa sem dvorni svètnik Benndorf.“ — Moral sem se nasmejati: imel sem ga za pastorka ali za malo zanemarjenega župnika.

Gospod svetnik se je peljal v Splet v zadevi zidave novega muzeja, ker sedanji provizorični ne zadostuje za vedno se množeče izkopine. Za gospoda ravnatelja monsignora Bulića je bil ves navdušen. Hvalil je njegovo krepko voljo in prožnost njegovega duha, ki si ve pomagati v vseh sitnostih in zagatah.

Kakor mi piše monsignor Bulić, je gospod svetnik protestant, „a prijatelj dobar“. Vsekakor je bil prav ljubezniv. Vedno je dajal prednost nama z g. Richardom, češ: „Prima la chiesa e poi il mondo.“

Govorili smo tudi o sv. Hieronimu, ki ki bi naj bil Dalmatinec. G. svètnik je navedel tudi oni znani stavek, ki je pripomogel sv. Hieronimu v nebesa, ko je prosil Gospoda: „Parce mihi, Domine, quia Dalmata sum.“ Sicer pa ni bil prepričan, da je bil Hieronim res Dalmatinec.

V družbi svètnikovi je bil stavbenik Kirstein z Dunaja, ki bo zidal muzej. Ta je bil posebno navdušen za solinske razvaline in jih je povzdigoval nad rimske izkopine, čemur pa ni pritrdil niti gospod svètnik, ki je kot ravnatelj arheološkega zavoda dunajskega in nadzornik državnih muzejev gotovo vnet za Solin.

Razen nas sta sedela pri mizi še precej mlada, a preveč bujna dama in gospod, pač njen soprog. Kam naj vvrstim tega, sam nisem vedel. Ali je bil mož, ki je izredno

veliko mislil in delal v življenju, ali pa je vžival čez mero. Zdelo se mi je, da je častnik

dvorni svètnik: „Ali ni res, milostna, da so piščanci slabo pečeni?“

KOZAKI SE VOZIJO NA SIBIRSKI ŽELEZNICI.

v civilu, in zato bi se odločil brž lažje za zadnje. — Govorila nista mnogo ne med seboj in tudi z nami ne. Le enkrat je omenil

„Mhin“ —, je menila dama malomarno, in je skomizgnila z ramami, ne da bi se ozrla po prašavcu.

Malo pozneje je dela poltiho soprogu: „Dobro so pečeni.“ — Ker sem sedel tik nje, sem to slišal. Ali je slišal tudi gospod svètnik, ne vem. A če je, se ni čutil, upam, bogve kako nesrečnega zaradi te precej ne-taktne korbice — a saj je bil menda le roč od korbice, kaj?

VI.

Pulj.

V Pulju stoji „Wurmbrand“ le pol ure. Tako ni bilo mogoče videti zdaj drugega kakor v naglici amfiteater, ki pa je vplival name bolj iz daljave, kakor pa ko sem stal tik pred njim. Pri povratku si je oddihaval „Sultan“ skoro tri ure, časa dovolj, da se pogledajo največje puljske zanimivosti.

Priznavam, da je moderni Pulj gotovo zanimivo in lepo mesto. Kakor pri vseh južnih mestih očara popotnika bolj pogled oddaleč, z morja, kakor pa notranjost sama. Ta ne nudi mnogo, vsaj onemu ne, ki se ne zanima za arzenale in vojašnice.

Mene to ni zanimalo, in komaj sem se ozrl nekaterekrat na velike „doke“.

Zgodovino sem ljubil že od nekdanj. V gimnazijah sem jo imel tako rad, kakor sem sovražil iz duše matematiko. Zato me zanimajo vedno in povsod zgodovinska tla, in veselim se vsakokrat, ko stopim na tak znamenit košček zemlje.

Razveselil sem se tudi zdaj, ko sem zagledal iz daljave sivkastobelo zidovje amfiteatrsko. Kakor bi jo čarala dobra povodna vila iz modrih valov, je vstajala pred menoj Pietas Julia, sezidana med 44. in 27. l. pr. Kr. Bila je znamenita rimska luka in priljubljeno bivališče oziroma letovišče rimskih imperatorjev, najodličnejših plemenitaških rodbin rimskih, n. pr. Klavdijev, Flavijev, Sergijev i. dr. in znamenitih oboževanih rimskih krasotic, n. pr. Antonije, občudovane in občudovanja vredne hčerke Mark Antonove, in Antonije, vdove Druzove.

Po zadnji je hrepenel, kakor znano, Kaligula. In kdo ve, ali ne bi imela vladarska doba tega nesrečneža drugačnega lica, če bi mu stala ob strani močna in plemenita

žena! Sin Germanika, moža velikega po duhu in srcu, oboževanega od vojaštva in ljudstva, ljubljenega od Rimljanov in podjarmljenih narodov, in Agripine, ponosne res, sicer pa gotovo ene najplemenitejših in najboljših žen, kar jih je imel kdaj Rim, je bil vzgojen gotovo izvrstno. Že od nežne mladosti je bil Kaj Cezar, s priimkom „Kaligula“ — od vojaških šolnjev — ljubljenec legij, med katerimi je rasel. Z nepopisnim veseljem so ga pozdravile legije in narodi, ko je prevzel vladarstvo po Tiberiju, ki ga je zadušil z blazinami Makron, njegov ljubljenec in zapnik, dne 16. sušca 37. Tiberij je gazil v krvi do kolena, vse je trepetalo po širni državi. A v Kajju so videli svetlo zvezdo, ki je naznanjala dan po strašni noči. Kakor nova pomlad je zavelo po Italiji in po širnem cesarstvu, pomlad polna upanja, nasičena z radostjo. Vse si je oddehnilo. Kaligulov vrstnik, judovski zgodovinar in modroslovec Filon piše o nastopu njegove vlade: „Od izhoda do zahoda je bila sama radost. Zdelo se je, da slavijo Italija in Rim, Evropa in Azija nepretrgano najradostnejši praznik. V vseh mestih je bilo polno oltarjev, belooblečenih devic, iger, koncertov.“

Nikoli se menda ni pričakovalo več od vladarja ob njegovem nastopu, in nikoli ni varal nobeden tako kruto upanja, ki se je stavilo vanj! Ko mu je odgovoril preprost galijski črevljar na vprašanje: „Ali veš, kdo sem jaz?“ smeje: „Norec vseh norcev“, mu je povedal pač največjo resnico, kar je je slišal kdaj ta blaznež. Če bi bil pristavil še: „Krvnik vseh krvnikov“ — bi ga bil označil še boljše . . .

A mogoče, ko bi imel ženo, ki bi ga vedela voditi — ne bi bil zašel na ta pota. Mogoče pravim; ker če pomislimo, da se je pričela blaznost najbrž že, ko je moril Tiberij njegovo mater in brate, in je on sam trepetal za življenje dan na dan, ne bi bila morda najmočnejša žena dovolj močna ob njegovi strani. Saj je padla tudi plemenita Antonija, stara mati njegova; ko ga je svarila v ljubezni — dal ji je strupa . . . In ta nestvor človeka je molil svet za Boga,

poklekali so predenj tudi tukaj v Pulju in ga molili . . . O Rimljani, ponosni nekdanj kakor bogovi in neupogljivi kakor marmor, najhujše ni bilo, da se je dozdeval blaznež sam sebi Bog, najbolj grozno je bilo, da ste pripoznavali to božanstvo. Globoko ste padli . . .

A proč s temi temnimi podobami! Glej, že smo skoro ob molu. Na Korsu pred nami stoji obširna vojašnica. Za rimske dôle je bilo tukaj svetišče Venerino. Kristjani so postavili na njegovem mestu ženski samostan. Pač čudno nasprotje! Nehote sem se spomnil pri tem razvalin palače Flavijske v Rimu, nekdanj tudi dom najrazkošnejšega vživanja in najdivjevših bakanalov — zdaj ženski samostan.

Ali ne tiči v tem morda preišljen čin usode? — Kjer so se obhajale nekdanj razuzdane bakanalije in divje orgije, kroté dolga stoletja v spokornosti svoja telesa od sveta ločene, svetnemu veselju odmrle device.

Petje in smeh sta zvenela tod za rimske dôle, razposajene, nebrzdane pesmi so se mešale z vekovečnim spevom morskim. In potem — stoletja in stoletja nemi zidovi, da se je čudilo morje ti resnobi, temu tihemu miru. V zidovih samih pa so se glasile vdane molitve vdanih src; zvoki slovesnih psalmov so trepetali v kapelici Brezmadežne in po dolgih koridorih. Slovesne besede so bile to, globoke, pretresujoče dušo s čudovito močjo, slično moči bučečega morja, ki pretresa dušo do dna in jo polni z neznano, napol grozno napol sladko razkošnostjo . . .

Kje si, Afrodita? Glej, nikjer več njenega kipa, nikjer sledu njenega kulta. Vsepovsod kipi, slike Device najčistejše — povsod: ob težkih hrastovih vratih, tvorečih močan jez med šumnim svetom in tihim mirom samostanskim, na poltemnih ozkih hodnikih ob oglih, v kapelici, molčeči v mistični mračni tišini, v preprostih celicah, ki se zdé že same ob sebi odpoved, odkletev sveta, — na svetinjicah, visečih na rožljajočih molkih ob paseh Bogu posvečenih, Kristusu zaročenih . . .

Padla je Venera, umakniti se je morala, odbežati sramotno. Vsepovsod je zavladala

Najčistejša z belo obleko, z modrim pasom, z obličjem angelskonedolžnim, z očmi, polnimi nebeške ljubezni in velikega, nadzemskega usmiljenja.

Češčena, rožna Devica, pozdravljena iz globočine vdanih src! Lilija brez madeža, pozdravljena stotisočkrat . . .

Ob koncu 18. stoletja so pregnali nune. Samostan so predelali v artilerijsko vojašnico; pozneje so sezidali na tem mestu sedanjo veliko vojašnico. No, slabotne žene izženejo lahko, a Boga kristjanov ne preženó izlahka . . .

V mestu samem me je zanimalo dobro ohranjeno svetišče Avgustovo. Sezidano je bilo po mnenju nekaterih l. 19. pr. Kr., po drugih l. 8. p. Kr. To se zdi pač verjetnejše, saj je vladal tedaj Avgust „Srečni“ mirno in milo, ker je odstranil že poprej vse, ki se jih je bal. Postavili so Puljčani ta tempelj Avgustu v zahvalo, da je povzdignil Pulj v glavno mesto Istrije.

Majhen je ta tempelj: 8¹/₂ m visok, 9¹/₂ m širok. Krasno je pročelje s šestimi korintskimi stebri v visokosti 7 m. Okoli in okoli je razvrščeno polno starinskih spomenikov, kipov itd. Napisi so ohranjeni deloma prav dobro.

Svetišče samo priča, da templji Rimljanom niso bili isto, kar so nam naše cerkve; sicer tako malo svetišče pač ne bi imelo pravega pomena, posebno če pomislimo, da so bili v mestu le trije templji. V bizantinski dôle so ga posvetili v cerkev. Benečani so hranili v njem žito. Vobče so se kazali Benečani v tujini povsod barbare. Opustošili so vso Istro in Dalmacijo, amfiteater puljski so menili podreti in porabiti kamenje za druge stavbe. Nasprotoval je v vsem senatu le en mož, kar je preznačilno za te kramarje.

Tik poleg je stal tempelj Dianin. Dandanes zborujejo tam mestni očetje puljski. Na zadnji strani mestne hiše se vidijo še okraski nekdanjega svetišča.

Znamenit je svod Sergijev. Posvečen je bil trem Sergijem: Luciju Sergiju Lepidu, tribunu XXIX. legije, in njegovima sinovoma Luciju Sergiju in Kneju Sergiju. Postavila je

ta svod Salvija Postuma, soproga Sergija Lepida, ko se je vračal zmagovalec iz boja z Iliri. Po bitki pri Akciju (2. sept. 31. pr. Kr.) so XXIX. legijo razpustili. Ta svod mora biti postavljen potemtakem v 30. letih pr. Kr. in je najstarejši rimski spomenik v Pulju.

Sergiji so igrali tudi pozneje v Pulju važno vlogo. A ljudstvo so stiskali neusmiljeno. Pa prišel je tudi zanje dan plačila. Na Veliki petek l. 1271. je pomorilo razjarjeno ljudstvo vso obitelj v cerkvi sv. Štefana, ki je dandanes zasebna hiša. Le enemu se je posrečilo uiti v cerkev sv. Frančiška in se tako rešiti. Njegovi potomci so se povzpeli spet do ugleda in moči. A ker so hrepeneli neprestano po premoči in so spletkarili venomer, so jih pregnali Benečani za vedno iz Pulja. Če niso že izumrli, živé nekateri še sedaj v deželi prekucuhov in anarhistov v Italiji. —

Najznamenitejše, kar ima Pulj, je brez dvoma amfiteater. Kdo ga je sezidal? Nekateri trdé, da Vespazian, drugi da njegova favoritka Julija Cenis. A če ga je ta, ga je seveda z milijoni Vespazianovimi. Tretji so spet mnenja, da so ga postavili meščani puljski.

To je sicer navsezadnje vseeno, zame vsaj. Zanima pa me, da je šel resni in strogi Vespazian še na svoja stara leta v sužnost bivše sužnje Julije Cenis. Stala je ta sužnost starega imperatorja precejšnje vsote. In čudno, za te mu brž ni bilo žal, dasi je sicer rad skoparil.

Sicer pa mu moramo biti tudi v tem pravični: Lakomnež ni bil, Afrike, kjer je bil namestnik, ni izžemal. Upravljal jo je pravično, zato je vžival ugled. Da je hranil in varčeval pozneje na prestolu, je umevno in je bilo potrebno po blazni zapravljenosti prejšnjih imperatorjev. Da ni bil skopuh v vsakdanjem pomenu besede, pričajo velikanske stavbe v Rimu, n. pr. Tempelj miru, poprava Kapitola, Kolosej, ogromni vodovodi. A sicer je bil resen in trd mož, otrdel v delu, saj se je z delom, seveda tudi s pomočjo drugih, n. pr. matere, Narcisa, sina Tita, Berenike in drugih vplivnih mož in

žen povzpél od nizkega rodu do vsemogočnega imperatorja.

A v Pulju ga je minila ob krasni Juliji vsa trdost. Tukaj ni bil več vsemogočni vladar, bil je pokoren sluga. Ni bil mož iz železa, nepremagljiv vojskovodja: mehak je bil kakor vosek, z neprecenljivimi darovi je kupoval urice sladke ljubezni.

Tukaj v gledališču sta sedela pač čestokrat drug ob drugem. Spodaj je šumelo morje, šumelo je v gledališču.

A hipoma molk. V areno stopijo gladiatorji, velike, mišičaste postave. Postoje sredi arene in se poklonijo imperatorju: „Ave, Caesar, morituri te salutant“ . . .

Boj se prične; drug pada za drugim; kri rdeči rumeni pesek. V ljudstvu se zbuja strast, zver dviga glavo ob pogledu in vonju krvi. Po gledališču vrši in buči, da se ne sliši več šumenje morskih valov.

Drug pada za drugim . . . „Smrt!“ Milosti to ljudstvo ne pozna. Še dva se borita. Hud boj je, na življenje in smrt. — „Ti ali jaz!“ — Vesta, da je le ta pot pred njima. A nekdanja sta si bila prijatelja, pobratima. Na severu sta ju rodili materi v enem selu. Isti jezik sta govorila od mladosti. Mehki in sladki so zvoki onega jezika. Še preteklo noč sta se pogovarjala v njem in sta se spominjala s hrepenenjem domovine. A ne vidita je nikoli več . . . „Udari! Ti ali jaz!“ — Pozneje sta stala v boju ramo ob rami. A vjeli so ju. In zdaj sta v zabavo ljudstvu, ki je vzelo prostost njuni domovini. Hoče še njuno življenje . . . „Ti ali jaz . . . kmalu bo konec.“

Zdaj pade eden. Njegove oči se vpro v zmagovalca. Prosijo in poslavljajo se. Nič sovraštva ni v njih . . . „Odpuščam ti Ti si nedolžen . . . Če vidiš morda še kdaj domovino, pozdravi jo tudi od mene, nepozabno, vdano ljubljeno. Nevesta me čaka doma, Slavina, pozdravi tudi njo, nepozabno, vedno ljubljeno . . .“

Zmagovalec mu položi nogo na prsi. Trepeta mu noga, drhti mu ves močni život . . . „Nestvo ima doma, moj pobratim je bil — in jaz ga naj umorim?“ Dvigne oči k impe-

ratorju, k ljudstvu . . . „Milost?“ — Tudi njegove oči prosijo — „Smrt!“ kriči ljudstvo, omamljeno od pogleda na kadečo se kri . . . Klasični obraz Julijin je blede. Pogleda po strani imperatorja. A obraz vsemogočnega je strog in mrzel. In Julija zamolči prošnjo, ki ji je trepetala že na kipečih ustecah. Imperator dá znamenje s palcem . . . Smrt . . . „A doma ima nevesto in moj pobratim je bil . . .“ Zabliska meč, kri pordeči pesek, ljudstvo besni v divji radosti . . .

In spet tiho. V areno stopi truma vjetih mož, žen, mladeničev, devic. Napol otroci so še nekatere. Mirno stopajo v areno, brez strahu na licih, brez groze v očeh. Lica so zardela od vznesenosti, oči polne vdanosti.

Ljudstvo kriči v divji jezi. Poznajo jih: pristaši Galilejca so.

A jetniki, posvečeni smrti, stoje mirno v areni, pričakujoč divjih zveri. Ne menijo se ne za imperatorja, ne za božanstveno Julijo, ne za tisočeroglavo množico . . . Ob strani se oglase jezni glasovi levovi. Izpustili so ga ravnokar, stoji še ob vratih, maha z repom in opazuje z lokavim očesom trumo sredi arene.

Kristjani poklekajo. Oči in roke dvigajo proti nebu.

„Ave, Christe victor!“

Množica besni glasneje. „Smrt jim!“ — Na trdo lice imperatorjevo leže senca znova. Nihče ne kliče: „Ave, Caesar“ . . . A takoj se nasmehlja z nasmehom, polnim neskončnega zaničevanja. — Christus victor? — Ta Galilejec s svojimi ribiči? Čudno, da se najdejo vobče še ljudje, ki verujejo vanj. Saj jih je iztrebil vendar Neron toliko! A še živé. Iztrebiti jih z ognjem in mečem? Ni vredno: Blazneži so.

Christus victor? Smešno! Mir je v vsi širni državi. Legije so zvesto vdane. Judje, ljudstvo najžilavejšega odpora, slično Punijcem v obupni samoobrambi, so strti. Sicer povsod mir. Neizmerna je rimska moč, klanja se ji ves svet. In to moč naj premaga reven Galilejec? Christus victor? Nikoli!

Čez vse obličje imperatorjevo je razlito veliko zaničevanje.

Ljudstvo divja. V areni pa umirajo kristjani vdano, brez strahu in brez tožbá. Ne eden ne prosi milosti, ne trepeta ne eden.

Julija sloni ob balustradi in razmišlja z nemirom v srcu. Kaj daje pač tako čudovito moč tem nežnim devicam, da umirajo tako junaško, z nasmehom blaženstva na mehkih ustecah? In ti mladeniči z apolskimi obrazi, otroci še malone, glej, kako jim plamte oči od vznesenega hrepenenja! Kam hrepenijo, po čem?

„Ave, Christe victor!“ — Čuj, kako ga pozdravljajo vdano in kako veselo! Ali hrepene po njem? In kdo je ta, ki mu bije naproti toliko src, polnih hrepenenja in polnih ljubezni? Ali je večji, močnejši kakor oni, ki sedi ob nji in jo ljubi, oni, ki mu je pokoren ves svet, ki pa je sam pokoren nji? — A ta ljubezen, saj je ne osrečuje! Ljubezen onih pa, ki umirajo v areni pod kremplji in zobmi divjih živali, ljubezen do onega neznanega, kako pač mora biti sladka, ker jim navdaja srca s takim junaštvom, ker čara blažen nasmeh na ustnice, ko že umira oko od neznosnih bolečin za vekomaj . . .

Oči Julijine se širijo, strme v areno kakor na prikazni. V duši se ji bude čudovite sanje o neznanih svetovih, na srce pa ji lega tesnoba . . . Christus victor? Zmagovalec Kristus — ne Vespazian, vsemogočni, igrača njenih rok?

Julija razmišlja, sanjari Julija, zaničljivo se smehlja Vespazian. Blaznost!

A šel je svojo pot Vespazian, šla je Julija. O njuni slavi pričajo le ti nemi, mrzli zidovi, oglodani od zoba časa, poškodovani od človeških rok . . . Ob zidovju pak hodijo mimo množice, ki ne mislijo ne na Vespaziana, ne na Julijo, ki pa nosijo v mislih in v srcu ime in sliko Onega, ki je mislila z nemirom in z dvomi v srcu nanj Julija in se mu je smehljala zaničljivo Vespazian.

Christus victor!

Kakor pred leti v Koloseju v Rimu, sem čutil tudi med tem ogromnim kamenitim pasom velikanski prepad med poganstvom in krščanstvom. Vedno se mi zdi ne samo smešno, ampak naravnost znamenje neved-

nosti navdušenje nekaterih modernih za paganstvo kot za vero ljubezni in solnca. Ne — vera ljubezni ni bila, če se ne oziramo na meseno ljubezen, na uživanje. Vera solnca tudi ni bila; tudi ves oni solnčni kult Grkov je sličen le penam, svetlikajočim se v solnčnih žarkih. Nič so. Vere usmiljenja pa še celo ni bilo.

In zato je dobro, da je umrl veliki Pan in vsa njegova družina, in da je zmagal Kristus s svojo vero ljubezni in usmiljenja.

Če se je grešilo v cerkvi kdaj kaj zoper ljubezen in usmiljenje, so grešili poedinci, osebe, ljudje. Vera je na tem nedolžna. Kristus je oznanjal nauk ljubezni in usmiljenja in je bil tudi v dejanju Bog usmiljenja in ljubezni. In ne samo resnica te vere, ampak tudi njena ljubezen, usmiljenje njeno je premagalo svet.

Moje srce je bilo odprto vedno širom ljubezni in usmiljenju. Zato sem srečen in ponosen, da sem služabnik, dasi nevreden, Boga ljubezni in usmiljenja. Zato se oklepam z vsem srcem nauka usmiljenja in ljubezni in Njega, ki je oznanjeval ta veličastni nauk. Zato pozdravljen, Kristus, zmagovalec src, zmagovalec sveta. Ave, Christe victor...

VII.

Lošinj.

Lošinj mi je drag in ljub še izza prejšnjih let. In lastovke sem srečal v njem. Torej bi moral ostati tukaj, saj sem šel lastovkam naproti. A ni mi ugajalo. Ozlovoljile so me vedne italijanske demonstracije. Že na dan prihoda sem bil priča ene. Italijanski in posili italijanski meščani so demonstrirali pred okrajnim glavarstvom zoper novega župnika dr. Bonifačiča, ki je vrl Hrvat. V nedeljo nato je bil slovesno umeščen. Po maši so bile spet demonstracije na Rivi. Italijani so prisilili godbo pri promenadnem koncertu, da je igrala „Eviva, Istria italiana!“ Neki gospod iz Zagreba se je izrazil proti takemu početju nevoljno. Slučajno ga je slišal nekak Italijan, in takoj se je pričel dirindaj. Hrvata so hoteli vreči enostavno v morje. In kak

vrišč je bil! V teh južnih mestih ne demonstrirajo samo moške, ampak tudi žene in dekleta. In ko pričnó kričati te, pa res ni pomoči več. Sicer pa Italijani brž morajo kričati in demonstrirati, kakor mora kričati pri nas pijan kmetski fant. Sicer ne bi vedeli ljudje, da se ga je našel in da ima pogum in moči dovolj za stotero sovražnikov.

„Če je tako“, sem mislil ob barbarskem ponašanju naroda z ‚zavito kulturo‘, „pa pojdemo! Svet je velik, lepo je tudi drugod.“

Pospravil sem svoje malenkosti in sem odrinil še isti večer iz Lošinja. Kakor sem slišal pri povratku, ko sem se mudil v Lošnju več dni, je odšlo po teh dogodkih tudi več drugih letovičarjev. Čemu se pač vsiljevati, če se vedejo tako proti tujcem, ki puščajo lepe vsote na otoku!

VIII.

Na „Panoniji“.

Odpeljal sem se s „Panonijo“, lepim modernim parnikom „Ogrsko-hrvaške parobrodne družbe“. Vobče mi ugajajo parniki te družbe bolj, kakor „Lloydovi“, ker so modernejši.

Moj cilj je bil Zader, znan po nemiškutarski vladi in dobrem maraskinu. Tega sem pokusil slučajno drugi dan popoldne; o prvi sem slišal že na ladji, a kar sem slišal, me ni veselilo in me ni navdušilo bolj za dalmatinsko vlado, kakor sem bil vnet zanjo do tedaj, in to je bore malo.

V moji bližini sta pričela govoriti dva sopotnika iz dolgega časa. Eden, mlad gospod, je omenil, da je nastavljen pri namestništvu v Zadru, na kar je menil drugi: „A kako to, da ne sprejema dalmatinska vlada nemških dopisov? Jaz sem vposlal nekoč nemško vlogo, a so mi jo vrnili, češ, naj jo vložim v italijanskem, hrvaškem ali srbskem jeziku.“

„Zdaj je že boljše“, je menil vladni mož, pač rojen Nemeč, kakor se je videlo iz izgovora.

„Zdaj se sprejemajo tudi nemške.“

„Torej bo prodrla sčasoma nemščina?“
„Gotovo.“

„Ne boš, Jaka!“ sem mislil. „Toliko moči bodo dalmatinski sokoli že še imeli, da se obranijo nemške vsiljivosti.“

Večer je bil krasan. Nebo čisto kakor oko nedolžne deklice. Zvezde so gorele kakor daljni plameni, ki v komaj čutnem pišu zadrhtijo zdajzdaj, a goré takoj spet mirno in pokojno. Mirno je bilo tudi morje, gladko kakor ogledalo. Z ladje je lil dolg širok pas tja čez mirno temnomodro plan. V daljavi se je ožil; še tam dalje je bilo zagrnjeno vse v črni pajčolan. Ob ladji so blesteli valovi; zdelo se je, da se peljemo po tekočem srebru. Ali pa plavajo nevidne morske deklice z nami in se blesti njihov diamantni nakit?

Na obrežju je gorela tuintam luč. Gorela je mirno, kakor bi zrlo veliko svetlo oko začudeno sem na morje, na veliki nestvor, ki hiti čez valove in se ogleduje tudi z velikim svetlim očesom na vse strani...

Glej, tam je spet svetlo vse ozračje od zemlje do neba! Ni povsem svetlo, le napol, kakor bi gorel kje spodaj velik plamen. Plamen se ne vidi, a odsvit sega od zemlje do neba. Mesto leži pač tam — razsvetljeno je vse, zato se blesti ozračje nad njim.

Začelo je prihajati hladno. Oči so mi postajale težke, zanimanje je ponehavalo. Kabina je pripravljena: Pojdimo spat!

Lahko noč, dražestna bralka! Sanjajte kaj lepega! Da se peljete v srebrni ladji ali v diamantni školjki, ki je vprežen pred njo bajen snežnobel labod, v deveto deželo, kjer je večna pomlad, večna mladost, večna ljubezen, večna sreča. Sanjate kdaj o oni deželi? — Če jaz? Gotovo čestokrat. A največkrat z odprtimi očmi...

IX.

Zader.

Parnik je plul počasneje, kar me je zbudilo. Pokukal sem skozi okno: Luči na molu zadrskem so bile že blizu. Na vrata je potrkal kamerier. „Hvala, že bdim.“

Prišli so postreščki. — „Kam?“ — „V najbližji hotel.“ — „Ta je ‚Vapore‘.“ — „Meni je vseeno. Da pridem le kmalu k pokoju. Zaspan sem.“

V „Hotelu al Vapore“ je bilo treba zvoniti opetovano. Ko je prilomastil sluga, sta se pričela s postreščkom koj prepirati. — „Kaj zvonite toliko? Vse goste predramite.“ — „Kaj pa ne pridete? Ste spali?“ — „Kaj spal! A prišel je s parnika že en gospod pred vama; temu sem moral odkazati sobo... Kaj torej zvonite in razbijate?“

„Le kričita, gospoda, zbudita vsaj še one goste, ki jih še ni zvonec spravil pokonci!“

To ju je umirilo nekoliko. Zlovoljni, mršavi sluga mi je odkazal sobo in je menil: „Cipelice pa izvolite dejati pred duri!“

„Hvala, gospodin!“ — Morda je mislil, da prenočujem prvopot v hotelu.

Miru ni bilo do jutra. Bila je noč od nedelje do ponedeljka. Vsak hip je prišlo mimo par veselih ponočnjakov, ki so peli, kakor bi bili sami v mestu. Da hočejo drugi ljudje spati ob času, ko oni hodijo po beznicah, jim seveda ni prišlo na um.

Dasi mi je sluga zabičal tako skrbno, naj denem cipele pred duri, zjutraj vendar niso bile osnažene. In hoditi po svetu in po mestu z neosnaženimi šolnji, ne spada ravno k prijetnostim življenja, tudi k prijetnostim popotovanja ne.

Poklical sem slugo. — „Kaj pa mi niste osnažili cipel?“ — „Saj sem jih obrisal.“ — „Obrisali? Pojdite se solit! Maševat pojdem, a z rjavimi in oglodanimi šolnji ne grem.“ — „Pa jih osnažim.“

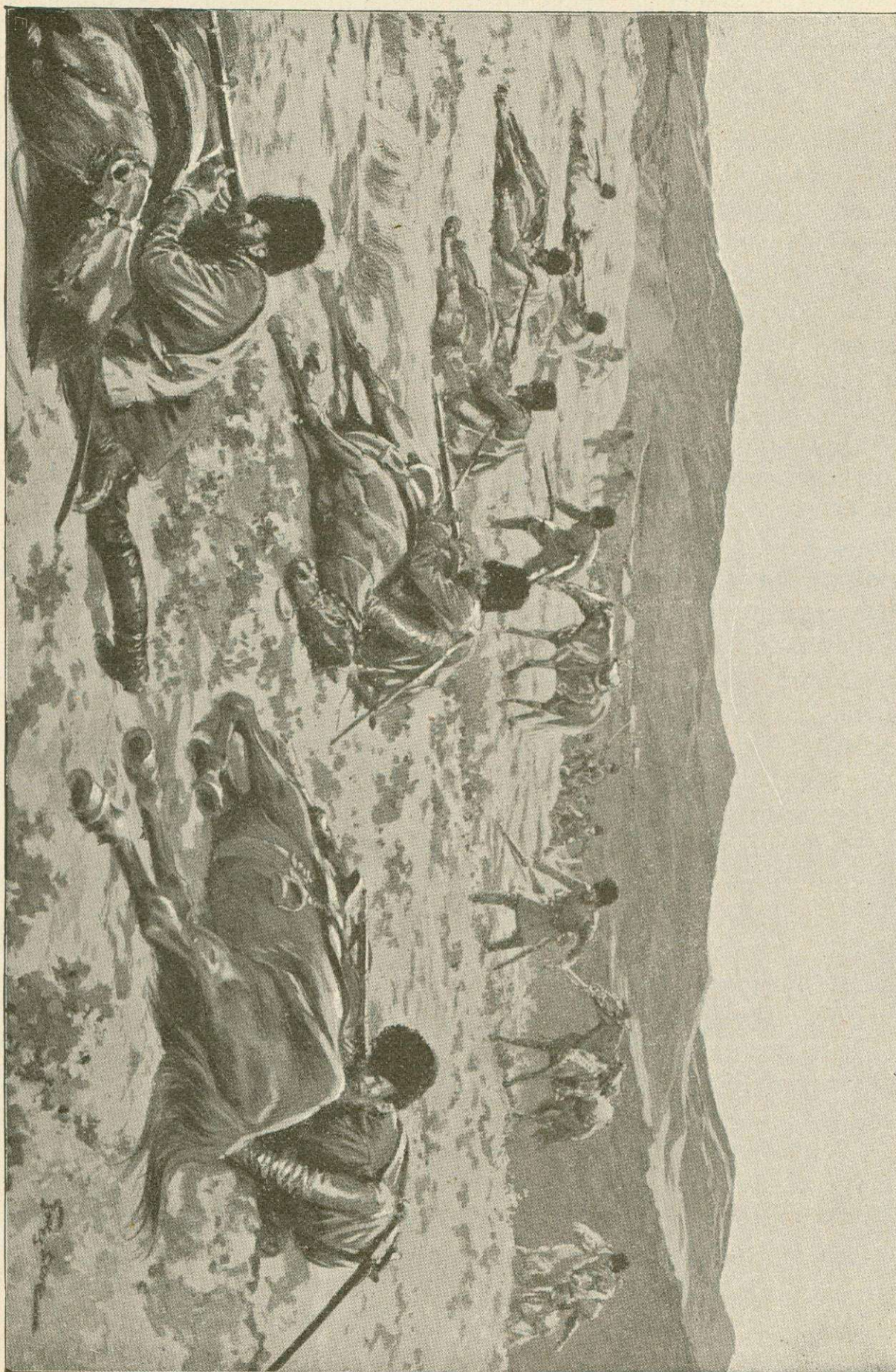
Odjadral je z njimi, a čez nekaj časa se je vrnil skoro s prav takimi, s kakršnimi je odšel.

„Menim, da bo zdaj dobro.“ — „V imenu božjem“ — sem se vdal. A mislil sem s tiho zavistjo na Liburnce, katerih glavno mesto je stalo tukaj že v X. stoletju pred Kristusom. Ti pač niso imeli naših ne posebno krasnih cipel, torej jih tudi ni bilo treba snažiti in ne hoditi z neosnaženimi po mestu.

Takoj poleg hotela je cerkev sv. Hrizona. Prostrana je, lepa, solnčna.

„Ste li Hrvat?“ — me nagovori kanonik.
„Ne, gospod, Slovenec.“

KOZAKI V BOJU.

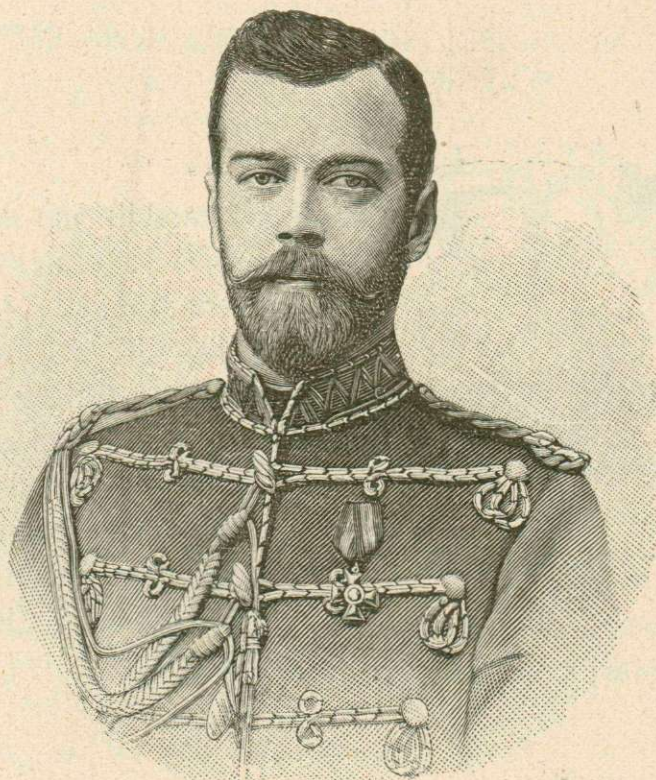

Po zajutru sem se šetal na molu. Naproti sta mi prišla frančiškan in kanonik srednje starosti, prijaznega, finega obraza. Pozdravim ju.

„Odkod?“
„S Koroškega. Ta in ta sem.“
„Poznate gospoda Einspielerja?“
„Poznam.“

Aleksandra, ruska carinja.

Ruski car Nikolaj II.

„Pozdravite mi ga! Dobra prijatelja sva; na Dunaju sva bila skupaj v državnem zboru. Jaz sem državni poslanec Perič. A kam greste?“

„Dalje po Dalmaciji in v Črno goro.“

„Lepa pot! Pa potujte srečno!“

Popoldne sem pripovedoval o tem srečanju gospodu nadzorniku Zavadlalu, bivšemu svojemu profesorju slovenščine v Celju. Ugajalo mu je posebno, da me je vprašal gospod kanonik, če sem Hrvat. — „Ali ste Hrvat? Ta pa je res lepa!“ je ponavljal parkrat in se smejal od srca. Spominjal sem se njegovega smeha v šoli, ko nam je pripovedoval o dveh slovenskih dijakih na Dunaju.

„Stara hiša“ — nam je pripovedoval, ko je hotel osmešiti kak neprimeren izraz v nalogah ali v govoru — „stara hiša“ si je izposodil od neumnega bruca denarja z zagotovitvijo, da mu ga vrne gotovo v treh tednih. Minili so trije tedni, a stara hiša ni vrnil ničesar. Trije tedni so se podvojili in

potrojili. Stara hiša je pač pridno kromal po Dunaju — študiral ni, ker je bil že prestar ali pa je študiral le „v prostih urah“ — denarja pa ni vrnil. Bruc je čakal s težkim srcem, a še težje mu je bilo ob misli, da bo moral staro hišo opominjati. Nekoč se srečata slučajno ob cerkvi sv. Štefana. Bruc zbere ves pogum in res opomni staro hišo s ponižnimi besedami na dolg, ter pristavi kakor v opravičenje: „Glejte, gospod, tako sem zidal na Vas, a Vi ste varali moje upanje!“ A stara hiša meni mirno: „Zidajte, gospod rojak, zidajte tako visoko, kakor sv. Štefana stolp, a ne prizidate gotovo nikoli nič.“

Prvikrat smo se smejali od srca tej povestici sami, pozneje pa — vsaj jaz — smehu gospoda profesorja. Tako izredno mi je ugajal vedno ta smeh, in ko se je smejal gospod nadzornik onemu originalnemu predstavljanju ob luki, sem se ga spominjal zopet in se nehote tudi zopet nasmehljaj . . .

(Dalje.)

J. K.:

NEKAJ O NAŠIH IMENIH.

RODBINSKI PRIIMKI IN KRAJEVNA IMENA NA SLOVENSKEM, NAPRAVLJENA IZ IMEN SVETNIKOV.

Pri vseh krščanskih narodih je veliko število krajevnih imen in rodbinskih priimkov narejenih iz imen priljubljenih svetnikov in svetnic; tako tudi pri Slovencih. V naslednjih vrsticah so sestavljena imena takih svetnikov po abecedi in za njimi navedena krajevna in rodbinska imena, kolikor jih je najti v „Koledarju družbe sv. Mohorja“.

Kratice:

D. = Dolenjsko.	Kr. = Kranjsko.
Kor. = Koroško.	Št. = Štajersko.
It. = Italija.	N. = Notranjsko.
G. = Gorenjsko.	Pr. = Primorsko.
Og. = Ogrsko.	

kr. i. = krajevno ime. — n. = nemški, -a, -o. stvn. = starovisokonemški. — r. pr. = rodbinski priimek. — lat. = latinski, -a, -o. — srvn. = srednjevisokonemški.

1. ABRAHAM (hebr. = oče množice) ali ABRAM (= vzvišeni oče):

a) krajevna imena: Abrami na Pr. — b) rodbinski priimki: Abraham na Kor., Abram na Pr., Abramič na Pr.

2. ADAM (hebr. = človek), tudi Edom:

a) kr. i.: Adamovše na Pr. — b) r. pr.: Adam, Pr. in Št.; Adamčič, D.; Adamič, G., D., Pr.; Adamec, Št.; Adamek, G.; Adamlje, G.; Adamus, Št.; Adamič, Št.; Adamovec, Pr.

3. AFRA (lat. = Afričanka): r. pr. Afrič.

4. AGATHE (grški = vrla, krepostna), sl. Agata, Ajta:

a) kr. i.: Sv. Agata v bujskem okraju na Pr. — b) r. pr.: Ajtič (= Agatin sin), Št.

5. AGNES (grški = čista), slov. Agneza, Neža:

a) kr. i.: Sv. Neža, Št. in Kr. — b) r. pr.: Nežič, Št.

6. ACHATIUS (lat. = podoben kamenu ahatu), sl. Ahac.

a) kr. i. — b) r. pr.: Ahec, D.; Ahačič, Pr., Št., D., G.; Ahac, Št., Kor.; Ahacevčič, D.; morda spadata sem tudi Ahčin, D., in Ahčan, G.? Ahacelj je n.

7. AIGIDIOS (grški = ki drži ščit), sl. Ilj, Tilj¹⁾, Tilen, vse po n. St. Ilgen; vplivalo je ime Eligius.

a) kr. i.: Št. Ilj in Št. Til na Št.; Št. Ilj na Kor. — b) rod. pr.: morda Ilec, D., Ilc, Št. = mali Ilj?

8. ALEXIOS (grški = branitelj), sl. Lekš, Aleš:

a) kr. i.: Adlešiči, Kr. (po g. I. Šašelju). — b) r. pr.: Aleško, Kor.; Aleševc in -ovec, G., Pr.; Lekšun, Št.; Aleš, G.; Aleksič, Št.; Lekše, Kor., Št., D.; Leks, Kor.; Oleško, Kor.; Adlešič, B. Kr.

9. AMBROSIOS (grški = nesmrten, neumrjoč), sl. Ambrož:

a) kr. i.: Ambrus, Kr.? — b) r. pr.: Ambrož, Št., Kor., N.; Ambruž in -uš, Kor, Št.; Amruš, Kor.; Amrež, Št.; Hambruš, Kor.; Ambrožič, Pr., D., G., Št.; morda tudi Ameršek, Št.? Brozič, Pr.

10. ANDREAS (grški = moški, hraber), sl. Andrej itd.:

a) kr. i.: Št. Andrež, Pr.; Št. Andraž, Št.; Štandroš, Kor.; Andrejc, Og.; Sv. Andrej, Kr, Št. i. dr. — b) r. pr.: Andrašič, Št.; Andrejc, Št.; Andreaš, Kor.; Andrejšek, Pr.; Andrejčič, Št.; Andre, D.; Andrej, Kor.; Andrejovec, Kor.; Andrešic, Kor.; Androja, -ojna, D.; Andrejna, Pr.; Andrejka, G.; Andrijašič, -ejašič, Pr.; Andrejak, D.; Anderlič, Št.

11. ANNA (hebr. = mila, dražestna), sl. Ana:

a) kr. i.: Sv. Ana, Št., Pr., Kr., Kor. — b) r. pr. —

¹⁾ Ljudstvo je imelo zadnji glasnik besede Šent — za prvi glasnik naslednje besede; iz Šent Ilj je naslalo Šen-Tilj.

12. ANTONIOS (grški = denarja vreden, po mnenju drugih lat.)

a) kr. i.: Št. Anton in Sv. Anton, Pr.; Sveti Anton, Št., Kr. — *b)* r. pr.: Anton, G.; Antonin, G.; Antonec, G.; Antonič, Pr., Kor., Št.; Antončič, D., N.; Antolič, Št.; Antolovič, Št. (po madžarski obliki Antal); Antolinc, Št.; Tonko, Št.; Tončič, Lj.; Tonija, Lj.; Tonič, Št.; Toni, D.

13. AUGUSTUS, AUGUSTINUS (latinski = vzvišen, presvetel, čestit):

a) kr. i. — *b)* r. pr.: Auguštin, Kor.; Avgustinčič, D.; Auguštinovič, Št.; Guštin, Pr. D., G.; Gustin, D.; Gustinčič, N., Pr.

14. BALTHASAR, BELČAZZAR (staroperz. = vladar svetlobe).

a) kr. i.: — *b)* r. pr.: Boltežar in Boljtežar, G.; Boljte, Bolte, D.

15. BARBARA (lat. = divja, tujka), sl. Barbara, Barba:

a) kr. i.: Sv. Barbara, Št. — *b)* r. pr.: Barborič, D.; Barbič, Št., Pr.

16. BENEDICTUS (lat. = blagoslovljenec), sl. Benedikt, Benko:

a) kr. i.: Sv. Benedikt, Št. — *b)* r. pr.: Benedik, Lj.; Benedičič, G.; Benedejčič, Pr.; Benko, Pr.; Benkovič, G.; Benčič, Pr.; Benčina, N.; Benedek, Benetek, D.; po metatezi: Bedenek, -ik, G.; Bedene, D.; morda tudi Benda, Št.?

17. BERNHARD (starovisokonem. = močan kot medved):

a) kr. i.: Bernardova, Pr. — *b)* r. pr.: Bernardič, Št.; Bernetič, Pernarčič, N.; Bernečič, Pr.

18. BLASIUS (lat. = ?) sl. Blaž(e):

a) kr. i.: Sv. Blaž, Pr. — *b)* r. pr.: Blažej, Št.; Blažič, D., G., Št.; Blažon, D.; Blažina, Pr.

19. BRICCIUS, BRICTIUS (lat. = ?)

Po mnenju M. Napotnika („Kres“, VI., 1886) so narejeni iz tega imena ti-le štajerski primki: Brčko, Brečko, Bračko, Bračič, Barčko. Tudi Čehi in Nemci imajo nekaj priimkov narejenih iz imena Briccius.

20. CHRISTIANUS (lat. = kristjan):

a) kr. i.: Kristanj vrh, Št.? — *b)* r. pr.: Krištan, Kor.; Kristan, G., Št.; Kristen, N.; Kristanec, G.; Kristančič, G.

21. CHRISTOPHOROS (grški = ki nosi Kristusa), sl. Krištof:

a) kr. i.: — *b)* r. pr.: Krištof, D.; Krištofič, Št., Pr.

22. CANTIANUS (lat. = ?) sl. Kancijan, Kocijan, Kocjan:

a) kr. i.: Škocijan, Pr., Kr.; Št. Kancijan, Kor. — *b)* r. pr.: Kacijan, Št.; Kocjan, G.; Kocijan, G.; Kocjanec in Kocijanec, G.; Kocijanc, Št.; Kocjančič in Kocijančič, N., G.; Cociancig, Cociancich, Pr. (z ital. pravopisom).

23. CLEMENS (lat. = mil, milosten):

a) kr. i.: Sv. Klemen, Kr. — *b)* r. pr.: Klemen, Kor.; Klemenec, N.; Klemenc, Lj.; Klemenčič, D., Pr.; Klemenak, Št.; morda spada semkaj tudi Klemše, Št.

24. DAMIANOS (grški = krotitelj), slov. Domjan, Domen, Tamjan.

a) kr. i. j Domajnc, Ogr. — *b)* r. pr.: Domajnko, Št.; Domianovič, G.

25. DANIEL (hebr. = Bog me sodi):

a) kr. i.: Št. Danijel, Kor.; Štanjel, Pr. — *b)* r. pr.: Daneu, Danev, Pr.; Dajnko, Št.?

26. DOMINICUS (lat. = gosposki; nedeljski):

a) kr. i.: — *b)* r. pr.: Dominko, Pr.; Dominkuš, Št.; Minkuš, Pr.

27. ELIAS (hebr. = čestilec Boga) slov. Elija, Ilija, Elijaš, Ilijaš:

a) kr. i.: — *b)* r. pr.: Ilijaš, Št.; Iljaž, -aš, Št.; Ilaš, D.; Ilesič, Št.; morda tudi Ilinčič, Pr.

28. ERHART (stvn. = trden v časti):

a) kr. i.: — *b)* r. pr.: Erhartič, Erhatič, Št.

29. ERASMOS (grški = ljubezniv): r. pr.: Oražem, N.; Oražen, Št., D.; Orožen, Št.; Orožim, Št.; Orož, Št.; Ražem, Pr.; Ražen, G.

30. FABIANUS (lat. = fižolar?):

a) kr. i.: — *b)* r. pr.: Fabijan, Fabjan, Lj.; Fabjančič, Lj.; Habijan, Habjan, G. Št.; Hab(i)-janič, Št.; Habinc, Št.; Habič, Št.; Hobjan, G.

31. FLORIANUS (lat. = cvetoč):

a) kr. i.: Št. Ferjan, Pr.; Sv. Florijan, Št.; — *b)* r. pr.: Florjanc, Št.; Flor(i)jančič, Št.; Flore, Flure, Št.; Flerin, G.; Ferjan, G.; Ferjančič, Pr., N.

32. FRANCISCUS (lat. = frankovski):

a) kr. i.: Sv. Frančišek, Št. — *b)* r. pr.: France, Št.; Frančič, D.; Franceljak, Št.

33. GABRIEL (hebr. = mož Božji):

a) kr. i.: — *b)* r. pr.: Gabriel, Gabrijel, D., Kor., G.; Gabrijelčič, Gabrijevčič, Pr.

34. GEORGIOS (grški = poljedelec), sl. Jurij:

a) kr. i.: Št. Jur, Št. Jurje in Sv. Juri na Kor.; Št. Juri, Sv. Juri in Šentjur na Št.; Št. Juri, Šenčur, Šentjur in Št. Jurje na Kr.; Juršinci, Št.; Jurešče, Kr. — *b)* r. pr.: Juri, Kor.; Jurec, Juric, Jurc, Kor.; Jurca, N.; Jurček, G.; Jurčič, D., Št., Jurjevčič, D.; Jurič, Pr., G., Kor.;

Juršič, Št.; Jurjaševič, Št.; Jurko, Jurka, Št.; Jurjovec, Št.; Jurjevec, G.; Jurjevič, Št., G.; Jurkovič, Št.; Jurša, Jurše, Št.; Jurinič, Št.; Juršek, Št.; Juretič, Št.; Jurovič, Št.; Jurač, Kor., Št.; Jurančič, Št. i. dr

35. GERTRUD (stvn. = ki zna čarati s kopjem), sl. Jedert, Jera:

a) kr. i.: Sv. Jedert, Št.; — *b)* r. pr.: Jerič, D., Og.; Jerčič, Pr.? Gerič, Og.

36. GOTTHART, GOTHARD (stvn. = močan v Bogu):

a) kr. i.: Št. Gotard, Kr.: — *b)* r. pr.

37. GREGORIOS (grški = bdeč, bedljiv), sl. Gregor, Gropa:

a) kr. i.: Sv. Gregor, Kr.; Gregorišče, Gregorci, Pr. — *b)* r. pr.: Grogec, G.; Gropa, G.; Gregorc, Gregorec, Št. G., D.; Gregurec, Og.; Gregorin, Pr., D.; Gregorn, Št.; Gregorič, Št., D., Pr.; Gregorčič, Pr., D.; Gregorinčič, D.; Gregorovič, Pr.; Gregorevčič, Št.; Gregorač, N.; Gregorš, G.; Gregec, G.; Gregorka, N., Grikoršnik, Kor.; Regoršek, Št.

38. HELENE (grški = baklja):

a) kr. i.: Sv. Helena, Kr., Št. Pr. — *b)* r. pr.: Jelinčič, Pr.; Helenec, Lj.

39. HERMAGORAS (grški = varuh trga), sl. Mohor:

a) kr. i.: Šent Mohor, Šmohor, Šmihor, Kor.; Mohori, Mohorini, Pr.; Mahorovec, Kr.; — *b)* r. pr.: Mihor, Kor.; Mihurko, Št.; Mohor, Kor.; Mohar, D., Kor.; Mohorko, Št.; Mohorč, Mohorič, G.; Mohorčič, Pr., N.; Mahorko, Št.; Mahor, Št.; Mahorčič, tudi z italij. pravopisom: Mahorcig, Pr.; morda tudi Mogolič, Magolič, Št., D.?

40. JAAKOB, JAKOB (hebr. = ki drži drugega za peto, t. j. mlajši izmed dvojčkov) sl. Jakop, -ob, Jaka:

a) kr. i.: Štjak, Pr.; Št. Jakob, Kor., Št., Kr.; Jakovica, Kr.; — *b)* r. pr.: Jakop, Št.; Jakob, Št.; Jakopič, Št. D.; Jakobič, Kor., Št.; Jakobčič, D.; Jakofčič, Pr.; Jakopec, Št.; Jakopin, D. N.; Jakopanc, Št.; Jakoš, D.; Jakič, D.; Jaklič, Št., D., N.; Jakša, — še, D.; Jakšič, D.; Jakolič, Št.; Jakšetič, Pr.; Jakončič, Pr.

41. IODOKOS (grški = ki drži puščice), sl. Jošt (po n. Jost, Jobst):

a) kr. i.: Sv. Jošt, Št., Kr.; — *b)* r. pr.: Jošt, Št., Kor.

42. JEHOCHANAN (hebr. = Bog je dal, dar Božji), polatinjeno JOANNES, sl. Janez, Ivan, Janko, itd.:

a) kr. i.: Št. Janž, Kor., Št. Kr.; Sv. Janez, Št.; Sv. Ivan, Kr., Pr.; Ivanjigrad, Pr., Ivanjci, Št.; Ivanjšovci, Št.; — *b)* r. pr.: Ivan, Kor.; Ivanec, Ivanc, D., Št.; Ivanek, Št.; Ivanež, D.; Ivanetič, Št., Ivančič, Pr., N., D., Št., Ivanič, Št., Og.; Ivanovič, Pr.; Ivanšič, Št.; Ivanšek, D.; Ivanoša, -uša, Št.; Ivanuš, Št.; Ivanošič, Št.; Janko, Št., Kor.; Jančko, Kor.; Jankovec, -ovic, N., Kor.; Jankovič, Št., N., G.; Janež D., N., Kor., Pr., Št.; Janeš, Kor.; Janežič, Kor., Št., G., Janšič, Kor.; Janšic, Kor.; Janžek, Št.; Janžekovič, Št., D.; Janžič, Št.; Janžic, Kor.; Janša, G., Kor., N.; po n. obliki Hans: Hanželič, Št.; Hanuš, Št.; Hanžur, Kor.; Hanželj, Št.; Hanžik, Kor.; Hanžic, -šic, Kor.; Anžič, D., G. Anžiček, D.

43. IRENAEUS (lat.) iz grškega EIRENAIOS (= miroljuben), sl. Jernej, Arnej, pozneje identificirano z imenom BARTOLMAI (sirsko-haldejski = Tolmajev sin):

a) kr. i.: Št. Jernej, Št., Kr., (tudi Št. Arnej); — *b)* r. pr.: Arnejc, tudi z n. pravopisom Arneiz, Kor.; Arnejčič, Arnečič, Št.; Jarnovič, Št.; Jernej, Kor.; Jernejec, Lj.; Jernéc, Št.; Jernejče, G.; Jernejčič, Pr.; Jernejšek, Št.

44. KANSBAR (perz. = zakladnik) po svetem pismu KASPAR, sl. Gašper:

a) kr. i.: — *b)* r. pr.: Gašpar, Št.; Gašperič, Gasparič, Št.; Gasperčič, Pr.; Gašpersič, G., D.; Gašperc, ljublj. okol.; Gašperček, ljublj. okol.; Gašparovič, Št.; Gašperlin, G. (iz n. oblike Kasperl); ital. oz. furlanske pa so oblike Gašparin, Gašperin na Pr., G., N., Gašparut, D. in Gaspari, Št.

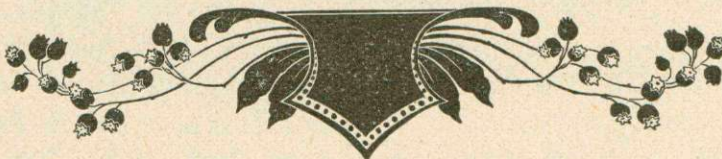
45. KATHARINE (grški = čista) sl. Katarina, Katra:

a) kr. i.: Sv. Katarina, Kr., Kor.; Katarina, Pr. — *b)* r. pr.: Katrašnik, G.? Trinko, It.?

46. KUNIGUNDE (stvn. = ki se bori za svojo zadrugo ali rodbino):

a) kr. i.: Sv. Kungota, Sv. Kuntara, Sveta Kunigunda, Št. — *b)* r. pr.: Kuntič = Kuntotin sin, Št.; Kuntarič, D.; Kuntara, Lj.?

(Konec.)

Julij Cezar. Žaloigra v petih dejanjih. Spisal William Shakespeare. Poslovenil Oton Zupančič. „Salonska knjižnica.“ Šesti zvezek. V Gorici. Tiskala in založila „Goriška tiskarna“ A. Gabršček. — Prevod izborne tragedije največjega dramatika nam je dobro došel. O „Juliju Cezarju“ govoriti bi bilo odveč: Postal je last vsega svetovnega slovstva. Prevajatelj je izpolnil le občutno vrzel v naši književnosti, ko nam je prevel to slavno dramo. Prevod sam je gladek in se čita jako dobro; z originalom ga nismo primerjali. Želimo, da bi gospod prevajatelj iz Shakespearejevih del izbral še več boljših iger. Gotovo se po njih naš glediški repertoar bolj povzdigne, kakor po slabih izdelkih, ki jih ljubi vsakdanja lahkomišljenost.

Borisov: V zarji mladosti. Zbirka pesmic in povestic za šolsko mladino. V Kamniku 1904. Natisnil in založil A. Slatnar. Mala 16⁰. Str. 80. — Enaintrideset prijetnih pesmic je v tej zbirčici. Vzporejene so po letnih časih in opevajo dogodke, ki zanimajo mladino. Druga polovica pa obsega šest kratkih povestic iz otroškega življenja. Oblika je jako lična.

V medenih dneh. Veseloigra v enem dejanju. Spisal Friderik Gustav Triesch. („Talijska“ 16.) Goriška Tiskarna A. Gabršček. Mala 16⁰. Str. 52. Cena K 1.40. — Ta burka spada pač med najplitvejše gledališko blago. Priletel ženin in mlada nevesta sta ji junaka. Ženski značaj je silno pretiran, poljubov kar dežuje „en gros“ in ves dovtip je v tem, da je „on“ v hotelu silno zaspan, „ona“ pa silno razbrzdana. Zadnji dramatični efekt je ta, da „on“ na pozorišču zasmrči, „ona“ se pa resignirano vda v to usodo.

Nemško-slovenska sodno-zdravniška terminologija. Sestavil dr. Al. Homan, deželni okrožni zdravnik v Radečah. V Ljubljani, 1904. Tiskal in založil Dragotin Hribar. — Ne le znanstveni, ampak prav praktični potrebi je ugodil gospod pisatelj s to jako pripravno knjižico. Ker je neobhodno potrebno, da se med slovenskim ljudstvom tudi slovensko uraduje,

morajo tudi zdravniki narekovati slovenske zapisnike. To je pa bilo silno težavno, ker nismo imeli slovenske zdravniške terminologije. Posamezni zdravniki so si sami prikrajali slovenske izraze. Dr. Fran Zupanc je priobčil v „Slov. Pravniku“ l. 1889. daljšo razpravo o tem in dr. P. Defranceschi je objavil več slovenskih zapisnikov. Zdaj pa je dr. Homan uredil najbolj potrebne izraze v slovarčku, katerega vidimo v tej knjigi. Ker ima knjiga praktičen namen, je sprejel seveda samo izraze, ki jih rabi sodni zdravnik pri izvidih in mnenjih.

Želimo, da bi ta „Terminologija“ pospešila in olajšala slovensko uradovanje. Za začetnike so ob koncu pridejani popolnoma izgotovljeni zgledi sodno-zdravniških zapisnikov. Oblika je žepna. Cena 2 K 50 v. Dr. N.

Georg Freiherr von Vega. Von Hauptmann Fridolin Kaučič. Zweite verbesserte und illustrierte Auflage. Wien 1904. Im Selbstverlage des Verfassers. Cena 1 K 20 h. Str. 58. — Gospod stotnik je v tej knjižici zbral vse, kar je bilo doslej mogoče dognati o Vegu. Iz spisa se pa tudi vidi, da ga je pisal vojaški strokovnjak, ki je imel namen, da pokaže zlasti vojaške vrline našega velikega rojaka. Zato ga zasleduje na raznih bojiščih in kaže, kako je znal izvrševati v praksi one teorije, s katerimi se je bavil njegov duh celo življenje. Gospod pisatelj trdi: „Vega smelo lahko imenujemo ne le reformatorja avstrijskega topništva, ampak evropskega topniškega šolstva. Vega je prvi uvedel višjo matematiko v topniške šole, ki so rabile skozi 67 let njegove knjige, on je konstruiral daleč streljajoč možnar, kateri je izsilil kapitulacijo važne trdnjave Mannheima, a je bil šele l. 1838. vpeljan v Avstriji.“ Dalje slavi Vega kot učenjaka, pisatelja najboljših matematičnih učbenikov njegove dobe, in tudi kot domoljuba, ki je kranjskim deželnim stanovom poslal v dar vsa svoja dela in jim posvetil četrti del svojih predavanj. Več lepih slik krasi to izdajo.

O načrtu za Vegov spomenik govorimo na drugem mestu.

Das nationale Leben der Windisch-Bücheln im Jahre 1848/49. Von dr. Fran Ilešič. Laibach. Schwentner. Cena 20 h. Strani 31. — To je poseben odtisk člankov, ki jih je priobčila „Südsteirische Presse“. Gospod pisatelj namerava, kot vidimo iz te knjižice, izdati večje delo o letu 1848. in tu priobčene posameznosti so le dopolnila. Po časopisnih virih nam pripoveduje pisatelj o razmerju med nemškimi mesti in trgi in njih slovenski okolici v Slovenskih goricah, o gibanju zaradi franko-brodskih volitev, o uradništvu in o duhovščini. Bilo bi res jako dobro in tudi potrebno, da se nepristransko sestavi in popiše zgodovina slovenskega narodnega probujenja iz njegovih početkov. Danes so ti dogodki skoro pozabljeni in razširjenih je mnogo napačnih nazorov, katere mora zbitriti jasni govor neovržnih dejstev.

Politika bosanskih i hercegovačkih franjevaca u prošlosti i sadašnjosti. Napisao Philadelphus Philaethes. Preštampano iz „Osvita“. I. Dio. Hrvatska dionička tiskara u Mostaru. Str. 100. — Pisatelj pravi v uvodu: „Že od nekdanj in zlasti v novejšem

času se je čutila potreba, da se osvetli in razloži odnošaj katoliškega prebivalstva Hercegovine in Bosne proti celokupnemu hrvaškemu narodu, kateri, skozi stoletja razdeljen na razne države, ravno zdaj, ko se narodnostna borba poostruje, tudi državnopravno vprašanje vedno bolj pretresuje. To poizkuša v kratkih črtah naš spis, ki je samo osnova za veliko študijo.“ Prvi del, ki ga imamo pred seboj, sega od prvih časov do okupacije l. 1878., drugi del se bo bavil s političnimi in narodnostnimi razmerami od okupacije do sedanjega časa. Seveda so bili glavni kulturni činitelji pod turškim robstvom baš frančiškani, kateri so kot edini učitelji ljudstva morali skrbeti tudi za to, da ohranijo narod in ga privedejo do srečnejših državnopravnih razmer. Vodila sta jih pri tem ideji katolicizma in narodne samostojnosti hrvaške. To nam dokazuje naša knjiga z zgodovinskimi dejstvi. Katoliška vera jih je ločevala od pravoslavne Srbije; smatrali so se vedno za Hrvate in delovali na to, da se združijo s hrvaškim narodom pod habsburško vlado, smatrajoč avstrijskega cesarja za zakonitega hrvaškega narodnega kralja. Dr. E. L.

NAŠE SLIKE.

Vinjeta Žmitkova (na str. 513.) nam kaže jesenski prizor. Sadno drevje je obilo obrodilo. To je veselje za mladino! Paglavci so se spravili nad sadje. Oni nimajo pojma o umni sadjereji in mečejo krepelca v drevje, da padajo sadovi na tla. Kaj jim mar, če še toliko sadja obtolčejo! Saj najbrže tudi nimajo pravega pojma o mojem in tvojem. Nam se prav zdi, da klatijo tuje sadje. Zato pa gledajo, da ga čim več odnesó. Kolikor ne morejo snesti, pa založe za srajco in še hlače si spodaj zavežejo, da več spravijo na varno. A naj le počakajo! Skoro se oglasi posestnik, in tedaj bo on vzel v roke krepelce, pa ne, da bi sadje klatil, ampak . . .

„Sv. Mihael“ (str. 520.—521.) je slavna slika Rafaelova. Kako krasna je postava nadangelova! Veliki mojster ga je naslikal kot viteškega mladeniča, ki ssulico prebada hudobca. Kolika gracioznost je v

vsakem udu, v vsakem gibljeju! Slika je zdaj v pariškem Louvru, še jako dobro ohranjena.

„Žetev“ Otona Ivekovića (str. 537) je pa vzeta iz hrvaškega kmečkega življenja. Slikar je dobro pogodil zlasti narodno nošo hrvaško.

Zasluge Kopitarjeve za slovstveno zgodovino portugalsko.

V nobenem kulturnem narodu kralji in velikaši niso igrali tako odločilne in važne vloge, kakor v romanskih plemenih, v Špancih in Portugalcih. Utemeljitelj španskega slovstva je kralj Alfonz X. „Učenjak“, portugalskega pa kralj Diniz. Kralj Diniz ni zbiral samo pesniškega dvora okoli sebe, nego bil je sam odličen pesnik. Njega so posnemali njegov sin in naslednik kralj Alfonz IV. ter bratje tega kralja, grof Albuquerque in Pedro in grof Barcellos. Ti so sestav-

ljali lastne zbirke svojih poezij in jih imenovali „Cancioneiros“. Škoda, da niso pazili na to, da bi se bile ohranile take zbirke. Odličen portugalski pisatelj XVI. stoletja Duarte Nunes de Leao je sam imenoval nekatere kraje, kjer je videl take zbirke; tudi pisatelj Marques de Santillona je opisal na drobno pesniško zbirko kralja Diniza. V mlajših letih, pravi, jo je videl pri svoji babici, pozneje pa mu nikdar več ni prišla pred oči. Opozarjali so inorodni pisatelji Portugize, naj se pobrinejo za to, da pridejo na sled temu najstarejšemu spomeniku portugalskega slovstva, pa več nego 300 let se niso ganili. Špancev se pripisuje poseben čut za zgodovino, pa za zgodovino svojega slovstva so se izredno malo brigali, kar bo pisatelj teh vrstic opisal na drugem mestu.

Bivši uradnik dunajske dvorne knjižnice, Ferdinand Wolf, ki je napisal znamenito knjigo: „Studien zur Geschichte der spanischen und portugiesischen Litteratur, Berlin 1859, je 1843. v „Hallische Allgem. Lit. Zeitung“ naznanjal in ocenjeval Bellermannovo knjigo: Die alten Liederbücher der Portugiesen i. t. d. Takrat je bil Jernej Kopitar, predstojnik Wolfov, v Rimu. Wolf je naprosil svojega predstojnika, naj v vatikanski knjižnici zasleduje Dinizovo pesniško zbirko „Cancioneiro“. Rad je uslišal naš rojak prošnjo, pa vsi trudi so bili zastonj. Kopitar pa misli ni pustil iz vida, nego je obvestil o tem portugalskega frančiškana P. Rozette-ja. Ta se je obrnil na portugalskega poslanca na rimskem dvoru, Visconde de Carreira, in temu gospodu so bili bolj na uslugo. Našlo se je delo in sicer pod št. Codex 4803. Rokopis je obsegal 190 listov. Izdali so pa le samo kraljeve pesmi z naslovom: Cancioneiro D' El Rei D. Diniz, pela primeira vez impresso sobre o manuscrito da Vaticana, com algumas notas illustrativas, e una prefacao historico-litteraria pelo Dr. Caetano Lopes de Moura. Pariz, em cusa de I. P. Aillaud, 1847.

V tej knjigi so natisnjene samo kraljeve pesmi, dočim obsega ves „Cancioneiro“ še pesmi 129 drugih pesnikov.

Svojestvo portugalskega pesništva obstoji v tem, da je umetna rastlina na podlagi proizvodov provenzalskih „trubadurjev“, v tem ko je španska poezija vznikla iz narodnega počela. Portugalska je odvisna od zunanega vpliva, rada posnema in se približuje skoraj mehkužnosti; zato v svojih najboljših dobah nima izrazitih ličnosti: najodličnejša pesnika Gil Vicente in Camoens sta bila brez posebnega vpliva.

V takih dvorskih pesmaricah se je osredotočila skoraj vsa lirski poezija. Poznejši pisatelj Garcia de Resende je pozneje sestavil „Cancioneiro geral“, katero zbirko je izdal Nemeč Herman de Compas 1516. leta v Lisaboni; ponatisnil jo je zopet Nemeč dr. Kausler v treh zvezkih 1846, 1848 in 1852 v zbor-

niku „Bibliothek des literarischen Vereines in Stuttgart“.

Z rastočim vplivom italijanskega pesništva je v portugalskem slovstvu nastala nova doba.

Dr. K. Glaser.

Zajčev načrt za Vegov spomenik.

Za Vegov spomenik je izdelal kipar g. Zajc model, ki ga vidimo že v slikah. — K temu načrtu za Vegov spomenik bi pripomnili sledeče: Vega sam je modeliran jako izvrstno. kolikor moremo spoznati iz slike. Podnožje je za vojaka jako značilno, in tudi učeniški izraz je jasno upodobljen na licu preišljivega častnika, ki sedi na prevrnjeni utrdbi. Vidimo ga nekako v takem položaju, kakršen je bil takrat, ko so ga v utrdbah pri Belgradu našli sredi gromenja topov zamišljenega v znanstvene račune. A tisti dve postavi, od katerih naj ena pomeni bojnega boga Marta, druga pa Vedo, se nam ne zdita tako posrečeni. Prvič se ne podasta nikakor v celoto. Zlasti pri pogledu od spredaj, kakor vidimo spomenik v Kaučičevi knjigi, stran 38., takoj čutimo, da sta odveč. Pri pogledu od Vegove desne strani že celo nič ne pomenita, in edino le od leve se dá doseči nekoliko harmoničen prizor. Tudi osebi sami nista kaj posebno srečno izraženi. Zlasti „Veda“ je ponesrečena. Že to, da je „Veda“ popolnoma naga, ne odgovarja niti klasičnemu naziranju, katero je svojo Minervo ali Palado slikalo v veličastni, resni, v dolge gube nabrani obleki, niti posebnemu značaju tega spomenika. Ta ženska podoba, ki naj predstavlja „Vedo“, se zvija tako čudno, da ne bo nihče v njej slutil simbola znanosti, ker naredi vtisk naivne radovednosti ali dušne revščine. Čitali smo nekje, da se „nalahko klanja k učenjaku, kakor ki mu šepetala novo matematično idejo“, a tega ne bo pač noben gledavec prisodil ubogi revici. Boljši je Mart, vendar se tudi ta v svoji popolni nagoti slabo prezentira poleg Vegove zapete uniforme in visokih njegovih škornjev. S simboličnimi osebami pri spomenikih je težavna stvar, in mi bi posebno pri spomeniku junaka in učenjaka želeli, da se položi več poudarka na njegovo osebo samo, kakor pa na nestalne stvore umetniške fantazije.

Dr. E. L.

„Aljažev dom“ v Vratih.

Slovenski planinarji so si pridobili že mnogo zaslug za našo deželo. Oni odkrivajo svetu krasoto slovenske domovine in tudi skrbe, da postajajo romantični gorski kraji pripravi za bivanje letovičarjev. Koliko dohodkov ima Švica od tega, ker je znala svetu odpreti divne alpske pokrajine in privabiti vanje k oddihu na živcih utrujeno mestno prebivalstvo! G. Aljaž je dober in skrben župnik svojemu visokemu faranu Triglavu. Na vrh mu je postavil „Aljažev

stolp“, v divnih Vratih pod Triglavom pa stoji zdaj „Aljažev dom“, ki vabi letovičarje, da tu uživajo balzamični planinski zrak, obkroženi od veličastne gorske panorame, kateri je težko podobne najti na svetu.

in g. Pavlin, fotograf na Jesericah, je posnel njih sliko, katero tudi mi priobčujemo, da se ohrani spomin temu dnevu. V sredi stoji župnik g. Aljaž, ob levi mu je slavnostni govornik g. prof. Orožen.

JAPONSKI OBED.

Dné 9. avgusta t. l. je bil otvorjen „Aljažev dom“. Okoli 500 hribolazcev je prišlo ta dan prvič počastit njegovo gostoljubno streho. Zjutraj je bila sv. maša, opoldne banket. Letovičarji so se postavili v vrsto,

G. Aljaž je že pred tremi leti predlagal, da napravimo za 60.000 K internacionalen zidan „Hotel Vrata“, kakršne imajo Tiroinci in Švicarji. Že je napravil načrte, naredil vodovod 580 m dolg ter po-

sekal les za streho in stropnike; ta les so sedaj porabili za stene novega doma, ki bo za sedaj kot restavracija morebiti zadostoval našim skromnim zahtevam.

čisti Bistrici, katera izvira pod Triglavom. Na desni vidiš slavni Peričnik, nate pa gledajo vrhovi gorá: Planina, Vrtaški vrh (1899 m), Slemen (2050 m),

JAPONCI NASKAKUJEJO RUSKE UTRDBE OB REKI JALU.

Če hočeš vedeti, kaj so Vrata, poglej jih pri lepem vremenu, pri solnčnem izhodu ali zahodu! To je res nebeška lepota in krasota! Jako zanimiva je že pot iz Mojstrane v Vrata (2½ ure), ki vodi ob kristalno-

Možiceljni (to so špičaste skale na robu, kakor bi ljudje gori stali), prelepa Kokova špica (2425 m) in Dovški križ (2497 m), na katerega se lahko pride; pastirji pasejo pod njim ovce, in cele trope

divjih koz se izprehajajo po njem. Od Dovškega križa se loči pravokotno stranski greben proti Kranjski gori. To so Mertuljek, Špik, ki se vidi z železnice, 2471 m visok, in Verdono ve špice (2350 m). Pa pustimo te velikane! Od Dovškega križa do Suhlega plaza se vidi ob desni cela vrsta grebenov in in špic, katerim skupno pravimo Škrnatarica. Potem še le pride Suhi plaz (2643 m), kateremu pravijo v Kranjski gori tudi Škrlatica, kakor ga imenuje spec. zemljevid. Tu je gnezdo in zalega divjih koz. G. Aljaž nam piše, da je doslej bilo le 8 turistov na Suhem plazu, ki je strm, nevaren in se vidi iz cele Gorenjske kakor močen stolp, pa dovška občina radi lova brani hoditi nanj. — Dalje vidiš Rogico (2784 m) — ljudje pravijo: „na Rogicah“ —, zraven so pa veliki kotli in kamnate planjave „Na podeh“. — Še dalje vidiš „Trentarski križ (2435 m), na njem si bo ob jezeru, ki je pravo „Morsko oko“, postavilo prihodnje leto „Slov. plan. društvo“ svojo kočo. — Ravno za Aljaževim domom je Sténar (2506 m), zadaj pa Pihavec (2418 m). Pot gre dalje čez Luknjo (1719 m) v divje-romantično Trento na Goriško in v Soško dolino.

Soglasno trdijo vsi, da ni takega prizora, kakor če stojiš pred Aljaževim domom in imaš pred seboj mogočni Triglav (2863 m), eno impozantno široko steno, navpično se vzdigajočo čez 1800 m. Bolj na levo so: Begunjski vrh (2459 m) in Cmir (2391 m) s tremi vrhovi. Čez Cmir in Begunjski vrh so napravili lani novo stezo — „Tominškovo pot“ iz Vrat na Triglav.

Nazaj grede se vidijo od „Turkove koč“ zadaj: Urbanova špica in Mlinarica, zadaj vrh Rujavine (2534 m); na desnem bregu Bistrice pa se razprostira na dve uri daleč, že obrašena, strma Črna gora do Mojstrane „Z Bogom, Triglav! Z Bogom Cmir!“ kličejo turisti, ko zapuščajo Vrata. Na naši sliki se vidita za „Aljaževim domom“ Sténar in Rogica.

Josip Zorić.

Dne 9. avgusta zjutraj je umrl zaslužni narodni boritelj, vrl duhovnik, rodoljub in pisatelj hrvaški Josip Zorić, župnik v Dugem selu kraj Zagreba. — Rojen je bil 20. okt. 1837 kot sin kmečkih starišev. Šole je dovršil v Zagrebu, kjer je bil kot mladenič priča ilirskega oduševljenja burnega leta 1848. Kot mlad klerik se je marljivo pripravljaval v zagrebškem semenišču za svoje duhovno zvanje, da bi mogel svojemu tlačnemu narodu pomagati do boljše bodočnosti. Kot mlad duhovnik se je zanimal za vsak napredek ne samo hrvaškega, nego tudi ostalih slovanskih narodov. Izpočetka je bil veroučitelj na varaždinski gimnaziji, kjer je deloval zelo vplivno na tamošnje mladež, česar se še dandanes prav radi spominjajo njegovi bivši učenci. Potem je postal

župnik pri Sv. Martinu v Prozorju, kjer je župnikoval skoraj 30 let do svoje smrti. Pred dvema letoma se je preseelil v Dugo selo, kjer je sezidal novo župno cerkev.

Pokojni Zorić pa je bil zares pravi domoljub, ki je vedno delil z narodom žalost in veselje. Bil je oduševljen privrženec škofa Strossmayerja ter se boril pod njegovim geslom „Vse za vero in domovino“. Zato je že v svojih mlajših letih stopil v vrsto narodnih bojnikov. Bil je član tedanje neodvisne narodne stranke ter trikrat voljen za poslanca v hrvaški sabor v svojem kotaru. V saboru je bil umen in spreten zagovornik narodnih pravic. Trpel je mnogo za svoje značajno domoljubje

Pokojni Zorić je bil pa tudi umen in plemenit pisatelj. Pisal je mnogo za ljudstvo. Posebno je negoval ljudski časopis „Priatelj naroda“, kateremu je bil tudi urednik do težke svoje bolezni. Razen praktičnih in gospodarskih člankov pa je napisal Zorić celo vrsto večjih in manjših pripovedi in romanov. „Društvo sv. Jeronima“ je izdalo te-le njegove večje pripovedi: „Grof Borovečki“, velika pripoved, v kateri opisuje sliko hrvaškega kmeta za časa tlake. 2. Pripoved „Jagica i Mijo“ odkriva slabe navade hrvaškega naroda. 3. V „Segregaciji u Jurjevici“ popisuje krivice, ki jih trpi hrvaški kmet radi neurejenih urbarskih odnošajev, ter brani kmečke pravice. 4. Iz kmečkega življenja je pripoved „Ruža“, pisana popolnoma v idealistični smeri. — Ljudstvo prav rado prebira te Zorićeve knjige, ker so pisane v pravem narodnem duhu.

Večje romane je napisal Zorić tri. Prvi je izšel l. 1895. pod naslovom „Žrtva materina“. V tem romanu so opisane novejšje borbe na Hrvaškem do banovanja Mažuraničevega. Pripoved je pisana v rodoljubnem in pravem krščanskem duhu: Vera ni in ne more biti na potu rodoljubju in pravo rodoljubje ne more in ne sme priti v protinost z vero. Drugi roman „Pavao Pavlović“ je izšel l. 1897. Tukaj opisuje v verni sliki mukotržno borbo ilirstva. Lepo so opisani dogodki iz l. 1845. na Markovem trgu, delovanje bana Jelačića l. 1848 itd. V tretjem romanu „Borba i pobjeda“, ki je izšel l. 1899., je opisal Zorić prav živahno boj življenja, boj kreposti z grehom, svetlobe s tmino. V tem boju mu je orožje krščanstvo in njegov nauk. Zorić je bil idealist in je idealiziral značaje v svojih pripovedih. Svoje nazore je izrekel sam tako: „Vidim, da moji značaji ne odgovarjajo sedanjim razmeram, vem, da mnogim ne bodo všeč, ali jaz bi želel novega naraščaja, ki bi se obrnil s pota krutega realizma na pot zdravega etičnega razumevanja svoje naloge v rodbinskem, družabnem in političnem življenju. Današnji realizem, izvirajoč iz krutega materializma, ki je prodrl v lepo knjigo, je malo koristil, a je narodno mnogo škodil; saj se mu imajo zahvaliti za svoj postanek večinoma vse one žalostne prikazni, ki jih

gledamo dandanes v rodbinah in v društvu.“ Onim, ki so mu oponašali, da preveč idealizira svoje osebe, je odgovoril: „Priznavam, da se danes z idealnimi nazori slabo uspeva, ker se je svet pogreznil v materializem in vidi rajši, da mu svet opisujemo tako, kakršen je v resnici; toda jaz se ogibam tej splošni malomarnosti za višimi cilji in hočem opisovati življenje tako, kakršno bi po moralnih načelih moralo biti. Prepričan sem, da bi se opazila kmalu izprememba i v rodbinah i v društvu, ako bi naša književnost krenila na to pot“

I. St.

„Rychtář Jakub Kubata — dal svou hlavu za Blata.“

Češki kmetje so odkrili prošli mesec spomenik Jakobu Kubatu, katerega vidijo čitatelji na naši podobni. Ta spomenik opozarja na važno borbo čeških kmetov za njih pravice.

Na češkem jugu med Šumavo, Budejevicami in Vodnjani se razprostira lepa ravnina. Tam so rodovitna polja, travniki, gozdi, ribnjaki, po sredi pa teče „Sodnji potok“. Kraj meri 434 oral, 1340 □ sežnjev in se imenuje „Blata“. Češki kralj Ladislav ga je podaril kmetom, stanujočim v deveterih vaseh. Blata so bila svobodna — brez tlake — le kralju podložna. Leta 1562. je kupil grajščino Hluboka (Frauenberg) Adam vitez Hradecki. Svobodni kmetje — njegovim sosedom — so mu bili trn v peti. Zato je sklenil, vzeti jim predpravice, polastiti se Blata in jih prisiliti na tlako. Izlepa ni šlo in vitez Adam je začel preganjati kmete na razne načine. Hudi časi so bili takrat. Kmet je bil trpin — pravice ni imel nobene; ako se je pritožil, so ga zaprli v ječo Korobač je pel in biriči so bili gospodje. Na Blatih so bili kmetje svobodni, brez tlake. Svoje pravice so branili pri svojem kralju, po svojih poslancih. Ker pa niso bili uslišani, so se uprli. Njim na čelu je stal Jakob Kubata, „rihtar“ v Zbudovu. Biriči in vojaki viteza Adama so mnogo kmetov upornikov vjeli in zaprli. Nekaj so jih obglavili. Tudi Kubata je bil v ječi. Obetal so mu denarja, dobro službo, ako bi potegnul z vitezom Adamom zoper kmete; ali zastonj je bil njih trud, „rihtar“ Kubata je ostal zvest svojim rojakom.

Ljudska pripoved, ohranjena do današnjega časa, nam popisuje nadaljne dogodke tako-le:

Grajščak stori zadnji korak. K sodbi pokliče uporne kmete. Pri Sodnjem potoku na visokem odru sedi on, sodniki in druga plemenita gospoda; poleg pa stojé biriči in rabelj. Pred odrom so kmetje-uporniki. Po svojem sodniku zahteva grajščak, da se odpovedó svobodni kmetje Blatom ter hodijo na tlako. Prizanesti jim hoče, pomilostiti njih voditelja. Ljudstvo molči. Jakob Kubata in več sivolasih kmetov se prerine skozi množico ter hiti k odru.

Glasno kličejo sodniku: „Nikdar ne odstopimo od svojih pravic, Blata so naša!“ Kubata, poglavar upornikov, je obsojen takoj na smrt. Dovoljeno mu je le še posloviti se od svojih rojakov, od žene in otroka.

Ljudstvo glasno joka. Žena obupno objema svojega moža, in mali sinček boža svojega očeta ter se ljubko smehlja. Junaško stopi Kubata na oder, se ozre po svojih rojakih in zakliče: „Ne udajte se, Blata so svobodna, Blata so naša! Raje umrjem, kakor bi sramotno živel v robstvu.“ Rabelj mu odseka glavo. Užaljeno nebo se zagrne s sivimi oblaki. Strela zapodi viteza Adama, sodnike in plemenito gospodo, ubije rabeljna ter raznese oder.

Jakob Kubata.

Kubata je dal svojo glavo za Blata l. 1583. Blata so ostala kmečka. Hvaležni sedanji posestniki so postavili dne 21. avgusta t. l. nekdanjemu branitelju Blata krasen spomenik, ki stoji pri Sodnjem potoku, da oznanjuje tudi prihodnjim rodovom junaštvo Jakoba Kubate.

Václav Vondrášek.

Adolf Černý, izdajatelj „Slov. Přehleda“ v Pragi, je dovršil nedavno štiridesetletnico svojega delavnega življenja. Nastopil je najprej kot pesnik pod psevdonomom Jan Rokyta. Zanimati se je začel posebno za lužiške Srbe, in to ga je napotilo, da je začel misliti na splošno slovansko revijo. Tako je ustvaril v „Slovanskem Přehledu“. List je dobro urejevan, a poročila o posameznih slovanskih narodih so seveda od-

RUSKE VOJAŠNICE V MUKDENU.

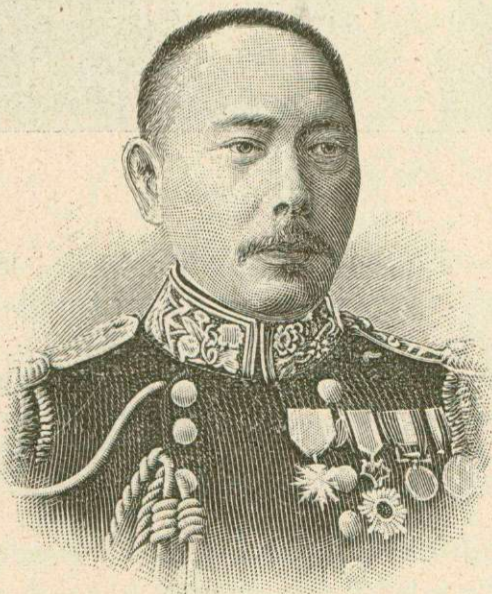
visna od sodelavcev. Mi bi želeli listu nepristranskih in inteligentnih sotrudnikov, ki bi podajali v „Slovanskem Přeledu“ pravo sliko slovanskega kulturnega življenja!

Poljski pesnik grof Adolf Mostowski je umrl nedavno na svojem gradu Mytniku, star 65 let. Izdal je dva zvezka poezij in več iger, ki so jih večkrat predstavljali. Bil je zelo izobražen mož in je dobro poznal tuje literature. Na svojem domu je rad zbiral literate, da so razpravljali o umetniških vprašanjih. Nabral je precejšnjo galerijo poljskih slik.

Rusko - japonska vojska.

Prošli mesec je bil na bojišču zelo krvav. Poletje se nagiba h koncu, Japonci mislijo na zimo in se je bojé. Zato bi radi zmagali čim najhitreje in pospešujejo vojsko, kolikor mogoče. A stvar je mnogo težavnejša, nego so si jo bili predstavljali izpočetka. Njihov načrt je bil: Port Artur vzeti, rusko armado

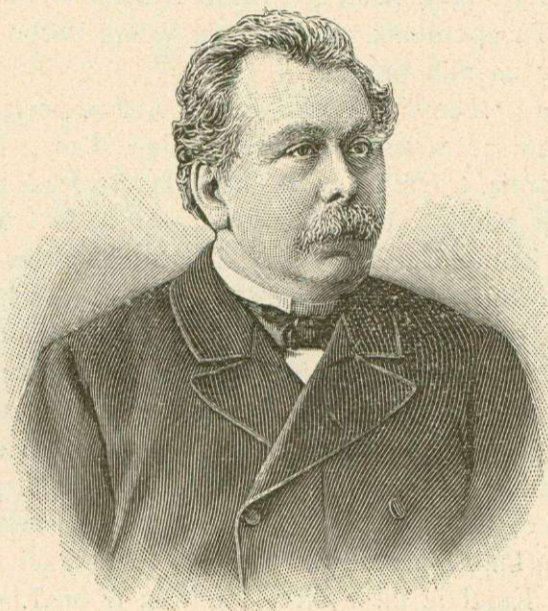

Japonski admiral Kamimura.

potolči, prodreti do Bajkalskega jezera in v Sibiriji diktirati Rusom mirovne pogoje. Do 23. avgusta mora pasti Port Artur, je dejal japonski cesar. Potem se oblegajoča armada združi z mandžursko,

s svojo premočjo premaga Kuropatkina in vrže vso rusko moč iz Mandžurije. Gotovo lep načrt!

A Port Artur ga je pokvaril. To orlovsko gnezdo noče pasti. Namestu da bi zdaj šla kvan-

Ruski minister Pleve,
umorjen dne 28. julija. l. 1904.

tunška armada 100.000 mož po portarturski zmagi Kurokiju na pomoč, godi se ravno nasprotno: Japonci morajo slabiti svojo mandžursko armado, da pošiljajo pomoč oblegavcem Port Arturja. Steselj odločuje položaj. Kuropatkin pa le še čaka; čim dalje čaka, močnejši je, čim dalje pa Japonci napadajo Port Artur, tem slabši so. Trije dogodki so važni v prošlem mesecu: Uničenje ruskega portarturskega brodovja, junaška bramba portarturske posadke in zbližanje ruskih in japonskih armad pri Ljaojanu, kjer mora priti do odločilne bitke.

Ves mesec so se ruske prednje čete počasi umikale v Mandžuriji, ne prepuščajoč nobene postojanke brez boja, med tem, ko se je Kuropatkin v Ljaojanu vedno bolj utrjeval in pripravljaj.

Dne 25. julija so Rusi po tridnevnem hudem boju zapustili Dašičao ob železnici od Inkova do Ljaojana. Stalo je 30.000 Rusov proti 100.000 Japoncem. Vsled tega je zdaj Inkovsko pristanišče za Japonce varno, in tu izkrcavajo velike množice vojaštva in

vojnih potrebščin. Japonci so prodirali ob železnici dalje do Hajčena med neprestanimi boji. Kuropatkin tega prodiranja na jugu ni mogel zabraniti, ker se je moral varovati, da ga Kuroki od vzhoda in severa ne obide ter ne zapre železnice na Mukden, kar bi bil zanj smrtni udarec.

To je pa Kuroki v resnici nameraval. Dne 30. julija je napadel oddelek generala Kellerja, ki je bil zasedel Janzelinski prelaz 25 angleških milj od Ljaojana. Cel dan je trajal boj, ki se je obnovil pri jutranjem svitu; general Keller je padel v junaškem boju. Ko je hrabri general Keller videl, da je zajet, je vzel

armade tako počasi prodirajo zdaj že dva meseca, Rusi se pa ravno tako počasi umikajo na Ljaojan, kjer je središče. Na poti tje je bil od 2. do 4. avgusta vroč boj pri Hucjadzi. Rusi so porazili cele vrste prodirajočih Japoncev, a nastale vrzeli so takoj izpolnili sledeči oddelki. Po tridnevnem boju so se Rusi zopet umaknili. Na jugu so se umikali od Hajčena čez Anšančan.

Ves mesec je vzdrževal Port Artur besne naskoke Japoncev. Okoli Port Arturja je dobro zavarovan pas izvrstnih utrd, skozi katerega ne morejo Japonci prodreti. Dne 13. julija so porabili Japonci

OTVORITEV „ALJAŽEVEGA DOMA“ V VRATIH.

praporščaku zastavo in skočil naprej v sovražne vrste. Vojaki so mu sledili. Vse naokoli je bilo zastavljeno z japonskimi topovi. Granata je udarila poleg Kellerja in kos ga je težko ranil. V dvajsetih minutah je bil mrtev. Rusi so se umaknili z velikimi izgubami. Padlo je 1000 mož in 29 častnikov. Japonske izgube so pa bile še večje. Tako se je vedno bolj ožil raztegnjeni lok, katerega so položili Japonci okoli glavne ruske armade. 31. julija in 1. avgusta je padlo zopet mnogo Rusov pri Tomučenu. V teh bojih je trpelo vojaštvo od strašne vročine. Od napora in žeje je mnogo vojakov na obeh straneh zblaznelo. Vse tri japonske

vswe svoje sile za naskok. šli po tisočih v smrt, a niso mogli omajati poguma oblegani posadki. Njihovi napadi so bili namerjeni na dveh krajih proti Zlati gori. Sedem burnih naskokov so Rusi odbili zapored pri Junilazu, petkrat so naskočili Japonci Zlato goro, a vsakokrat so odleteli nazaj z velikimi izgubami, brez pušk, kap in tudi brez čevljev. Sedem tisoč jih je obležalo na bojišču.

Naslednjega dne so bili naskoki še hujši. Ruski vojaki niso niti za minuto zapustili okopov in topov ter odbijali napad za napadom. Zgodilo se je, da so od utrujenosti zaspali pri topovih ali padali v ne-

zavest, a svojega mesta niso zapustili — Dne 15. in 16. julija so bili boj za Volčjo goro. Ta gora stoji izven utrdb. Ž njo so Rusi svojo črto preveč raztegnili, vsled česar je tudi niso mogli obdržati. Po dvadnevem boju so jo dobili Japonci, a bili so od boja tako utrujeni, da niso mogli zmage izrabiti, in Rusi so se srečno umaknili v utrdbе.

Zanimivo je to, da so bili japonski vojskovodje tako gotovi svoje zmage, da so že dne 13. julija poslali mikadu brzojavko, da je Port Artur padel. To brzojavko smo čitali seveda takoj v angleških listih . . .

Dne 17. julija ob 2. uri ponoči se je vrglo nad 60.000 Japoncev na 13. polk ruski, hoteč ga iznenaditi. Prišlo je 12 Japoncev na enega Rusa. Borili so se mož proti možu z bodali, kamni, z vsem, kar jim je prišlo v roke. Bila je tema, in Rusi so zagnali napadavce z utrdb. Spodaj so se zbrali k novemu napadu, a bili zopet odbiti. Zdaj so dobili Japonci na pomoč novih praporov. Bilo jih je toliko — piše Nemirovič Dančenko —, da so pokrivali celo goro. Brodeč po krvi svojih padlih tovarišev in gazeč trupla mrtvih so napadli tretjič. Bil je grozen napad, in že so Japonci klicali svoj zmagavni klic: „Banzaj!“ Tega napada 13. polk ne bi bil vzdržal, a prišel je na pomoč 14. polk, ki je z bajoneti metal napadavce z gore, da so znak padali v dolino. V tej drugi bitki je padlo do 10 000 Japoncev. Ruski general Fok, videč z utrdbе kupe mrličev, je rekel: „Če pade Port Artur, Japonci ne bodo imeli ljudi, da ga zasedejo!“

Tako je šlo dalje skoro dan na dan. Od 26. julija zjutraj so Japonci tri dni napadali obrežne utrdbе, in admiral Togo je podpiral napad z vojnim brodovjem. Začetkom avgusta zopet napad za napadom s suhega in z morja.

Ruskemu brodovju ni bilo več obstanka v pristanišču. Kajti ni smelo čakati, da Japonci s svojimi topovi začno streljati s suhega v pristanišče, ker bi bili v tem slučaju razbili celo ladjevje. Zato je sklenil admiral Vitheft, da za vsako ceno odplove iz pristanišča, prodere japonsko vrsto in se združi v Vladivostoku s Skrydlovom. Dne 10. avgusta zvečer je šlo rusko brodovje na morje — na slepo srečo. A japonsko brodovje je zastavilo Rusom pot in vnela se je morska bitka, najbolj krvava in najbolj grozna v sedanji vojski. Japonci so rusko brodovje razkropili, da ni moglo izvršiti svojega namena. Admiral Vitheft je bil ubit na „Cesarjeviču“, mnogo ladij se je potopilo. Nekaj se jih je rešilo v nemško pristanišče Cintau, le hitri „Novik“ je ušel k otoku Sahalinu, kjer so ga uničile japonske granate. Po mednarodnem pravu pa so morale poškodovane ladje v nevtralnih pristaniščih biti razorožene. Česar torej ni uničil Rusom boj in česar ni potopilo morje, to je postalo za boj nerabno. Tak je bil konec portarturskega brodovja!

Vkljub temu pa ni upadel pogum posadki v trdnjavah. Rusi so obdali utrdbę s podkopi, nabitimi z razstrelili. Ti podkopi so z žicami zvezani z utrdbо, in kadar pride sovražnik na podkopano mesto, vžge poveljnik trdnjave podkope z elektriko, in vse zleti v zrak. Ti podkopi so prizadejali grozne izgube Japoncem. Celi bataljoni so zleteli v zrak, ostali napadavci pa so pobegnili v divjem neredu. Vkljub temu, da so v enem tednu postreljali Japonci 50.000 projektilov v utrdbę, niso dosegli večjega uspeha. Okoli trdnjave leži na tisoče mrličev, ki okužujejo zrak. A zdi se, da Japonci računajo s še večjimi izgubami, kajti japonska vlada je poslala v Mandžurijo 10.000 posod, da shranijo vanje pepel svojih mrličev, ki bodo še padli v boju. Zdaj obstreljuje Port Artur 100.000 mož s 500 topovi in 50 možnarji.

Ker je Rusija začela preganjati angleške in ameriške ladje, ki dovažajo proti mednarodnemu pravu Japoncem vojnih potrebščin, je prišlo do diplomatskih prask, ki pa za zdaj nimajo nevarnih posledic.

Pa Rusija nima sovražnikov le zunaj, ampak tudi v svoji sredini. To je pokazalo grozno zločinstvo dne 28. julija, ko je bomba napadavca umorila ministra notranjih poslov Pleveja. Dolga vrsta anarhiških zločinstev se vleče skozi rusko zgodovino poslednjih dni. Odkar je car Aleksander II. izdihnil, razmesarjen od bombnih koscev, je vedno na novo anarhiško zločinstvo iskalo žrtev svojemu sovraštvu. Padel je Plevejev prednik Sipjagin, ustreljen od dijaka, padel je učni minister Bogoljepov. Atentati na kneza Galicina, guvernerja kavkaškega, na guvernerja Wahla v Vilni, Obolenskega v Harkovu, na generala Andrejeva in pred kratkim na finskega guvernerja Bobrikova so še v žalostnem spominu. In zdaj je morivčeva roka umorila tudi njega, ki je bil glava ruske vlade! To je delo onih revolucionarnih elementov, ki hočejo streti ruski absolutizem in uvesti vlado po zapadnih vzorcih. Ko se je vozil minister Pleve na kolodvor, je vrgel neki Sazonov bombo pod voz, ki je umorila Pleveja in ranila mnogo ljudi. A to ni dovolj revolucionarjem, kateri so na shodih in v časopisju izven Rusije izjavili, da bodo nadaljevali ta zločinstva, dokler ne pade carstvo . . .

Med tem pa, ko gromé topovi in pokajo bombe, je pa porodila carinja prestolonaslednika. Dne 12. avgusta je bil rojen prvi sin carja Nikolaja II., ki so ga krstili za Aleksēja. Veselje v Rusiji je tem večje, ker sta doslej imela car in carinja le štiri hčere.

Spomini po A. P. Čehovu.

Torej ga ni več mej nami, milega, blagega, plemenitega Antona Pavloviča Čehova! Njegov pogreb se je vršil v Moskvi 9. julija st. sl., pogreb, kakršnega do zdaj še nisem videl in ga menda tudi nikoli več videl ne bom. Kako veličasten, velikanski je bil ta

pogreb, o tem je svedočilo nad 200 dragocenih vencev, svedočila je brezbrojna množica raznovrstnega ljudstva, svedočila je vsa belokamena Moskva. Pa srčni valovi so se polegli, obilne solze so usahnile, nastal je čas treznosti, razsodka: Kaj je bil Čehov za rusko slovstvo, kaj je izgubila v Čehovu ruska in svetovna književnost?

Čujmo najprej sodbo grofa L. N. Tolstega! Ob smrti Čehova je odlični list Suvórina - sina „Rusj“ poslal svojega posebnega sotrudnika v Jasno Poljano. Stari Tolstoj je označil Čehova tako: „Jaz vem, da morejo mene vprašati, zakaj da jaz do zdaj nisem izrekel svoje sodbe o Čehovu. Jaz je nisem izrekel, ker sem vsako demonstracijo smatral za nepotrebno. Tudi Turgenjevu sem moral iz istega vzroka odbiti prošnjo, ko me je prišel povabit na Puškinske praznike v Moskvo. Če pa koga zanima moja sodba o Čehovu in če je komu všeč, da jo izrečem zdaj, povem svoje mnenje o njem. Točno in kratko: Čehov je originalen umetnik, umeven ne samo vsakemu Rusu, ampak vsakemu človeku v obče. On je eden izmed redkih pisateljev, katerega moremo brez nevolje mnogokrat prečitati. On je ustvaril čisto nove oblike pisavi, kakršnih nikjer nisem nahajal. Smrt Čehova je za nas velika izguba. Tembolj, ker smo v njem razen izrednega umetnika izgubili tudi ljubeznjivega, iskrenega in poštenega človeka.“

Dobro in blago srce, ljubeznjivost, iskrenost in poštenost Čehova poudarjajo vsi spomini njegovih znancev in prijateljev. „Poznati Čehova in ljubiti ga, je bilo isto“, pravi eden njegovih bližnjih drugov. Tako si moremo pojasniti splošno sočutje, katero mu je v življenju in po smrti v prvih trenutkih izjavljala Moskva, ki je tako blizu poznala Čehova, v nasprotju s Petrogradom, ki je ostal ranjkemu pisatelju vse življenje ptuj in hladen ter po smrti njegovi skoro ni vedel za trenutek, ko so prevažali z njegovega koldvora truplo Čehova; le peščica ljudi, mej njimi največ časnikarskih poročevalcev, je srečevala in spremljala zemeljske ostanke rajnega umetnika - pisatelja. Moskva pa je spremljala Antona Pavloviča k večnemu pokoju z največjo častjo, ki jo more izkazati svojemu najboljšemu sinu.

V „Moskovskih Vedomostih“ priobčuje duhovit člankar s psevdonimom „Spectator“ zanimiv članek o A. P. Čehovu, v katerem pravi mej drugim, da je bil Čehov za celo glavo višji od običajne ruske obžalovanja vredne inteligencije. Zato je jasno videl njene glavne pogoške. Pa to ni bilo dovolj, da bi bil mogel spoznati tudi vzroke teh pogoškov in pokazati gotovo sredstvo, da se popravijo.

Čehova mnogi kritiki upodabljajo bistrovidnemu diagnostu, kateri bolniku takoj ugane bolezen in jo tudi prav imenuje, a sorodnikom se žalostno smehlja ter pravi: „Ne vem, od kod je bolezen in kako bi jo olajšali. Kako bi pa bolniku vrnili zdravje, o tem me raje ne vprašujte. Ničesa vam ne morem svetovati.

Jokajte se ter prepustite bolnika njegovi usodi! Tolažite se, nadejajte se, da čez sto ali čez 1000 let nastanejo taki zlati časi, da ne bo nikakršnih boleznih več!“ Tak diagnost je Čehov svojemu mnogobrojnemu avditoriju — bolni ruski inteligenciji.

Drugi so pa vzroke in sredstva te bolezni že našli. Gogolj je z vso silo svojega prirodnega humorja bičal napake sodobne mu ruske inteligentne družbe ter je v svoji brezsmrtni „Perepiski s družjami“ označil vir tej ruski bolezni: Ruska inteligencija se je izneverila svoji veri in cerkvi. Tje nazaj je Gogolj vabil svoje sodobnike, da se dvignejo nad zemeljsko propalost in upro svoje oči k visokim, nebeškim idealom. Podobno namerja pravzaprav med nami tudi stari grof Tolstoj, seveda po svoje, ker si sam izmišljuje novo vero.

Tak pa ni Čehov, pravi Spectator. Njemu je dovolj, da le pokaže te nedostatke, on ne sluti njihove globoke zveze z modernim brezboštvo v vseh različnih njegovih pojavih, ki so omrežili dušo naše inteligencije in jo pehnili v ono strašno propalost, katera se javlja povsod v besedah, nadah i dejanjih našega razumništva. V tem oziru je podoben Ščedrinu (psevdonim M. E. Saltykóva), kateri je bil tudi le za eno glavo višji od okrožujoče ga inteligencije ter je jasno videl njene duševne napake, pa ni mogel pokazati nikakih sredstev, ki bi jih ozdravila in popravila. A Ščedrin neusmiljeno biča to občinstvo s strupenimi škorpjoni svoje ostre satire ter kaže propalost svojih sodobnikov v pretiranih, karikiranih, tupatam celo izkaženih oblikah. Čehov v svojih psiholoških diagnozah ne odstopa od realne istine nikoli ni za en las. S fotografsko točnostjo slika vse pojave naše inteligencije, in njena dozdevna neozdravljivost ne zbuja v njem ščedrinske zlobe, ampak tiho skrb in žalost.

Taki so torej splošni obrisi Čehovih značajev, po katerih ga mora soditi nepristranska ocena. Moderna ruska inteligencija povzdiguje Čehova do nebes ter ga nekako sebično in ponosno nazivlje svojega pisatelja κατ' ἐξοχήν. Radikalni sotrudnik „Ruskega Slova“ Doroševič se je sarkastično norčeval iz te prisvojitve; on prisposablja to inteligencijo maloruski nečedni svinji, katera se vedno vrača v svojo kalno lužo . . .

Ruska mladina, ki je seveda tudi moderna, pa ima Čehova za svojega „božká“ — malika bi rekli Slovenci . . .

Vsi ti se radi sklicujejo na to, da je Čehov znan tudi v „Evropi“ in da je dosegel tudi tam ime izrednega, izvrstnega ruskega pisatelja. Pa ta dokaz ni posebno tehten; saj „Evropa“ ne pozna niti Ščedrina, kateri v nadarjenosti ne zaostaja za Čehovom, mej tem, ko ista „Evropa“ Gorjkega kar na rokah nosi ter ga tako boža, da treznemu opazovavcu od tega slavljenja kar slabo prihaja . . . Ta „Evropa“ pozna tudi Puškina in Gogolja samo po imenu, a Gribojédov,

Pisemskij, Gončarov, Ostrovskij in mnogi drugi do zdaj niti še tega niso dosegli! Tudi Čehova ne pozna „Evropa“ tako, kakor bi bilo po volji našim „modernim“; njej je znana le prva polovica njegove literarne delavnosti, ker je prevedla v svoje jezike množico njegovih „malih razskazov“ zaradi njih zdrave, ruske veselosti. O njegovih dramatskih proizvodih „Čajka“, „Djadja Vanja“, „Tri sestre“, „Višnjevi Sad“ pa uporno molči . . . Ti poslednji umotvori Čehove Muze so prenapolnjeni z mračnim pesimizmom. Avtor v njih slika hude napake ruske inteligencije, katera čuti največjo naslado v tem, da biča samo sebe!

Meni se dozdeva, da stoje ti hvalitelji Čehova pod silnim vplivom sedanjega trenutka, in njih sodbe ne bodo dolgotrajne. Slednjič bodo pač tudi oni priznali, da Anton Pavlovič Čehov v panteonu ruske književnosti ne stoji na najodličnejšem mestu. Velik je le kot pisatelj, ki s fotografsko točnostjo in resničnostjo slika napake ruskih srednjih slojev 19. in 20. stoletja. A manjka mu one idealne vsebine, ki povzdičuje književno vrednost. *Prof. Štiftar (Kaluga).*

Ilija Jefimovič Rëpin, slavni ruski slikar, znan tudi čitateljem „Dom in Sveta“, je dovršil prošli mesec šestdeseto leto svoje dôle. Rojen je bil dne 6. avgusta 1844 v Čugujevu. Devetnajst let star je prišel genialni mladenič v Petrograd. Dotlej je izdeloval le preproste ikone — podobe svetnikov — kot slikarski rokodelc. V dvajsetem letu je pa vstopil na akademijo, in tu je kmalu pokazal svojo nadarjenost v izvornih delih. Slika „Jezus zbudi Jajrovo hčer“ mu je donesla akademično nagrado in pomogla,

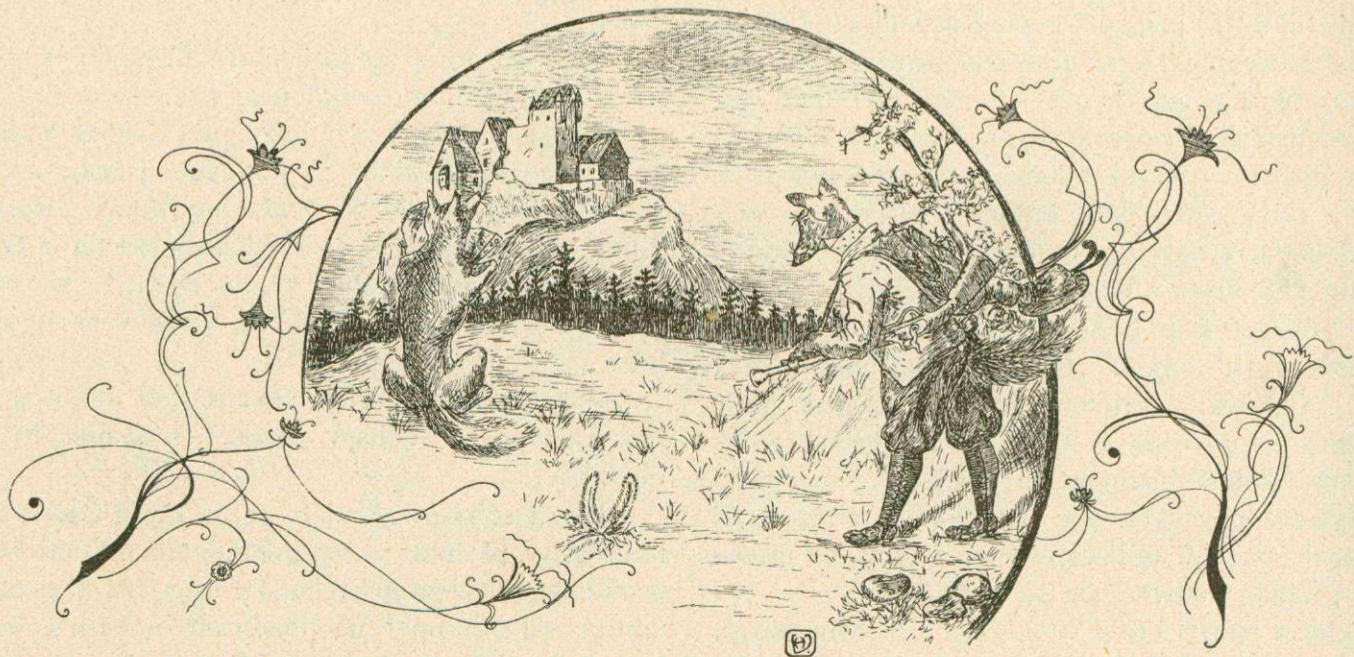
da je mogel nastopiti umetniško potovanje v Italijo in v Pariz. A največ snovi je zajel iz opazovanja domačih ruskih tipov ob Volgi. Proti tedanji šablonski šoli je nastopil realistično pot. Njegovi „Bur-laki“ so zbudili celo revolucijo med ruskimi umetniki in so dosegli velik uspeh tudi v inozemstvu. Kako globok dušeslovec je Rëpin, so videli naši čitatelji iz slik „Zaporožci pišejo sultanu“ in „Sv. Nikolaj Čudodelnik ustavlja smrtno kazen“.

Spomenik Puškinu so postavili v Harkovu. A poleg mrtvega spomenika so Rusi ustanovili tudi „Puškinovo učilišče“ za 900 gojencev in „Puškinovo knjižnico“, h kateri bo prispevalo harkovsko mesto z letnimi 1000 rublji.

Vasilij Aleksejevič Bilbasov, znani ruski zgodovinar, je umrl 6. avg. v Pavlovsku pri Petrogradu. Rojen 1. 1837. se je posvetil zgodovini in je bil nekaj časa docent na petrograjskem vseučilišču. A pustil je učiteljevanje in izdajal list „Golos“. Preiskoval je največ 13. stoletje, zgodovino Staufov, pisal o Husu, o sv. Cirilu in Metodu ter izdal knjigo o Katarini II.

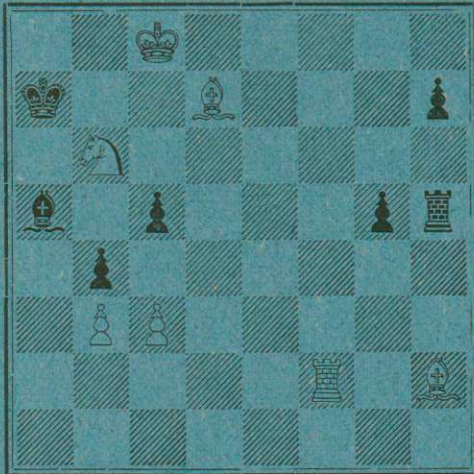
Dr. Eduard Hanslick, znani nemški glasbeni kritik in esayist, je umrl dne 8. avgusta v Badnu pri Dunaju. Bil je rojen v Pragi, a se je preselil stalno na Dunaj; vendar je nepristransko motril tudi razvoj slovanske, zlasti češke glasbe. Zanimal se je za Smetana in bil v prijateljski zvezi z Dvořákom. Na dunajskem vseučilišču je predaval o estetiki in glasbeni zgodovini. Razen glasbeno-estetičnih spisov je znana njegova avtobiografija.

ŠAH.

Naloga št. 150.

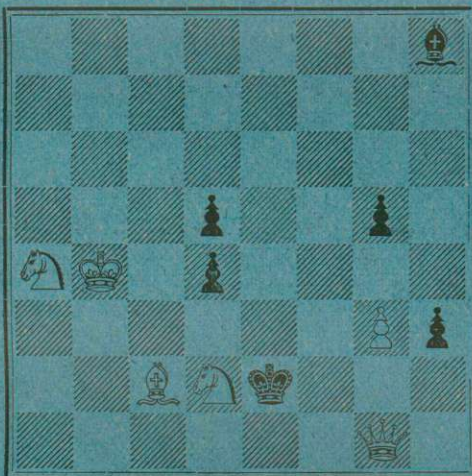
A. Uršič.
Original.

Mat v tretji potezi.

Naloga št. 151.

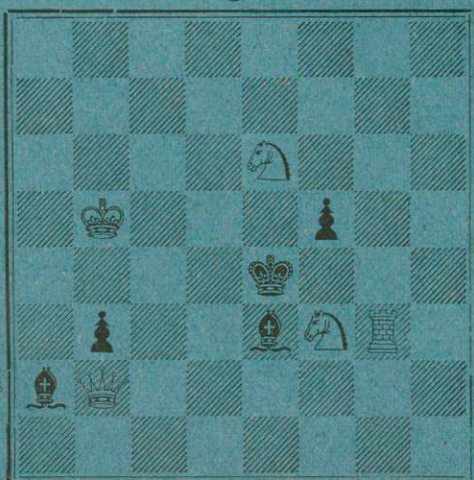
R. Braune.
(Prva objava.)

Samomat v tretji potezi.

Naloga št. 152.

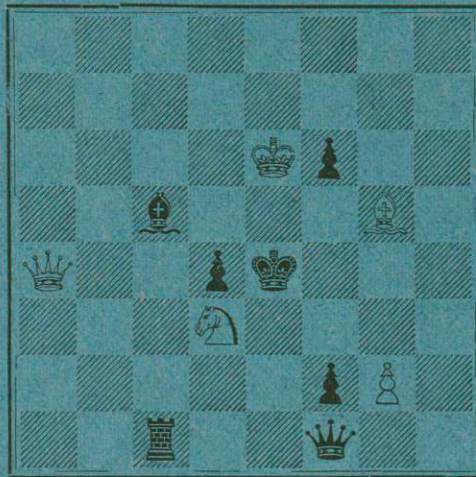
V. Košek.
Original.

Mat v tretji potezi.

Naloga št. 153

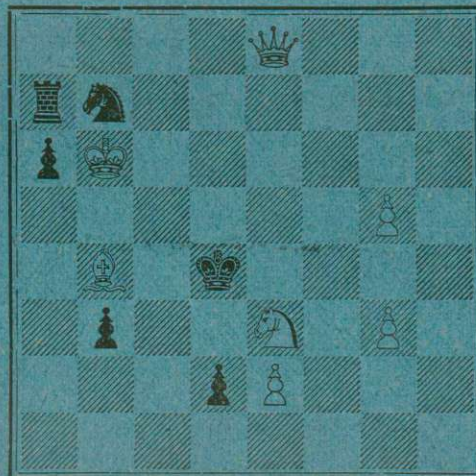
W. Ruppert.

Mat v drugi potezi.

Naloga št. 154.

Kohtz & Kockelkorn.

Mat v drugi potezi.

Rešitev nalog.

Št. 135. 1. Sc4, Lc6. 2. Kd4! itd. 1. — Ke4.
2. Sc5 + itd. 1. — c6. 2. c4 + itd. Št. 136. 1. Td8,
Tg8. 2. d3 + itd.; 1. — Th4. 2. Sg1 itd.; 1. h4.
2. Lxg4 itd. — Št. 137. 1. Lf1 ♗. 2. D, p mat. —
Št. 138. 1. Df5 ♗. 2. D, T mat. — Št. 139. 1. Tb7 ♗.
2. D, T, L. S. mat.

Šahovske novosti.

V šahovnem mojstrskem turnirju nemškega „Schachbunda“ v Koburgu so trije zmagovalci na prvem mestu: v. Baderleben, Sviderski in Schlechter; na drugem mestu sta Bernstein in Marco, na tretjem: Berger in Mieses. V glavnem turnirju A je dobil naš rojak Vidmar 2. darilo 225 mark. „Ilustraciji Polski“ je došlo 53 trozložk za turnir. So pa le srednje kakovosti.

Listnica: Več šaholjubom: „Prva objava“ naznanja, da naloga ni bila originalno za list postavljena, vendar jo sme list prvi objaviti, ako komponist dovoli — torej indirektni original.

V našem založništvu izhaja

Vojska na Daljnem Vzhodu.

Prireja dr. Evgen Lampe.

To delo prinaša natančni popis vojske in vzhodnih dežel, v katerih se je vnela sedanja velepomembna vojska. Vsak snopič je bogato ilustriran. Prinaša bojne slike, portrete vladarjev in vojskovodij, pokrajinske slike, zemljevide in tehnične podobe.

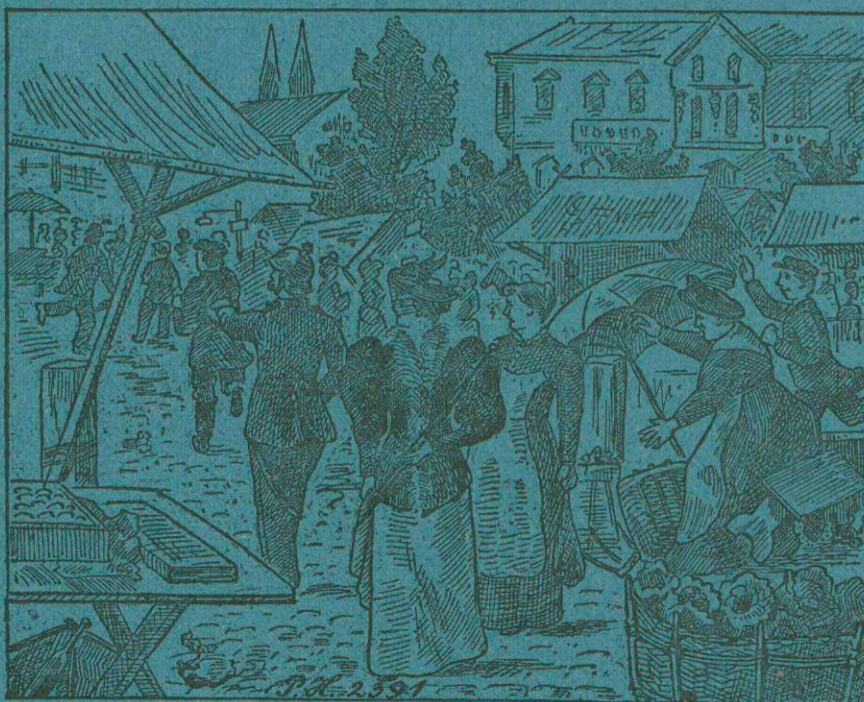
Na mesec izideta po dva snopiča, katerih vsak obsega 16 strani po dve koloni.

➡ *Cena snopiču 20 h.* ⬅

Naročnina za letnik 24 snopičev znaša 4·80 K, za 12 snopičev 2·40 K.
Naročnino sprejema

Upravništvo „Dom in Sveta“ v Ljubljani.

SKRIVALNICA.

Lovite tatu!